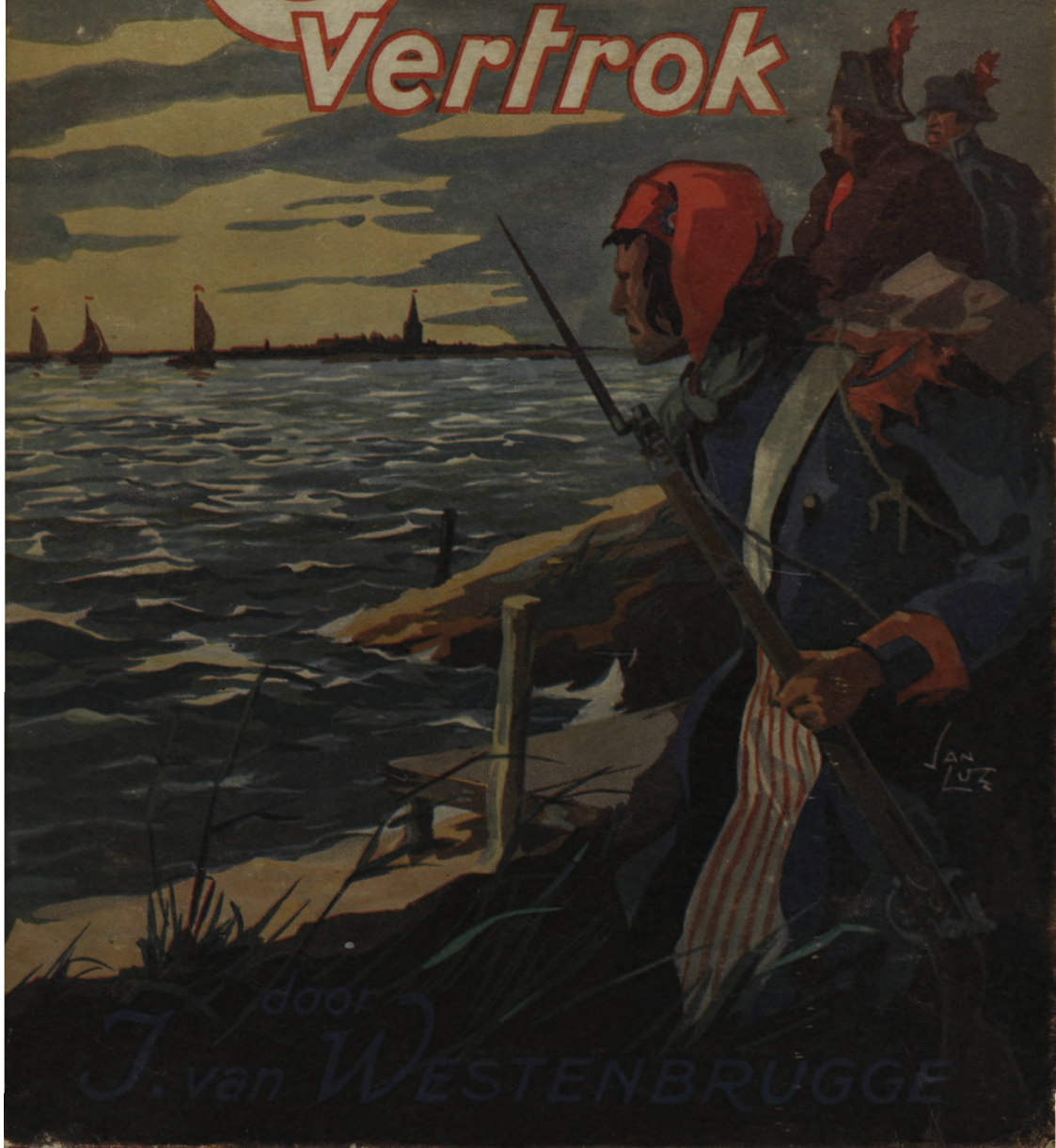

tot **ORANJE** Vertrok

door
J. van WESTENBRUGGE

TOT ORANJE
VERTROK

TEKENINGEN VAN JAN LUTZ

TOT ORANJE VERTROK

DOOR

J. VAN WESTENBRUGGE

G. F. CALLENBACH N.V. — UITGEVER — NIJKERK

1. ORANJE NEER!

„Moeder, gaan we nou?”
Jan Pronk, de stevige elfjarige vissersknaap,
stond te popelen van ongeduld.

„k Mag toch wel mee? Kom, laten we dan gaan, Moe.”
Hij zou mee naar Den Haag.

Moeder ging de vis verkopen, die ze gisteren op den afslag op 't strand had gekocht en Jan mocht haar naar de stad vergezellen.

't Was me nogal geen buitenkansje!

Er was in de stad wat te beleven in dezen tijd. De Patriotten zorgden wel, dat er op straat altijd wat te zien was. Een exercitiekorps — een mooi gezicht was 't die kranige kerels te zien stappen! — al waren 't dan ook geen Oranjemannen. Op Scheveningen zag je zoiets nooit. . . . daar waren maar drie patriotten en die hielden zich natuurlijk rustig.

Maar in Den Haag — nou! daar kon je wat zien en beleven. Jan had al 's een keer meer dat reisje gedaan. Toen had hij op de Zeestraat den Stadhouder zien uitrijden. . . . dat was toch nog mooier dan zo'n troep Patriotten! Wat een fijne karos had de Prins. Wat een prachtpaarden! Nee maar. . . . die Prins was rijk, hoor!

Jan had ook wel 's gereden naar Den Haag — in een

hondenkar dan, met Jaap Dijkhuizen en z'n moeder —
die hoefden nooit te lopen!
Maar — al was dat rijden fijn! — wat was nou 'n hon-
denkar vergeleken bij den Prinsenwagen!
Och — dien Prins zag hij zo graag!

't Kwam zeker, omdat Jan's vader 'n echte Oranjeklant was.

„Kom Jan, 'k ben klaar. Neem jij de kleine mand maar, ik draag de grote wel op m'n hoed,” zei moeder, eindelijk naar buiten komend.

't Was prachtig Septemberweer. 'n Mooie najaarszon zette den Scheveningsen weg in gouden gloed en met lichten tred stapten moeder en zoon langs Zorgvliet, nog door vader Cats aangelegd.

„Moe, waar gaan we nou precies heen?” vroeg Jan.

„Ja, jongen, da's zo gauw niet te zeggen. 'k Moet de hele mand, die 'k op m'n hoofd draag, leeg verkopen en die kleine, die jij daar hebt, — en dat duurt nogal een poosje, hoor. Je moet maar niet overal meegaan.”

„Wat dan, Moe?”

„Nou, ga jij maar 's kijken, of je den Prins ziet, net als toen, je weet wel. Was dat mooi of niet?”

„Nou, — en toen heb 'k nog Oranje Boven geroepen, weet u wel? Ja. . . . zachtjes. . . . want. . . .”

„Je mag wel een beetje oppassen, Janneman,” vermaande moeder, „want je weet: 't is verboden om zo erg op Oranje te zijn!”

„Maar wij bennen toch Oranjeklanten, Moe?”

„Ja natuurlijk, jongen. Scheveningers zijn altijd Oranjeklanten geweest. Maar 't is nou een beetje gevaarlijk, hoor, denk er om! Dus. . . . nou ga je in de Zeestraat maar 's recht door en je wacht tegen den middag maar bij den Japikstoren, — dien weet je wel, hè?”

„Ja,” knikte Jan.

„Nou, daar kom ik dan ook als 'k los ben en dan stappen we samen weer naar huis.”

„Goed, Moe.”

„Maar opletten hoor, en geen rare dingen uithalen, denk er om.”

Moeder stapte een zijstraat in, om aan de bekende adressen haar fijne vis te presenteren. Jan liep alleen verder. Even nog keek moeder om en zwaaide hem een laatsten groet toe — toen was hij vrij man en kon doen wat ie wou. Waar zou hij heen? Och, een paar uur slenteren in de stad was een prettige bezigheid, ook al wist je niet bepaald, wat je doen zou.

's Even kijken bij 't oude, witte paleis. . . . een wandelingetje naar 't Binnenhof met 't paleis van den Stadhouder. . . . daar kon je, als je de poort door keek, zo mooi

de Ridderzaal zien, en misschien — misschien reed de Prins wel uit!

'n Wonder eigenlijk, dat hij den Prins nog niet tegengekomen was, die reed toch nogal 's naar Scheveningen, naar 't strand!

„Rommeldebom.... rommeldebom....”

Een troep Patriotten!

Ha! tòch wat bizonders!

Wat 'n fijn heer is die luitenant, daar voorop!

Midden over de straat stappen ze! Heer en meester zijn ze in Den Haag, de Patriotten. Jan voelt 't, dat ze denken, dat ze de baas zijn! Ah! kon hij maar 's wat. Was hij maar sterk en groot. Dan zou hij den Prins helpen, die tegenwoordig mishandeld werd.

Maar hij was een kleine jongen.

Wat kon hij?

Zou hij maar 's even „Oranje Boven!” roepen, alleen maar om te plagen?

Maar er viel met die lui niet te spotten.

Ze hadden sabels en geweren!

Stil stond Jan te kijken tussen andere mensen in; toen liep hij mee, om te zien of ze ergens gingen oefenen! Dat was toch zo mooi, als je die benen zo tegelijk zag gaan, als ze zo mooi zwenkten, halt hielden en voorwaarts stapten, telkens op commando.

't Waren wel Kezen, maar 't oefenen was toch mooi.

Plotseling — een troep vrolijke mannen,.... feestgangers leken het wel, uit een zijstraat gekomen, stonden pal tegenover de vrijkorpsmannen. Ze liepen arm in arm, zingende, dwars de straat over. De troep Patriotten moest maar even wachten, meenden ze.

Maar dat deden die niet!

Ze stapten, echt als soldaten moeten doen, recht door en de luitenant joeg de mensen voor zich uit, pakte er een bij den kraag en slingerde hem de stoep op.

„Vooruit!”

„Lelijke Kees!” werd er geschreeuwd.

„Oranje Boven!” riepen er een paar.

Toen meende de luitenant, dat hij maar 's flink optreden moest. Hij trok zijn sabel en sloeg er mee rond. Zijn troep moest er immers door! De feestvierenden stoven uiteen! Eén man lag gewond op straat. Zijn makkers drongen zich, nu geheel ontnuchterd, om hem heen en Jan wist tussen al die mensen te komen.

Hij moest toch óók 's even kijken!

Was die man dood?

En bekommerde die valse luitenant zich niet om zijn slachtoffer?

„Vuile Kezen!” werd er nog nagejouwd.

Maar de luitenant liep met zijn troep door.

Zijn ontblote sabel hield hij nu maar gereed. Als dat Oranjevee nog 's wat wou. Hij zou ze!

Dat hij nog nageschreeuwd en uitgescholden werd, deerde hem niet. Hij zou 't rapporteren, evenals 't hele opstootje! Er moest met die Oranjemannen afgerekend worden.

En dan moest men maar beginnen met den Prins!

Woedend was Jan, toen hij gezien had, hoe die luitenant sloeg.

O, als hij maar groot geweest was! Hij zou net als zijn broer Jacob die lelijke Kezen dwars zitten. Jacob durfde altijd! Die was groot en sterk!

Maar hij, Jan? Wat kon hij nou?

Hij kon niet eens dien armen man helpen, die daar lag en die nu geholpen werd door zijn eerst zo vrolijke makkers.

Jan zag, hoe met een paar zakdoeken een voorlopig verband werd gelegd. Toen werd de arme kerel op een ladder weggedragen.

Jan liep mee, totdat de mannen een huis binnen gingen in

een smal straatje. O, hij had wel mee naar binnen willen gaan, maar dat kon toch niet.

Met een troepje mensen, die ook meegelopen waren en heel boos napraatten over 't gebeurde, stond Jan nog een poos voor 't huis.

Daarna gingen de grote mensen weg en Jan stond.... ja, wáár was hij eigenlijk? En hoe laat was 't al?

Nu moest hij nog naar den Jacobstoren; om twaalf uur zou moeder hem daar opwachten!

Maar — de toren? Die was niet te zien.

Allo! op stap. Een paar straten door, toen hoorde hij een torenklok spelen.

Op 't geluid af liep Jan een zijstraat in, en ja, daar zag hij

boven de huizen aan 't eind van de straat 't mooie netwerk van de torenspits.

Nou daar maar op aan, dan vond hij den toren wel en 't stadhuis met zijn stenen trappen — en moeder.

Vlug liep hij er heen, maar 't stadhuis stond er en de toren ook.... die wees op goed één uur.... maar moeder? Nee, die was nergens te zien.

Dan maar naar huis!

„Baas, hoe moet 'k lopen naar Scheveling?” vroeg Jan aan een voorbijganger.

„Naar Scheveningen, jò? Dan moet je nog wel een uur lopen. Kijk — daar ga je links om, daar ginds bij dien hoek en dan kom je 't witte paleis langs. Weet je dat?”

„O ja, dan weet 'k het wel verder,” zei Jan.

Veel te laat kwam hij thuis.

Zijn moeder had gewacht, ja, maar ze kon niet blijven wachten.

„Waar zat je toch, jongen?”

„O, Moe, zal 'k es vertellen, wat er gebeurd is?

D'r is een man doodgeslagen.... of.... nou, misschien was hij wel niet dood, maar hij lag zo stil.... en dat had een soldaat gedaan....!”

„Wat? heb jij een man zien doodslaan? Vertel 's, jongen, wat is er gebeurd? Wáár heb je dat gezien?”

„'t Was een Kees, Moe.”

„Wie.... die man of die moordenaar?”

„Die officier, moe, en die sloeg met zijn sabel en toen is die man gevallen.”

Moeder begreep nog niet veel van 't verhaal.

„Welke man is er gevallen?” vroeg een zware stem om 't hoekje van de deur.

Een fors gebouwde zeeman trad 't vertrek binnen. 't Was Klaas Pronk, de vader van Jan, een echte stoere Scheveningse visser.

„Wie was er gevallen?” vroeg hij nog eens.

„O, Va, een man, die een slag kreeg met een sabel en hij bloedde en hij lag op den grond.”

Jan werd opnieuw boos op dien luitenant, vandaar dat hij eigenlijk te driftig was, om regelmatig te vertellen.

Vader pakte hem op en zette hem op zijn sterke knie.

„Vertel nou eerst maar 's kalm,” zei vader.

Moeder zette zich op een krukje neer, waarop Jan gewoonlijk zat.

Toen deed Jan verslag van wat hij beleefd had.

Vaders voorhoofd trok vol rimpels.

En toen Jan eindelijk uitverteld was, zuchtte vader en zei: „'t Is een boze tijd, jongen. Onze Prins zal moeten doorpakken, of ze nemen hem te pakken. 't Gaat van kwaad tot erger, moeder,” voegde hij er aan toe, zich naar zijn vrouw wendend. „De Kezen worden de baas, als onze Prins ze niet bij de oren grijpt. Misschien is 't al te laat.”

„Ja,” zuchtte moeder, „hij laat te veel over zijn kant gaan.”

„Je zal d'r wat van beleven,” voorspelde Pronk.

„Maar hoor 's, Jan, jij gaat niet weer alleen naar de stad, hoor, 't wordt daar te gevaarlijk.”

Een paar dagen later zaten ze in 't gezin van Pronk weer bij elkaar.

Jacob was zoeven thuisgekomen met het bericht, dat de Staten van Holland den geliefden Oranjeprins opnieuw hadden vernederd.

Het bevel over het garnizoen van Den Haag was hem ont-nomen, om een relletje op Zondag 4 September, precies zo'n opstootje, als waarvan Jan getuige was geweest.

„De Prins zou weggaan,” werd er bij verteld.

„Waarheen?”

„Ja, naar Breda zeggen sommigen,” vertelde Jacob.

„Anderen zeggen: naar Nijmegen of 't Loo. Maar in Den

Haag blijft ie vast niet. Ze hebben hem weggeplaagd, die Kezen!”

„Ja,” knikte vader, „met recht: wèggeplaagd. Oranje heeft al heel wat vernederingen moeten beleven. En dan moet je horen, hoe sommigen nog over den Prins durven praten! Schelden geen gebrek!

En als Oranjeman mag je geen stipje Oranje dragen! Slager Van Vugt had een poosje geleden een oranje-koordje aan zijn horloge — heb je 't óók gehoord, Jaap?”

„Ja,” knikte Jaap. „Hebben ze hem nog wat gedaan?”

„Nee, dat nog niet,” ging vader verder. „Maar hij moest toch mee naar Den Haag en werd voor de Burgemeesters gebracht. Die hebben 'm gezegd, dat ze zoiets niet wouen. Hij moest netjes dat Oranjebandje wegdoen en beloven, dat hij 't nooit weer dragen zou!

Dat is de vrijheid tegenwoordig! Ze zouden de worteltjes nog blauw willen laten groeien, als dat maar kon.”

„Maar Vader,” vroeg Jacob, „moeten wij ons àlles maar laten aandoen? *Ik* heb er geen zin in, dat wil 'k wel zeggen. Die Kezen kunnen opkomen, als ze willen.”

„Jongen,” antwoordde vader, „als de Stadhouders, onze Prins, ons riep, wel dan ging 'k ook nog exerceren. Maar de Prins verzet zich niet, en wij kunnen toch niet vóór hem beginnen? Wij zijn als schapen zonder herder, want de wolven jagen den herder op de vlucht!”

Moedeloos zette Pronk zijn zoontje van zijn knie af, waar de jongen stil had zitten luisteren.

„We kunnen nog wat beleven,” zuchtte moeder.

„Maar ze zullen nooit beleven, dat Scheveling gaat Kezen,” antwoordde Jaap hard.

„Stil wat, jongen,” zei vader, „d'r zijn al meer hoge torens omgewaaid! D'r is tegenwoordig meer dan een, die eerst net zo sprak als jij, maar nu ook niet langer bij Oranje blijft.”

„'t Kan wel wezen, Vader, maar ik blijf Oranjeman!” zei Jaap.

„En *ik* ook!” riep Jan.

Toen sloten die twee, Jaap en Jan, stilzwijgend een verbond, om Oranjemannen te blijven in nood en dood. Oranje tòch boven! al werd de Prins nù nòg zo vernederd.

2. DAGEN VAN SPANNING!

Een droeve winter beleefden de vrienden van Oranje. Elken dag haast werden ze meer vertrapt, meer vernederd. Een groot aantal bepalingen en wetjes legde elke uiting van Oranjeliefde aan banden en stelde belachelijke kleinigheden strafbaar.

Toen de lente van 1786 in zicht was, hadden Jan Pronk en zijn makkers een paar gelukkige, vrije dagen.

Vrij van school, want meester De Zoete was ziek!

't Was natuurlijk jammer voor hèm! — Maar de schooljongens wreven in hun handen van plezier. Een paar dagen zou 't maar zijn, had de schoolmeester gezegd. Maar voor hun part mocht de meester gerust langer ziek zijn, als 't niet te erg was. Want och, meester De Zoete was tòch een goede man, al kon hij de plak ongenadig hanteren.

Wat zouden ze doen?

Jan Pronk en Jaap Dijkhuizen hadden een plan. Een helen dag de duinen in om te beginnen. Langs het strand in de richting van Katwijk en dan door de duinen in een groten boog terug.

Tjonge ja, dat werd een fijne dag!

Aan 't strand was altijd genoeg te zien. En in de duinen viel ook wel wat te beleven.

„Allo Jan, gaan we?” kwam Jaap dien morgen over de onderdeur vragen.

„Ja!” riep Jan terug, „nog even een knoop aan mijn buis en 'k ben bij je.”

Samen wandelden ze de Weststraat door, toen de Torenstraat, over de Kerkwerf en daar lag de prachtige Noordzee voor hen.

Het mooie van de zee zagen ze eigenlijk maar half. Die hadden ze al zo vaak gezien.

Maar nu kwam 't er op aan flink door te stappen.

„Heb je 't gehoord van Marijtje van der Horst?” vroeg Jaap.

„Wat?”

„Nou, die ken je toch wel? Die in dat winkeltje woont vlak bij ons. Ze is opgepakt.”

„Die ouwe vrouw?”

„Ja, jô, ze is 'n Oranjeklant, hè. En ze heeft Prinsjesdag gehoue. De Prins was immers eergisteren jarig? Nou, toen heeft ze in haar winkel een oranjevlag zo mooi in een ster gelegd, weet je wel, zo met plooiën, en ze heeft er wel tien kaarsen bij aangestoken. Ze wou een beetje feest maken zeker.”

„En toen?” vroeg Jan.

„Nou, toen is er een heleboel volk voor haar raam komen staan, eergisteravond, en de schout is er bij gekomen en d'r is een heel relletje gebeurd, en nou zit ze achter de tralies.”

„Da's gemeen!” viel Jan uit. „Zo'n ouwe vrouw, en dan nog wel een weduwe!”

„Ja, en haar meid hebben ze ook opgebracht!

Die had geholpen bij 't plooiën van de vlag en 't aansteken van de verlichting, begrijp je.

Mijn vader zegt, dat die Kezen tegenwoordig maar alles durven. Als je maar een klein beetje laat zien, dat je voor Oranje bent, dan ben je er al bij.”

„Ik heb laatst nog Oranje Boven geroepen,” pochte Jan.
„Jij? Waar was dat? En hebben ze 't toen gehoord?”
„Dat weet 'k niet. 't Was in de Zeestraat. 'k Wou die Kezen 's plagen.”

„Wees maar voorzichtig, jô. Als ze 't horen, nou. Dat zie je nou aan Marijtje. Ze moet een hele maand brommen. En de meid, Keetje heet ze geloof 'k, moet drie dagen op water en brood.”

„Als ik groot ben,” viel Jan in, „dan zàl 'k ze!”
Zwijgend liepen ze een poos door, peinzend over zóveel onrecht.

Eentonig ruiste de machtige zee.

Ze hoorden het niet.

Ze dachten alleen maar aan de onderdrukkers, de Patriotten, die toch ook Hollanders waren, maar geen echte meer.

Want echte Hollanders scholden niet op Oranje. Nù was de Prins door die Kezen verjaagd, en ze speelden de baas over de echte Hollanders, de Oranjemannen!

O, als zij groot waren, dan zouden ze die onderdrukkers 't land uitjagen en den Prins terughalen! Maar wat konden ze, zij, twee jongens maar?

„Ga je mee hier 't duin in?” vroeg Jan.

„Ja, daar tegen die steilte op, da's mooi hard zand. Wie er 't eerst is!” riep Jaap en holde vooruit.

Jan rende hem achterna en toen zwoegden ze moeilijk omhoog, tot ze zegevierend op den top stonden en zich naar de zee keerden.

Heerlijk, die frisse zeelucht in je longen te halen, je voelde 't van binnen nog, dat die lucht koud was!

Aan hun voeten lag de zee als altijd mooi. De golven krulden om, en stortten dan bruisend naar 't strand, waar een witte schuimstreep veel leek op een touw, dat het water tegenhield.

Ze genoten even van 't vrije, ruime vergezicht.

Toen liepen ze 't duin af aan de landzij en begonnen hun terugtocht.

Ginds lag een dennenbosje, waar 's zomers kleine wilde aardbeien groeiden, en verderop had je een duinpan, waar in 't voorjaar een plas stond, waarin duizenden kikkervisjes krioelden.

Ze kenden het terrein best.

Nog iets verder stond midden in een berkenbosje een kleine boerderij, heel eenzaam. Een schuurtje stond er achter. Daar haalden ze vaak een goeien stok vandaan — die boer had er altijd heel wat liggen.

„Gaan we een stok zoeken, Jaap?” vroeg Jan. „Dat loopt gemakkelijk.”

„Goed,” zei Jaap en ze namen de richting van de boerderij. Duin op duin af ging het in gestagen pas, als echte woudlopers.

Die stille duinen waren hun gebied!

Ze kenden er de beste plekjes om bramen te zoeken, ze wisten waar de fazanten en patrijzen nestelden, ze kenden er alle schuilplaatsen, als ze soms met een groten troep jongens verstoppertje speelden.

Hier voelden ze zich veilig, zelfs voor de Kezen.

„Halt!” bulderde opeens een zware stem van achter een elzenstruik en een grote kerel snelde toe en greep hen beiden in den kraag.

„k Heb niks gedaan, baas,” stotterde Jan verschrikt, terwijl Jaap probeerde zich los te rukken.

„'t Komt er niet op an, wat je gedaan hebt, jullie gaan met mij mee. Allo!”

„Laat los!” brulde Jan en beide jongens schopten en kromden zich om los te komen, maar alle inspanning was vruchteloos.

„Luister 's,” zei de man, „zijn jullie Kezenjongens of niet?”

„Nee,” schreeuwde Jaap, „en dat wòrden we ook nooit.”

„Dan zal je geen kwaad gebeuren, jongens. Maar je moet toch even met me mee.

In naam van Oranje, zeg ik. Doe je 't nou gewillig?”

„Vooruit,” antwoordde Jan. „Maar dan moet je ons niet zo knijpen.”

„Geef me ieder een hand, dan zal ik je verder niks doen. Maar 'k moet je nu eenmaal meenemen. Straks kom je weer vrij.”

„Wat is er dan aan de hand?” vroeg Jaap. „Wij mogen hier toch wel lopen?”

„Ja, maar jullie komen hier nou wat ongelegen, zie je. Dat zal je straks wel begrijpen.”

Intussen waren ze bij de schuur gekomen. De man floot een kort signaal en daar kwam een lange heer naar buiten met een driekantigen steek op en een staartpruik, die op zijn rug afhing.

„Wat heb je, Karel?” vroeg hij streng.

„Meneer, deze twee jongens zwierven hier rond en ik heb ze maar gearresteerd, want u begrijpt. . . .”

„Ja, ja, 't is goed, dat je ze meegebracht hebt, want als ze merkten, dat hier wat aan de hand was en ze gingen 't rapporteren in de stad, hè. Dàt zou niet best wezen. We zullen ze maar een poosje vasthouden. Roep Huib, je weet wel, lange Huib er even bij.”

De jongens stonden, vol respect voor dien strengen meneer, stil en bleven staan zonder aan weglopen zelfs maar te denken.

„Waar komen jullie vandaan?” vroeg hij bars.

„Van Scheveling,” antwoordde Jaap.

„En wat doet je vader voor den kost?”

„Visserman.”

„En de jouwe?”

„Ook visser, meneer,” antwoordde Jan.

„Oranjeklanten?”

„Ja, meneer.”

„Dat dacht ik wel. En wat zeggen jullie vaders wel van de vrijheidsmannen?”

De jongens begrepen die vraag niet en zwegen dus. Ze keken elkaar eens aan.

„Nou, praat op!”

„'k Weet niet wie die vrijheidsmannen zijn,” antwoordde Jan.

„Weet je dàt niet?” riep de heer uit, met geveinsde verbazing. „Weet je niet, dat de Patriotten de mannen van de vrijheid zijn? Domoren zijn jullie, Oranjeveel!”

„Mijn vader zegt 't net andersom,” zei Jan. „En vee zijn wij niet.”

Vrijmoedig keek hij zijn ondervrager aan.

Deze kreeg schik in de jongens, maar liet 't niet blijken.

„Zo?” zei hij, „wat zegt jouw vader dan wel van de Patriotten?”

Jan zweeg.

„Zou die man een Patriot wezen?” dacht hij, „dan verklap ik vader niet. Ik zeg niks.”

Hij klemde zijn lippen stijf op elkaar en een vastberaden uitdrukking kwam in zijn ogen.

De heer wachtte nog even en speelde wat met zijn horlogeketting.

„Nou, komt er nog antwoord?” vroeg hij ten leste.

„Nee,” schudde Jan's hoofd.

„Wat! wil je me niet zeggen, wat jouw vader over de Patriotten vertelt?”

„Nee,” zei Jan nu scherp en beslist.

„En jij?” klonk nu de vraag aan Jaap.

„Ik mag niks zeggen en ik zeg ook niks,” gaf Jaap ten antwoord.

„Zo, mannetjes, zó, zó, willen jullie niets vertellen? Nou, en als ik je nu 's dwing, om wat te vertellen? Dat kan 'k wel, hoor, jullie bent nu in mijn macht. Ik kan je opsluiten, of geselen, als ik dat wil, want weggelopen kun je toch niet,” zei de heer nu langzaam, terwijl hij nadruk legde op ieder woord, om te zien, welchen indruk zijn woorden op de jongens maakten.

Maar ze stonden onverstoort te kijken. Ze konden niet begrijpen, dat de man, die hen gepakt had, 't goed vond, dat zij Oranjeklanten waren, en deze meneer leek wel een echte Patriot!

Ze stonden voor een raadsel.

Zou die man dat nu echt menen, van dat geselen en opsluiten?

Ze probeerden op zijn gezicht te lezen, of hij dat allemaal zo bedoelde, maar hij keek ernstig.

Plotseling kwam er een grote kerel aanstappen, blijkbaar de „lange Huib”, die geroepen moest worden.

„Present, meneer!” meldde hij zich.

„Zo, Huib, ben je daar eindelijk?”

Vol verbazing keken de jongens naar den nieuw aangekomene.

Dien kenden ze wel! Huib van Dieuwertje heette hij op Scheveningen.

„Ken je die beide knapen?” vroeg de heer. „Ze komen van Scheveningen, zeggen ze.”

„Ja, wat zal 'k zeggen?” zei Huib.

„Dat kleine goed ken 'k allemaal zo niet.

Van wie ben jij d'r een?” vroeg hij, zich tot Jan wendend.

„Jan van Klaas Pronk.”

„Van Klaas van Jannetje?”

„Ja,” knikte Jan.

„Da's in orde, meneer,” zei lange Huib. „Da's een man van òns.”

„En jij?” vroeg hij aan Jaap.

„Jaap Dijkhuizen.”

„Uit 't Molenslop?”

„Ja,” knikte Jaap.

„Da's ook goed soort, meneer.”

„In orde, Huib, je kunt je gang gaan.”

„Nou, jongens, 'k weet nou, wat voor vlees 'k in de kuip heb. Jullie zijn Oranjeklanten, hè? Nou, ik ook, hoor. Maar hoor 's, je moet nu nog een half uurtje hier blijven. Wij hebben hier zo dadelijk een geheime bespreking. Jullie kunt daar niet bij zijn, maar je mag ook niet weg — uit voorzichtigheid houd 'k je nog een poosje. Achter in de schuur ga je zitten en hoe rustiger je blijft zitten, hoe beter. Je oren stop je maar toe.

En . . . nog iets. In naam van Oranje, houd dicht nou je mond!"

't Was niet prettig, nog langer te moeten blijven, maar er was niets aan te doen.

Ze moesten de schuur in, waar een twintigtal mannen van allerlei stand bijeen waren en kregen achterin een plaatsje op een bank, met hun rug naar de mannen gekeerd.

„Daar zitten we,” zuchtte Jaap.

„k Weet wat, jò, we gaan hier ons brood opeten. Dan kunnen we straks in eens door naar huis.”

Ze hoorden achter zich in het donkerste gedeelte van de schuur een dof gemompel. Een enkele maal hoorden ze: „Zijne Hoogheid”, . . . „de poort”, . . . maar telkens werd er dan weer onverstaanbaar en snel voortgepraat, zodat ze er niet uit konden opmaken, waarover 't gesprek ging. Zóveel begrepen ze wel, dat ze in een geheime vergadering van de Prinsgezinden waren beland, zonder het te willen.

Dat ze nu nog wat blijven moesten, was minder prettig, maar 't zou niet lang duren, had de heer gezegd, die blijkbaar de leider was.

Na een half uur ongeveer gingen de vergaderden een voor een weg. Jaap waagde het, even om te kijken.

„Kijk voor je!” bulderde direct een zware stem.

Toen allen weg waren, kwam de heer, die hen onder-vraagd had, bij hen en zei:

„Jongens, jullie kunt gaan, maar geef me de hand er op, dat je zwijgt tegen je kameraden en iedereen over wat je hier hebt beleefd. Denk er om: 't gaat om Oranje. Nogmaals: vóór of tégen?”

„Voor!” klonk 't uit beide jongensmonden tegelijk en ze kleurden van opwindning.

„Goed zo. En nu ingerukt, mars, en denk aan je belofte. Of . . . e . . . kom 's hier! Voor jullie allebei een daalder,

als je je mond goed dicht houdt. Begrepen?"

„Ja, meneer.”

Rijk en vrolijk en gewichtig zich voelend om 't grote geheim, stapten de jongens heen, duin op, duin af naar 't strand, om langs den kortsten weg thuis te komen.

„Moeder, 'k heb een daalder voor je,” zei Jan, nadat hij thuisgekomen, eerst eens flink had gegeten en daarna een poos vreemd stil had zitten kijken, als in diepe gedachten. „Een daalder, jongen? Hoe kom je daaraan? Toch wel eerlijk, hoop ik?”

„Ja, eerlijk, hoor Moe. 'k Heb 'm gekregen en Jaap heeft ook een daalder, . . . van een meneer in duin.”

„Heb je wat voor 'm gedaan, een pak gedragen of zo iets?”

„Nee, Moe, 'k mag niks vertellen — maar dien daalder heb 'k eerlijk gekregen en dien wil 'k niet in mijn zak houe.”

„'k Begrijp je niet, Jan. Krijgen jullie maar zo daalders van een meneer?”

„Ja Moe, eerlijk. We hebben niks voor 'm gedaan, en toch gaf hij ons een daalder, als we niks vertelden.”

„Maar jongen, wat was dat dan voor een man?”

„Een Oranjeman, Moe,” — maar Jan hield gauw op, hij was al bezig het geheim te verklappen.

„Nou, vertel 's op, vertel 's wat meer.”

„Nee, Moe, 'k mag niet,” antwoordde Jan.

En fluisterend aan moe's oor, voegde hij er bij: „'t Ging over den Prins, geloof ik. . . . maar 'k mag niks zeggen.”

Toen gaf hij z'n moeder een zoen op haar wang — hij was er immers toch zo dicht bij — en drukte haar 't geld in de hand: „Astublief.”

Vrouw Pronk wist niet, wat ze er van denken moest.

Maar allo! 't was eerlijk gekregen en zij kon 't best gebruiken in dezen slechten tijd. . . .

Toen vader en Jacob 's avonds thuis kwamen, was Jan erg stil. Hij hoopte maar, dat moeder niets zeggen zou. Rustig zat hij op zijn krukje en bladerde in zijn „Schoolboek der Aardrijkskunde”, dat in vragen en antwoorden de Aardrijkskunde van Nederland onderwees.

Hij zat te studeren op vragen als:

Vr.: Kent gij ook de voornaamste voortbrengselen van Overijssel?

Antw.: Deze bestaan vooral in turf, rundvee en granen.

Vr.: Welke is de hoofdstad van Overijssel?

Antw.: Zwolle, een fraaye en rijke stad, aan de A, niet verre van den IJssel.”

Maar onder al die vragen door speelde één vraag hem voortdurend door 't hoofd:

„Wat zouden die Oranjemannen vanmiddag wel hebben besproken?”

Aan vader vragen, of die er iets van wist? Dat kon niet, want dan verried hij zijn geheim! Maar toch, wàt zou 't geweest zijn?

„Jan heeft vandaag geld thuisgebracht, vader,” zei moe plotseling.

Jan schrok op en durfde ternauwernood van zijn boekje opkijken.

„Geld thuisgebracht?” antwoordde vader vragend.

„Hoe kwam je daaraan, Jan?” vroeg hij daarop, Jan onderzoekend aankijkend.

„Gekregen, Va. Van een meneer in duin.”

Jacob, die bezig was een net te boeten, hield even op en keek en luisterde scherp.

„Wat was dat dan voor een man?” onderzocht vader verder.

Jan zweeg.

Toen gaf moeder maar antwoord in zijn plaats.

„Een van de Oranjepartij,” zegt Jan. „Maar verder heeft ie er mij ook niks van willen zeggen.”

„Hm,” kuchte Jacob zacht en gaf vader een knipoogje, alsof hij wilde zeggen: „Vraag maar niet verder, 't moet geheim blijven.”

Vader begreep, en zei luchtig: „Nou jò, 'k mag lijen, dat je elken dag zo'n goeien meneer tegenkomt, — een daalder per dag, da's een goed kostgeld, moeder,” — en hij lachte.

Toen lachte Jan maar mee.

Maar de zaak bleef hem duister. Ook waarom vader zo gauw tevreden was vandaag.

3. HELAAS MISLUKT

Met een hoofd vol vragen, waarop hij geen antwoord vinden kon, en geheimen, die hij niet verraden mocht, ging Jan naar bed.

Hij sliep direct, als een gezonde Hollandse jongen.

Maar rustig sliep hij niet!

Beneden werd zacht gepraat. Overluid praten was gevaarlijk in dien tijd en bovendien, Jacob lichtte zijn vader in over wat komen ging.

O! als Jan daar eens bij had mogen zijn, dan had hij zich van plezier in zijn dijen geknepen, dan had hij niet rustig kunnen zitten. Dan had hij ook alles begrepen, wat vanmiddag zo geheimzinnig was.

Maar hij sliep en zijn houten ledikant kraakte zo nu en dan, als hij zich wild op een andere zij wierp.

Jacob was van de plannen op de hoogte.

Hij had Huib gesproken, de lange Huib!

O! als dat plan eens gelukte, wat zouden de Kezen op hun neus kijken.

Die waren immers van plan de eer van Prins Willem nog verder omlaag te halen.

Altijd had de Prins alleen het recht gehad om het Binnenhof op te rijden door de zogenaamde Stadhouderspoort.

De Statenleden, die zich ter vergadering begaven naar 't

Binnenhof, kwamen de andere poort door.

Maar nu! Nu hadden ze het plan gemaakt, om de Stadhouderspoort door te rijden. Twee voorname patriotten, De Gijselaar en Gevaerts, beiden uit Dordrecht, zouden dit doen.

De heren regenten noemden zich immers souvereinen tegenwoordig.

Welnu, dan stonden ze bóven den Stadhouder en was 't niet langer gewenst, om hem een of ander voorrecht boven anderen toe te kennen!

Op Vrijdag, 17 Maart, zouden de heren plechtstatig door die poort rijden in hun prachtige karos, om naar de vergadering der Staten te gaan. Dan zou het volk zien, dat ze durfden, dat Willem V niets meer betekende in hun ogen. Dàn zouden ze tonen met een daad vol betekenis, dat Oranje afgedaan had!

Nu waren de Oranjemannen echt woedend.

O, veel hadden ze verdragen!

Schelden en schimpen op de Oranjepartij hadden ze zoveel mogelijk weer vergolden door spot en hoon op de Kezen!

Maar dit, dit ging nu te ver in hun ogen.

Dat de Prinselijke eer zo in 't openbaar vertrappt zou worden, dáár zouden ze een stokje voor steken!

Ze hadden eerst heel in 't geheim, nu eens met deze, dan weer met gene gepraat en ze waren 't er over eens geworden: Er moest wat gedaan worden!

Dat rijden door de Stadhoudelijke poort moest worden verhinderd!

En 't zou belet worden ook!

Dáárover hadden ze zo druk gesproken op hun geheime vergadering in de duinen!

Er werden al maatregelen genomen, vertelde Jacob.

Een troep Oranjemannen, leden van een Oranjekorps, hadden zich verbonden om samen op te treden, zodra de

wagen van de deftige Statenleden de poort naderde, als ze terugkwamen.

Een kist met geweren zou bij nacht heel stiekum ergens in de buurt worden klaargezet.

En als dan de koets kwam, zouden een paar mannen de paarden bij de teugels grijpen, anderen zouden de riemen van 't tuig doorsnijden, weer anderen moesten de geweren plotseling voor den dag halen, en zó zouden de Oranjemannen het terrein beheersen en de Kezen een smadelijke nederlaag bezorgen!

Zó moest het!

Allicht zou het volk, dat natuurlijk in drommen zou komen kijken naar het stoute stuk der Kezen, partij kiezen vóór Oranje, als er maar eerst een begìn was!

En dan, ah! misschien was dan de aanslag der Oranjemannen wel het sein tot een omwenteling tegen de Patriotten! Misschien konden dan de Oranjeklanten de macht in handen nemen in Den Haag, en den Prins terug laten komen, — misschien!

Jacob glom van pret en wreef in zijn sterke handen!

Hij zou ook van de partij zijn!

Hij had de Patriotten al wel meer een poets gebakken.

Jammer, dat hij niet op de vergadering had kunnen wezen vandaag.

Maar allo, hij zou doen wat hij kon!

Vaders voorhoofd vertoonde bezorgde rimpels.

„Als dat maar goed gaat, Jaap.”

„Waarom zou 't niet goed gaan, Vader?”

„Nou, jullie hebben wel een mooi plan, maar eigenlijk heb je geen aanvoerder. Als we dien hadden, een flinken commandant. . . . als de Prins wat beter durfde. . . .”

„Dan had ie zich ook niet laten verjagen,” viel Jacob in. „'t Is waar,” zuchtte Pronk. „Een flinke aanvoerder moesten we hebben. Dien hebben jullie ook nodig voor dit karweitje! Maar hoe wouen jullie dat nou aanpakken?”

Jonge, ik ben zo bang, dat 't misloopt.
Gaan jullie er in 't geheim naar toe? Je kunt natuurlijk
niet allemaal tegelijk er op af.”
„Dat gaat allemaal stilletjes an, Vader. Wij gaan gewoon

tussen 't volk staan, als nieuwsgierigen. Natuurlijk houden we elkaar in 't oog, en dan geeft Mourand, u weet wel, 't teken en dan helpen Hess en alle anderen dadelijk mee. Nou, als dat lukt, Vader, dan....”

„Ja, als dat lukt.

Maar denk er om, jongen, dat je niet te veel waagt. Je

kan dikwijls op je eigen mensen niet an tegenwoordig.”

Jacob praatte maar niet verder.

Vader wàs nu eenmaal zo bezorgd. Hij zag zwarigheden, waar hij, Jacob, ze helemaal niet zag.

't Zou best gaan!

Eindelijk zouden die Kezen 't lid op den neus krijgen, omdat ze 't onderste uit de kan wilden hebben!

Al vroeg waren vader Pronk en zijn zoon Jacob Vrijdag 17 Maart op pad naar Den Haag.

Vandaag zouden de Staten van Holland vergaderen op 't Binnenhof, om halftwee!

Vandaag zouden Ocker Gevaerts, burgemeester van Dordt en Cornelis de Gijselaar, pensionaris van dezelfde stad, door de Stadhouderspoort rijden.

Ze vonden den weg van het huis op den Langen Vijverberg, waar zij logeerden, naar de Statenzaal te lang, als ze den Vijverberg over moesten rijden, om door de poort bij het Mauritshuis het Binnenhof te bereiken.

Door de Stadhouderspoort was de weg veel korter!

Waren de Staten tegenwoordig niet de Souvereine heersers des lands?

Konden zij dulden, dat Willem V iets mocht, wat zij niet mochten?

Stond dan de knecht bóven zijn Heren?

Welnu, zij zouden door de Stadhouderspoort van 't Buitenhof af regelrecht naar de vergaderzaal gaan.

Wie zou 't hun beletten?

Aan dat alles dachten de stoere vissers, die zich over den ouden Scheveningsen weg spoedden.

Hun gezichten stonden ernstig, vooral vader Pronk was bezorgd.

Hij ging eigenlijk meer mee, om wat op Jacob te letten, dan uit lust om mee te doen aan een relletje.

Jan zou naar school gaan. Die zat bij meester De Zoete

veilig, — tenminste, als hij daar bleef! Want 't gebeurde nogal eens, dat die bengels van jongens midden onder schooltijd het hazenpad kozen!

„Jacob, wees verstandig vandaag, hoor, en begeef je nou niet moedwillig in gevaar,” vermaande Pronk.

„Nee, als 't niet nodig is, dan steek 'k geen hand uit. As die Kezen nou verstandig waren — ze zien toch ook wel hoe 't volk tegen hen is — dan reën ze vandaag *niet* door die poort. Maar as ze 't wèl doen en hun zin maar doorzetten....”

„Dan nog voorzichtig an,” zei vader.

„Want je weet niet, jongen, hoe zo'n zaak uit kan pakken. Eerst maar 's kijken, en nadenken, en dan wat doen, hoor je, Jacob. Maar wees asjeblijft niet haantje de voorste, want jongen, we kunnen je niet missen, je moeder en ik.” In de Zeestraat namen ze afscheid van elkaar. Jacob moest zich even gaan melden bij een van zijn voormannen en vader dwaalde de stad in. Hij wist van alles af, maar mocht 't aan niemand laten blijken.

Alsof zijn doel hem helemaal niet trok, wandelde hij wat naar 't stadhuis, keek eens even op de markt, hield intussen de klok in 't oog, om niet te laat te komen en ging eindelijk eens langs 't Buitenhof. Wat was dat? Daar zag 't zwart van mensen.

Een menigte van zeker duizend man stond daar samengegroept aan beide kanten van den ingang van de Stadhouderspoort!

Pronk liep er op af en mengde zich tussen de menigte.

„Wat is d'r hier te doen?” vroeg hij aan een klein manneke, blijkbaar 'n schoenmaker, te oordelen naar 't schootsvel, dat hij nog droeg en zijn zwarte pekhanden.

„Ze zeggen, dat de Kezen — o, neem me niet kwalijk, maar uwes komt van Scheveningen, hè, dus Oranjeklant?” — Hij wachtte even.

Vader Pronk knikte. Het deed hem goed, dat dit mannetje

iederer Scheveninger voor Oranjeman hield! Rustig keek hij op 't schoenmakertje neer, dat blijkbaar zó van z'n driepoot weggelopen was.

„Die Kezen, hè,” ging de man verder, „ze willen hier door de Oranjeпоort rijden.”

„Zo,” zei Pronk, „en mag dat dan niet?”

„Natuurlijk niet,” hernam 't manneke opgewonden, „da's de Prinsenpoort, daar mag alleen de Stadhouder door. Da's altijd zo geweest, maar tegenwoordig schijnt 't wel, of alles veranderen moet. Vroeger waren de vorsten de baas, maar tegenwoordig vertellen ze, dat 't volk eigenlijk de baas is, en de vorsten zijn dan de knechten, begrijp je?”

„Ja,” knikte Pronk.

„En nu willen een paar van die Patriotten dat recht van den Prins breken, vat je, man?”

„Ja,” knikte Pronk weer.

„Wat zèg u d'r nou van?” vroeg de schoenmaker. „U knikt nou wel, al een paar keer, maar zeg nou ook ereis wat.”

„Nou, wat zal 'k zeggen. Je hebt gelijk,” zei Pronk, en plotseling stapte hij weg. Zag hij daar Jacob niet tussen het volk?

Meer en meer drong het volk bijeen voor de Stadhouderspoort.

„Daar komen ze!” klonk 't plotseling.

Een deftige karos, waarin keurige heren met grote pruiken, naderde in draf.

„Kezen!” schreeuwde iemand uit 't volk, maar de zeer achtbare heren Statenleden luisterden niet.

Een dof gemompel ging er door 't volk. Hier en daar ging er een gebalde vuist omhoog. Maar de drost met zijn gerechtsdienaren maakten den weg vrij, en vóórdát de menigte het kon beletten, waren Gevaerts en De Gijse-laer de poort door en op het Binnenhof. Direct werd de

toegang door de politiemannen afgezet en de beide heren waren veilig.

Met een glans van genoegen op hun gelaat, knikten ze elkander even toe. Daarna trokken ze hun gezicht weer in de deftige plooi.

Op 't Buitenhof gromde het nog in de menigte. Zó iets hadden de mensen nog nooit beleefd. Geslachten aaneen hadden ze eerbied geleerd voor die poort, waar alléén de Stadhouder door mocht rijden.

„Nou moet 't toch niet erger worden,” hoorde Pronk iemand naast hem zeggen. „'t Is toch àl te erg.”

„Ja, man, zo gaat 't, als onze Prins z'n mensen in den steek laat,” antwoordde een ander. „Nou hebben die Kezen vrij spel.”

„Maar 't zal ze nog wel 's duur te staan komen, wacht maar,” bromde een derde. „'t Getij verloopt nog wel 's, wat zeggt u?” wendde hij zich tot Pronk.

„Ja, man, 't getij verloopt, dat zeg je wèl. Maar 't lijkt nou wel springtij voor de Kezen. Alles loopt ze mee. En wat moeten wij beginnen?”

„Wacht maar 's af, als ze er straks uit komen, dan komen ze er niet zo gemakkelijk af! 'k Heb tenminste al gehoord. . . .” De man brak plotseling af. Hij had z'n mond bijna voorbijgepraat!

„Nou, wàt heb je gehoord?” informeerde Pronk.

„Dat kàn 'k niet zeggen,” antwoordde de man gejaagd en verdween tussen de menigte.

Niemand ging weg. Blijkbaar wisten méér mensen, dat er iets zou gebeuren. Goed honderd jaar geleden hadden ze hier met de De Witten afgerekend! 't Kon nu net zó gebeuren met De Gijselaar en Gevaerts!

Pronk zag plotseling Jacob staan.

Hij ging naar hem toe, heel voorzichtig en langzaam, alsof hij maar toevallig in de buurt kwam.

„Hoe is 't?” zei hij zacht.

„We wachten nog op de anderen,” mompelde Jacob. „De man, die de kist met die dingen, — u weet wel — heeft verstopt, is er nog niet. — 'k Hoop maar, dat ie nog op tijd komt, anders is 't te laat. En een paar anderen zijn er ook niet.”

„Zo,” bromde Pronk.

„Denk er om, dat je niet te veel waagt,” waarschuwde hij nog.

Plotseling begon men te dringen.

Daar komen ze!

Hoefgetrappel op 't Binnenhof kwam in de richting van de Stadhouderspoort! „Daar komen ze!”

Een dof gemompel liep door de menigte.

Een paar mannen met vastberaden, saamgeknepen lippen, met fel verontwaardigd kijkende ogen drongen naar voren. 't Waren twee bekende Oranjeklanten, Mourand, de pruikenmaker, en zijn vriend Hess.

Hol klonk 't geratel van 't rijtuig in de poort, nog één ogenblik en de mooie karos reed de poort uit en bevond zich temidden van de menigte.

Nu zou 't anders gaan dan zo straks!

Met een ruwen kreet: „Lelijke Kezen!” sprongen de beide mannen vooruit.

Ze rekenden er op, dat ze genoeg hulp zouden krijgen van de anderen! Dat dadelijk de geweren, uit de kist te voorschijn gehaald, zouden knallen!

Vooruit!

Mourand sprong woedend op de paarden toe en greep de teugels van het ene paard, vlak bij den kop.

Verschrikt steigerde het dier omhoog.

Hess greep 't andere paard en intussen drong een schreeuwende, tierende menigte op 't rijtuig aan.

„Wèg met de Kezen!” „Haalt ze d'r uit!” „Open die deur!” „Oranje Boven!” werd er, alles door elkaar, geschreeuwd.

Pronk zag hoe Jacob zijn mes trok, om het paardentuig los te snijden.

Ha! nu zouden de Kezen hun verdiende loon krijgen!

„Jacob! vlucht!” riep vader Pronk plotseling. Kwamen daar niet achter hem in den looppas de drost met zijn gewapende dienaren?

En waar bleven nu de geweren?

„Uit den wèg!” bulderde de drost en zijn knechten sloegen op 't volk in.

Jacob dook onder den wagen door.

Een stevige hand greep 'm bij den kraag.

„Hier jij!” Maar Jacob sprong op, rukte zich los en zag nog net kans, zich tussen de menigte te verschuilen.

De rakkers van den drost maakten ruim baan.

De arme pruikenmaker Mourand werd neergeslagen, geboeid en weggevoerd.

Hess had den dans weten te ontspringen.

„O, Vader,” hoorde Pronk plotseling, toen hij zich naar huis haastte.

„Wát! ben jij daar, Jan? Hoe kom jij hier? Maak dat je weg komt.”

„Nee, Vader, o! heb u Jacob zien vechten?”

„Heb jij dat dan ook gezien, jongen?”

„Ja Vader. 'k Stond ook tussen 't volk! Wat jammer, dat 't nou toch niet gelukt is!”

„Wat? Weet jij dan wat ze wouen doen?”

„Ja, Va. 'k Hoorde 't gisteren. Kees van lange Huib heeft 't me stiekum verteld. Hij mocht 't eigenlijk niet zeggen. Maar hij had 't van zijn vader gehoord. Die vertelde 't aan zijn moeder, toen Kees op bed lag en toen ze dachten, dat ie sliep! Nou, en zo wist hij alles.”

„En was je dan niet in school?”

„Nee, vanmorgen heb ik met Kees een plannetje gemaakt en nou heb 'k alles gezien, maar Kees ben ik kwijtgeraakt.”

„En heb je Jaap nog weer teruggezien?”
„Onze Jaap? Nee, die is weggevlucht. Heb u gezien, hoe ie zich losrukte? Bijna was ie gevangen.”
„Als ze 'm nóg maar niet pakken,” zuchtte vader Pronk.
„Kom jongen, nou gauw naar huis.”
„Ach, Vader, wat hebben ze dien man geslagen, dien pruikenmaker! Hij is geboeid meegenomen. Zijn hoed was hij kwijt en z'n jas was gescheurd en hij zag er uit! En wat zouden ze nou met 'm doen, Vader?”
„Ja, jongen, die arme kerel komt vandaag niet thuis. En misschien wel helemaal niet meer. 'k Wou niet graag in z'n schoenen staan.”
„Zouen ze 'm in 't Spinhuis zetten?”
„Ja, of misschien wel op 't schavot.”
„O, Vader, da's toch 'n veel te erge straf!”
„Ja, Jan, maar de regenten zijn erg streng en hij krijgt nou bijna alleen van alles de schuld. Hij was de aanvoerder, zullen ze zeggen.”
Bij het tolhek op den weg naar Scheveningen stond, toen vader Pronk en Jan er langs kwamen, een man te praten met den tolgaarder.
Scherp keek hij beiden aan.
„Hola, wacht 's even,” riep hij Pronk toe, toen deze al enige passen voorbij was.
Nogmaals nam de man hem scherp op.
„Nee, je bent 't toch niet,” zei hij aarzelend. „Maar dien 'k zoek, lijkt wel op je. Kan 't je zoon wezen?”
„Dit is mijn zoon,” antwoordde Pronk rustig, op Jan wijzend en stapte door.
„Wat wou die man?” vroeg Jan ongerust.
„Die zoekt iemand, dat hoor je wel.
Zeker een spion van de Patriotten.
Als hij Jacob maar niet zoekt.”
„O, Vader, dan pakt hij Jacob zeker, als die hier langs komt?”

„Ja, dat is de bedoeling.

Maar Jacob moet hier niet langs komen. Zou 'k hem nog kunnen waarschuwen?” zei vader, meer tot zichzelf dan tot Jan.

Jan dacht even na.

„Dat kan ik wel doen, Va. Zal 'k teruggaan?”

„Moet jij dat doen, jongen? Nee, dat gaat niet, zo'n kereltje.”

„Nou, maar ik ben al twaalf,” antwoordde Jan en rekte zich 's even uit. Vader moest niet zo min van hem denken.

„Dat kan 'k best, Va. En dan ga 'k door de struiken kruipen, dat die man me niet ziet. Zal 'k 't doen, Va?”

„En dan?”

„Nou, dan zoek ik Jacob, net zo lang tot 'k hem vind. Maar 'k blijf in de Zeestraat; daar zal hij wel langs komen. En dan sluipen we samen de paadjes van 't bos door.”

„Durf je?” vroeg vader.

Jan keek zijn vader eens aan met zijn trouwe, blauwe ogen.

„Ga dan dadelijk hier rechtsaf, dat smalle wegje door en sluip dan in een grote bocht tot voorbij het tolhek. Maar laat die kerel daar je niet zien, hoor! Dag!”

Jan sloop weg.

Hij zocht de laagste plekken van 't bos en kroop of liep gebogen voort. Zo nu en dan waagde hij het even rechtop te gaan staan, om te zien, hoe ver hij van het tolhek af was.

Nog wat verder om, toen liep hij vlug de eerste straten door en kwam op de Zeestraat. Gelukkig had de towachter hem niet gezien!

Scherp keek hij uit.

Stond daarginds niet een groepje mannen te praten? 't Leek wel, of Jacob daar ook bij was!

Jan liep er haastig heen. Ja! daar stond Jacob. Hij scheen wel ruzie te hebben. Opgewonden stond hij te redeneren.

Jan floot even een bekend seintje.

Toen keek Jacob om. Jan wenkte hem, naderbij te komen. Hoor 's!

„Jaap, je moet niet langs den tol gaan, hoor, daar staat er een op je te loeren.”

„Zo? Wie is dat?”

„Dat weet 'k niet. Maar vader zegt, dat je den anderen kant maar om moet gaan. Dus nou weet je 't wel.”

Snel liep Jan weer weg. Voorzichtig zocht hij weer de-

zelfde sluippaadjes en kwam langs een omweg op den Scheveningsen weg, waar hij in de verte vader zag lopen. Die was blijkbaar maar langzaam verder gedrenteld. „k Heb hem gevonden, hoor!” riep hij vader al toe. „Is 't in orde, Jan? Gelukkig. Nou maar naar huis. Dan komt Jaap straks wel.”

Wat was 't dien avond een gedrukte stemming in 't huis van Pronk.

Jacob was thuis, ja, maar ieder vreesde, dat ze hem nog zouden zoeken.

Wat was alles toch jammerlijk mislukt!

Jacob kòn 't maar niet geloven, dat alles zó verkeerd gegaan was!

Vader had 't wel gezegd verleden week, dat je op je eigen mensen vaak niet aan kon! 't Was helaas waar!

De man, die de kist met geweren had verstopt in de buurt van de Stadhouderspoort, had alles in de war gestuurd.

Ja, eerst had hij 't goed gedaan! Hij had de kist 's nachts op z'n plaats gebracht. Maar een paar uur later was hij bang geworden! Toen had hij vroeg in den morgen de kist met wapens weer weggehaald, en dat vertelde hij pas aan enkele anderen van 't Oranjekorps, toen de Statenleden al op weg waren naar de Statenzaal! Hij schreef een briefje aan den luitenant van 't Oranjekorps, maar te láát! Toen konden er slechts enkelen van het korps gewaarschuwd worden. En die bleven toen weg, terwijl de anderen naar het Buitenhof gingen, in de mening, dat alles zou gedaan worden, zoals afgesproken was.

Mourand en Hess en Jacob Pronk en anderen waren toen al onderweg.

Mourand was op 't afgesproken ogenblik op de paarden toegesprongen, Jacob had de riemen willen doorsnijden. — En dat alles in de mening, dat velen hem zouden helpen, dat de geweren zouden knallen, dat ze de moed-

willige schenders van 's Prinsen hoogheid zouden gevangen nemen en wegvoeren.

Helaas, ze hadden alléén gestaan.

De drost met zijn mannen hadden geen tegenstand onderhouden.

De aanslag was mislukt, met hoeveel moed ook ondernomen!

„Wat zouden ze met Mourand doen?” vroeg vader treurig.

„Die arme kerel zal wel geen pruik meer maken,” bromde

Jaap. „Ze hebben hem alleen laten staan en nou kan hij de kastanjes uit 't vuur halen.”

Ze zouden weldra weten, wat er met Mourand gebeuren ging.

Enkele dagen later hoorden ze, dat Mourand wegens majesteitschennis en opstand tegen het gezag der Souvereine Staten van Holland de zwaarste straf zou ondergaan, die hem kon worden opgelegd.

Hij werd ter dood veroordeeld!

Het vonnis zou ten uitvoer gelegd worden op 't beruchte Groene Zoodje, op de „Plaatse” dus.

„Vader, o, Vader! ze zullen hem dood maken!” riep Jan, toen hij het bericht op straat vernomen had en het huis binnenstormde.

„Wie, jongen?”

„U weet wel, Vader, dien pruikenmaker, dien dapperen man!”

„Mourand? Jongen, wàt zeg je? Doodmaken? Hebben ze 'm al veroordeeld?”

„Ja, Vader, Kees heeft 't me net verteld. Zijn vader had 't in de stad gehoord. Hij moet opgehangen worden! Ach, die arme man!”

„Opgehangen?” vroeg moeder angstig, „alleen omdat ie de paarden vastgepakt heeft? Da's toch àl te erg!”

„k Heb het wel gedacht,” zuchtte Pronk. „De patriotten

spelen er tegenwoordig niet mee. En dat zijn dan de mannen van de vrijheid," voegde hij er bitter aan toe.

Verslagenheid heerste er in de woning van Pronk!

Verslagenheid ook in de kringen van de Oranjemannen.

Ze hoorden al spoedig, dat het schavot gereedgemaakt zou worden en dat op Vrijdag 24 Maart de arme Mourand het leven zou laten.

Ach, wat hadden ze medelijden met hun vurigen makker, die nu alleen de straf droeg voor wat allen hadden willen doen!

Ze vernamen, dat zijn vrouw een verzoek om gratie had ingezonden. Ach, wat moest er van haar en haar zes kinderen worden, als ze hun man en vader verloren!

Niets baatte echter.

De Heren van Holland vonden den aanslag van Mourand zó zwaar, zó schuldig, dat hij tot den strop werd veroordeeld, „dat er de doot na volgt”.

Was 't wonder, dat menig Oranjeman op Vrijdag den 24sten naar de Plaats ging, om zijn medelijden met Mourand te tonen?

Het garnizoen kwam onder de wapenen, om zo nodig de menigte in bedwang te houden!

Het schavot, de paal en de ladder, alles stond gereed.

Maar niemand was er bij ter uitvoering van het vonnis!

Om halfelf kon men van de Plaats af onder de Gevangendoorport door kijkende, een gewapenden stoet zien passeren — met Mourand in hun midden. Hij werd naar 't Binnenhof gevoerd, naar de vergaderzaal der Staten van Holland. Daar moest hij zijn vonnis vernemen!

Bleek en bevend hoorde hij de voorlezing van het vreselijke oordeel aan.

Toen 't uit was, wachtte men even.

Daarna nam de griffier een ander stuk ter hand en begon wéér te lezen.

Wat hoorde Mourand nu? Kon hij zijn oren geloven? Kon

dàt wáár zijn? Hij vernam, dat, op verzoek van de heren De Gijsselaar en Gevaerts, zijn doodvonnis veranderd was in levenslange gevangenisstraf!

Mourand kon die boodschap niet tot 't laatste woord aanhoren. Hij wankelde, een duizeling overviel hem en hij stortte bewusteloos neer. Weer werd hij nu naar de Gevangenpoort gevoerd en nu voorgoed ingesloten!

4. IN VERDRUKKING

Toen 't weer lentemaand was, dus Maart 1787, werd Scheveningen opgeschrikt door soldatenrumoer. Vrijkorpsen der patriotten deden zich in dien tijd dikwijls zien.

In Den Haag maakten ze geregeld elken morgen en elken avond militaire wandelingen, om hun macht te tonen! Den Oranjevrienden moesten ze vrees aanjagen. Ach, ze wisten 't wel, de Kezen, dat zij maar een vijfde deel van de bevolking aan hun kant hadden, een klein groepje. Maar ze wisten ook, dat ze door brutaal optreden de overige inwoners in bedwang konden houden.

„'t Oranjevee is van de baan,
Met den tiran is 't nu gedaan,”

zongen ze.

Ja! Willem V, de zachtmoedigste aller Oranjevorsten, die wel 't minst tot strijden genegen was, werd voor tiran gescholden. Hij zwierf buiten Hollands grenzen, nu eens op 't Loo, dan weer te Leeuwarden, dan naar Zeeland.

En de Patriotten hadden vrij spel. Ze vervulden Holland met rumoer, pleegden gewelddaden in Amsterdam en Rotterdam en maakten Den Haag tot een vesting.

Wat traden ze soms wreed op!

En hoe hoonden ze Willem van Oranje!

Nu, Maart 1787, kwamen de patriottische benden naar Scheveningen, om „het Oranjevee aan den ketting te leggen”.

Een luitenant met getrokken degen marcheerde voorop!

Jan Pronk was, als de meeste jongens van zijn leeftijd, natuurlijk present, zodra hij maar iets van 't tromgeroffel hoorde, dat de komst der Kezen aankondigde.

't Ging de Keizerstraat in, 't Smidsslop door.... waar zouden ze heengaan?

„Halt!” commandeerde de luitenant, vlak voor 't huis van lange Huib.

Twée man posteerden zich onmiddellijk met het geweer bij den voet bij de deur van de kleine woning, twee anderen begaven zich een smal poortje in, waarop de achterdeur uitkwam en de overigen zetten de straat af.

„Achteruit, Oranjevee!” schreeuwde een soldaat en tegelijkertijd liet hij zijn geweer met de kolf op straat kletteren. Telkens verzette hij 't geweer, als om de tenen der mensen te treffen.

„Achteruit!”

„'k Moet er even door,” zei Jan Pronk, die bleef staan. Zou hij, een flinke jongen van Oranje, voor zo'n Kees op den loop gaan?

Moest hij niet juist door 't Smidsslop naar huis? Was 't misschien niet hoog tijd om Jaap te waarschuwen? Wat kwamen die Patriotten uitvoeren?

„Achteruit!” brulde de soldaat.

„'k Wou er even door, 'k woon ginder!” schreeuwde Jan even hard.

„Wat! jij er door?” Pats! 't zware geweer bonsde op Jan's voet. Zijn klomp barstte, de kap vloog er af.

O, wat deed zijn voet 'n pijn!

„Lelijke, lelijke, le-lijke Kees!” kreet Jan en smeed den soldaat den kapotten klomp naar 't hoofd.

„Hier jij!” Maar Jan maakte dat hij weg kwam.
Hij had zich al te ver gewaagd!
Zijn vader en Jaap moesten weten, wat er gebeurde, hier,
bij lange Huib.
Allicht kwamen ze straks ook bij vader, hoewel die geen
lid was geweest van 't ontbonden Oranjekorps.
Stond vader niet bekend als een echte Oranjeman? En
was Jaap niet een van de vrijmoedigste tegenstanders der
Patriotten?
Om zijn pijnlijken voet en zijn verloren klomp kon Jan
zich niet bekommeren. Hij moest naar huis!

Hij wist nog wel een nauw steegje, waar hij door kon!
„Vader, de soldaten komen! Ze komen straks hier ook!”
schreeuwde Jan, toen hij hijgend en hinkend hun huis
bereikt had en over de onderdeur naar binnen kijkend,
vader en moeder zag.

„Hoe weet je dat?” vroeg vader, nadat hij, gauw toe-
lopend, de onderdeur had opengedaan. „Jongen, wat zie
je er uit; waar is je klomp?”

„Dien heb 'n soldaat kapot gestoten met zijn geweer, in 't
Smidsslop. O, Vader, ze zijn bij lange Huib binnen-
gegaan, en ze zullen hier ook wel komen.”

„Waarvoor?”

„O, zouden ze Jaap komen zoeken?” vroeg moeder
angstig.

„Nee, vrouw, dat geloof 'k niet.

Waar is Jaap?”

„Op 't strand.”

„Nou, laat ie daar maar blijven. Als de soldaten dan ko-
men, vinden ze hem tenminste niet. Jan, ga 's gauw —
hier, trek je sloffen maar zolang an — ga 's gauw naar 't
strand en zeg, dat Jaap daar blijft, tot ik hem laat roepen.
Begrepen?”

„Ja, Vader. Maar als die soldaten dan komen? Dan ben
u alleen met moeder!”

„Des te beter, jongen. Dan krijgen we ook geen ruzie.
Want bij ruzie trekken wij toch altijd aan 't kortste eind!
En Jaap zou misschien moeite maken. Vooruit, naar 't
strand!”

Jan ging, bezorgd, ja, om vader en moeder, maar ook wel
een beetje blij, dat hij nu niet thuis zou zijn, als die sol-
daten kwamen. Want dat ze kwamen, stond voor Jan al
vast!

Stel je voor, dat ze hem, Jan, thuis vonden en dat die
ene soldaat, die zijn klomp had kapotgemaakt, hem her-
kende. O, nee, 't was maar beter, weg te wezen!

Bons!

Met den geweerkolf stootte een soldaat de deur van Pronk's woning open.

De luitenant met twee man traden binnen en terwijl Pronk opstond, wachtte hij stilzwijgend af, wat de mannen wilden.

„Waar is je zoon?”

„Welken zoon bedoelt u?” vroeg Pronk.

„Dat weet je wel, dat stuk Oranjevee.”

„Zo'n jongen heb 'k niet, dan moet u ergens anders wezen.”

De luitenant keek Pronk scherp aan.

„Geen grappen, hoor. De Heren Staten....”

„Ik maak geen grapjes. Daar is de tijd niet naar,” antwoordde Pronk.

„Je hebt toch een zoon, die lid van 't Oranjekorps was?”

„Ja, maar nu niet meer.”

„Wat? hèb je 'm niet meer — is 't ie dood? Des te beter.”

„Nee.... hij is geen lid meer,” verbeterde Pronk rustig.

„Waar zijn z'n wapens?”

„Ingeleverd,” antwoordde Pronk. „U weet toch, dat 't korps ontwapend is?”

„Wat ik weet, hoef je mij niet te vragen. Ik ben hier om jou te vragen. Waar is je Oranjevlag?”

„Als 'k er een heb.... in die kast, niewaar moeder?”

Moeder knikte.

Ze wist wel, dat die luitenant de vlag niet vinden zou. In een van de laden was een dubbele bodem gemaakt, waarin de geliefde Oranjevlag was ter ruste gevlijd, in afwachting van betere dagen. Wie niet heel grondig de laden van het grote kabinet onderzocht, vond de vlag niet!

„Waar is de sleutel?” vroeg de luitenant bars.

„Hier, heerschap,” zei moeder Pronk, haar hand in haar zak stekend, om den sleutel daaruit op te delven.

De grote deuren van het ouderwetse kabinet gingen open,

en de luitenant lichtte met zijn hand een stapeltje linnen-
goed op. Daar lag geen oranjedoek!

„Doe die laden open,” commandeerde hij een der soldaten.
Met een ruk gehoorzaamde deze aan 't bevel, zo hard, dat
de la er bijna helemaal uitviel.

„Wees een beetje voorzichtig,” vroeg Pronk beleefd.

„Waarvoor? Jullie, oproervolk, je moest achter de tralies
en je hele hebben en houden opgebrand! Hou je mond
verder,” gebod de officier.

Heel de kast werd doorzocht.

„D'r zit geen vlag in,” brulde de luitenant, boos om 't ver-
geefs zoeken.

Alles had hij overhoop gehaald en zijn soldaten hadden
ijverig meegeholpen, en wat vonden ze? Niets!

„D'r zit geen vlag in, kerel,” snauwde hij Pronk nog eens
toe.

Pronk zweeg.

„Nou, wat zeg je nou? Praat op.”

„Als u hem niet vindt, ik zal u niet tegenspreken.”

„Je praat goed — maar je zingt ook goed, hè?”

„Wat bedoelt u?”

„Heb je niet onlangs dien oproerdeun gezongen?”

„'k Zing nooit straatdeunen,” gaf Pronk ten antwoord.

„'k Heb 't niet over straatdeunen, je hebt 't Wilhelmus
van Nassauen gezongen, kerel. En je weet, dat dat ver-
boden is. De Heren Staten. . . .”

„'k Zing vast nóóit op straat.”

„Dus je zingt toch wel?”

„Ja, in huis. En in de kerk.”

„En hebben jullie met je Oranjegebroed hier dat ver-
boden lied gezongen?”

„'t Kan wel wezen. Maar dat 't een oproerdeun was, dat
wist ik niet.”

„Dan weet je 't voortaan. Denk er om: 't gebeurt niet

weer, op straat niet en thuis niet, je bent gewaarschuwd.
— Vooruit mannen, 't wordt onze tijd."

Met slaande trom vertrokken de dappere patriotten. Ze hadden niets ontdekt, alleen hadden ze van den visser de bekentenis, dat hij wel eens 't Wilhelmus had gezongen. Maar dat zou nu óók uit zijn!

Zuchtend pakte moeder Pronk de uit de kast geworpen goederen weer op, vouwde ze netjes in de plooiën en borg ze weg.

„Ze hebben 'm toch maar niet gevonden, moeder," was 't eerste wat Pronk zei. Hij zei 't bijna juichend! Oranje ging nooit verloren! Dat stond bij hem vast. Al moest de vlag nu tijdelijk opgeborgen worden, ééns zou hij weer uitwaaien in dagen van bevrijding.

Dien avond zat er een groot gezelschap in Pronk's kleine woning.

Dominee Van Steeneveld met zijn grote pruik met golvende krullen, zijn hoog toegeknoopte jas en schoenen met zilveren gespen was wel de voornaamste van 't gezelschap.

Daar in den hoek zat Simon Berkenbosch Blok, óók een Oranjeman in hart en nieren. „Als je hem doorsnijdt," zeiden de mensen, „is-t-ie van binnen oranje."

Een rustige verschijning, evenals de predikant. Ze waren samen gekomen, om met Pronk te praten over wat er was voorgevallen.

Zou 't vaderland te gronde gaan?

Zou er nog redding mogelijk wezen?

Dat waren de vragen, waarmede ze dagelijks worstelden.

Dat waren de vragen, waar ook Pronk en zijn vrouw elken dag over peinsden.

Dat het met de visserij slecht ging en misschien in 't

komende seizoen ook weer slecht zou gaan, dat was niet de grootste zorg, die hun hart pijnde. Maar dat Oranje was verbannen en dat Nederland revolutionnair werd, dat was hun grootste verdriet!

De Patriotten verdrukten allen, die hen tegenstonden. Ze zochten overal naar vlaggen, portretten van de Oranjevorsten, naar schoolboekjes zelfs, waarin iets goeds over de Oranje's stond.

Hadden ze onlangs niet een onderzoek ingesteld op de school van meester De Zoete?

Ze hadden een leesboekje gevonden, waarin de daden van Willem den Eersten, van Maurits en Frederik Hendrik werden verhaald.

Weg moest dat boekje! De kinderen mochten het niet meer lezen, wat Oranje voor Nederland had gedaan!

„Zou er nog ooit weer een betere tijd komen? Wat denkt u nou, dominee?” vroeg Jaap.

„Ik denk, dat Nederland eerst véél zal moeten leren, m'n jongen, en bovenal eerst zal moeten terugkeren tot de paden van Gods vreze,” antwoordde de predikant.

„'t Is anders bar, wat die Patriotten durven zeggen en schrijven,” zei Jaap. „'k Heb gisteren nog een stuk krant in handen gekregen — 't is al wat oud — maar als je dat leest!”

„Vertel maar,” zei vader Pronk. „Heb je 't bij je?”

„Ja,” zei Jaap. „'t Is verleden jaar geschreven, 'k meen door De Gijselaar. U weet wel, toen de Prins in Elburg en Hattem wat orde heeft gemaakt. Nou, toen schreven ze:

„Willem V, doof voor de stem der natuur, voor de stem van den Hemel, wiens wraak boven zijn hoofd donderde, is opgestaan, om zijn handen in het bloed der burgers te wassen, om hunne woningen in puinhopen te herscheppen, of aan de vlammen op te offeren; om het vermaak van Nero aan de wraak van

den Spaansen dwingeland te paren, en om op de lijken der burgers een heerschappij te vestigen, die de Spaanse dwingelandij nog wenselijk zou maken."

„En dan moet men weten," viel dominee in, „dat er geen mens gedood of gewond is."

„Tegenwoordig regeert de grote mond," voegde Blok er bij.

„'t Is toch schande," zei vrouw Pronk, „dat ze zó iets durven schrijven. Maar ja, tegenwoordig durven ze alles. En alles måg maar."

„'t Måg niet, zuster," antwoordde de dominee, „maar 't is als in den tweeden psalm staat geschreven: „Laat ons hunne banden verscheuren en hunne touwen van ons werpen". Dat is de grootste fout van ons geslacht. 't Volgt de Fransen na in hun ongelooft en waar dat komt en zijn werking doet gevoelen, daar is alles te wachten, wat maar verkeerd is."

Jan had stil toegeluisterd. Dat Jaap meepraatte in 't gezelschap, sprak vanzelf. Maar hij, de dertienjarige, durfde niets te zeggen, vooral niet als de dominee er bij was.

Toch waagde hij te vragen: „Dominee, zou dat nou altijd zo blijven?"

„Wat, m'n jongen?"

„Dat de Prins verbannen is en de Kezen de baas zijn, bedoel ik."

„Zolang als 't God belooft. Maar ik geloof, dat Oranje terugkomt; ik heb er geen bewijzen voor, maar ik geloof en hoop het van harte. Nederland kan op den duur niet buiten Oranje."

„En wat moeten wij *doen*, dominee?" vroeg Jaap.

„Afwachten. Je bent zeeman, hè? Je weet, dat 't tijt keert. Dat is ook zo op de wereld met onderdrukkers en onderdrukten. God hoort op Zijn tijt het geroep der ellendigen."

* * *

„Oom Klaas komt straks, Vader,” zei Jan op een Junidag, toen hij van 't strand kwam.

„Zo,” bromde vader. Hij was met een bezoek van „Oom Klaas” niet erg ingenomen. 't Was een vroegere schoolkameraad, die later naar Den Haag verhuisd was, en de vriendschap had aangehouden.

Den laatsten tijd echter was Oom Klaas, zoals de kinderen hem altijd noemden, veel minder over Pronk's dremmel gekomen dan vroeger. Hij was patriot geworden. En als hij nu kwam, Pronk wist het van te voren, dan ontstond er altijd gekibbel. Want Oom Klaas kon 't niet laten, op Oranje te schelden, en Pronk kon dat natuurlijk niet over zijn kant laten gaan.

„Waar heb je Oom Klaas gezien?” vroeg vader.

„Op 't strand, Vader. Hij lag daar in 't warme zand. Toen zag hij me en riep, dat hij ook nog even aan kwam.”

Werkelijk stond Oom Klaas een half uur later voor de deur. Een voor zijn doen deftige verschijning. Heel voor naam droeg hij een hogen hoed op zijn pruik, die van achteren in een vlecht uitliep. Die vlecht was in een mooi zwart zijden zakje, waaraan vanonder een strik zat, opgeborgen.

Een fluwelen wambuis, dat van voren open hing, liet een vest van gekleurde stof zien, waarover een dikke horlogeketting gespannen stond. Aan den ketting slingerde in 't midden een klein zilveren keeshondje.

Met zijn wandelstok even tikkend op de deur, kondigde Oom Klaas zijn komst aan, en direct daarop stapte hij naar binnen.

„Zo, waarde vrind!” riep hij Pronk heel joviaal toe, „hoe gaat 't jou en jullie allemaal? O, daar is je vrouw ook! Wel, wel, in een tijd elkaar niet gezien, hè!”

Puffend van de warmte zette hij zich op een stoel neer, legde zijn hoed onder den stoel op den grond, zette zijn wandelstok tegen de leuning en vouwde toen zijn handen

tevreden over zijn welgedane buikje, terwijl hij naar zijn gewoonte met zijn duimen begon te draaien.

„Zo, 'k moet 's even rusten, zie je.”

„Daar doe je goed an,” zei Pronk vriendelijk. „'t Is wel

lang geleden, dat 'k je gesproken heb! Gaat 't nog wat met de zaken?”

„Zo tamelijk. 't Is een slechte tijd tegenwoordig voor den handel. Als er nou maar 's een eind kwam aan de binnenlandse ongerechtigheden, dan was er misschien nog wat goeds te wachten.”

„Zo is 't net,” antwoordde Pronk. „Maar wie zal er een eind aan maken? 't Gaat eerder van kwaad tot erger.”

„Zeg dat wel....”

Zo, Jan," vervolgde hij tot den jongen, die net binnenkwam, „hoe gaat 't met jou, jongen?"

„Gelukkig nog best," antwoordde Jan.

„En al van school af?"

„Allang," zei Jan. „'k Ga nou vader helpen aan boord."

„Ook al weer zeeman dus? En Oranjeklant zeker ook?"

„Natuurlijk," antwoordde Jan. „Wat zou 'k anders? Een Kees wil 'k nooit worden."

„Jongen, jongen, je durft nogal. Weet je wel, dat ik ook een Kees ben?"

„Jawel. Maar dat moet ù weten. Ik word 't niet."

„Nou, Pronk, je hebt je jongens goed de les gelezen, dat moet ik zeggen," zei Oom Klaas, zich tot vader wendend, die met innerlijke pret naar Jan had geluisterd.

„Och, dat gaat nogal. Ik hoef ze de les niet te lezen, ze zijn vanzelf voor Oranje, 't zit er zeker in!"

„'t Zit er niet in, maar jij brèngt 't er in," antwoordde Oom Klaas een beetje scherp. „'t Wordt hoog tijd, dat de jeugd 's wat anders leert, dan hier bij jullie zoeten meester. ¹⁾ Zó krijgen ze nooit een goeie opvoeding! Ze worden al heel vroeg besmet met Oranje, en dat moeten we niet hebben!"

„Dat moeten we wèl hebben," meende Pronk.

„Dat moet niet! Wat heb je nou aan zo'n man als Willem V? Hij vlucht naar 't Loo en je ziet 'm nooit weer! Hij laat jullie, zijn eigen vrinden, in den steek."

„Hij is in elk geval een Oranje," zei Pronk. „En Oranje heeft veel voor ons gedaan. Er ligt een band..."

„Hm," viel Oom Klaas in, „'t is me wat met die Oranje's. Van Willem den Eersten af tot vandaag toe — geen één, die je den naam van Vorst geven kan. En die band..."

„Dan weet u er niks van," kwam Jan tussenbeide.

„Jongens weten er helemaal niks van, hè! O, ja, op jullie school is dat mooie boekje in beslag genomen, hè, dat zo

¹⁾ n.l. Samuel de Zoete.

fraai vertelde van den Va-der des Va-der-lands," teemde Oom Klaas er achteraan.

„'t Is maar goed," vervolgde hij heftig, „dat dat ding weg is; nou, 'k ga, want we zouden weer ruzie krijgen en daarvoor ben 'k niet gekomen. Laat 's kijken, 't is vier uur," zei hij, zijn uurwerk te voorschijn halend.

„Kijk 's, Jan, wat hier achterop staat."

„Dat weet 'k wel, een hondje. . . ."

„Ja, maar wat staat er om heen?"

„Ik-bijt-op-mijn-tijd," las Jan.

„Juist, jongen, onthoud dat. Als je groot bent, kan 't je te pas komen. Wij, mannen van de vrijheid, — ja, lach daar maar niet om! — wij bijten ééns dien helen band met Oranje door, en dan wordt 't goed in Holland."

„Dan gaat alles naar den kelder, bedoel je," verbeterde Pronk.

„Dan gaat 't bèst! Als eerst die tiran maar weg is, die alles in den weg staat."

„Die tiran?"

„Jazeker, jullie Prins."

„Klaas," zei Pronk, met moeite zijn toorn bedwingend, „ga d'r uit en kom niet weer over m'n vloer. Je zult nog 's met een tiran kennis maken!"

„Nou, nou, onze ouwe vrindschap. . . ."

„Is van vandaag af verbroken. D'r uit!"

Met een gelaat, rood van woede, wierp Oom Klaas zijn stoel om, pakte zijn hoed en stok en wendde zich naar de deur.

„Is dat je laatste woord?"

„Ja," zei Pronk met harde stem. „Als je mijn vrindschap wil, moet je niet op Oranje schelden, of anders. . . .!"

„Dan zie je me niet meer met vree terug, man. 'k Zal je krijgen, jullie allemaal, Oranjevee!" brulde Oom Klaas en ging met grote, driftige passen weg.

5. NOG DIEPER

Oom Klaas, of liever Klaas Brouwer, de patriot, hield woord.

Hij zou dien koppigen Scheveninger wel klein krijgen, meende hij. Of tenminste hem doen boeten voor de belediging, die hij hem aangedaan had, door hem, den deftigen Patriot, lid van de Sociëteit van Den Haag, weg te sturen.

Als hij maar een middel wist, om Pronk een hak te zetten, hij zou 't vast niet laten.

De oude vriendschap, ja, vele jaren oud, zou hem niet weerhouden, om zich nu te wreken.

Evenmin als ze Pronk weerhouden had, om hem, Oom Klaas, in toorn weg te jagen!

„De vrijheid is het waard,
Al kost zij burgerbloed”

zei een versje uit de rumoerige dagen van 1787.

Welnu, al ging dan de oude vriendschap onder in haat, Brouwer zou wraak nemen, zodra hij de kans schoon zag. Of hij zijn haat koelen zou aan Pronk zelf, of aan Jacob, of desnoods aan den jongsten jongen, „Kleine Jan”, dat liet hem koud. 't Liefst maar aan alle drie tegelijk.

't Beste was een aanklacht tegen Pronk in te dienen. Maar welke? Hij wist eigenlijk te weinig van hem, nu

hij in de laatste jaren niet zo veel bij hem thuis kwam. Zeggen, dat hij een Oranjeklant was?

Dat was wel bekend in Den Haag.

Wat dan?

Al deze dingen overdenkend, liep Brouwer in de Haagse straten, waar de beroering der tijden heel goed merkbaar was. 't Was overal druk! De mensen waren zenuwachtig. Patriotten liepen in gesloten gelederen te patrouilleren, alsof er gevaarlijke relletjes te duchten waren. Waar ze ook maar den minsten tegenstand, al was 't maar in woorden, ontmoetten, traden ze direct hardhandig op.

Hele troepen trokken met slaande trom naar de grenzen van Utrecht, want de Staten van Holland hadden besloten, de provincie in staat van verdediging te brengen, nu Willem V rondom Amersfoort troepen had samenge trokken.

Heel Den Haag was één grote kazerne.

Bij de Gevangenpoort op het Buitenhof liep Pronk met Jan.

„Kijk 's, Vader, zou Mourand nou achter zo'n raampje met die dikke ijzeren tralies zitten?” riep Jan.

„Misschien wel, jongen. Maar je moet niet zo schreeuwen, je moet tegenwoordig niet in de gaten lopen, denk er om.”

„Hoe zou 't met hem wezen?” vroeg Jan, nu voorzichtiger.

„Zou hij er nog lang in moeten zitten?”

„'k Weet niet, misschien nog wel heel lang.”

„Zou hij niet kunnen vluchten?”

„Nee, jongen, de muren zijn te dik, om er uit te breken.”

„Ja, maar, dan in een boekenkist of zo, net als, u weet wel, die man in Loevestein. Hoe heet ie ook weer?”

„Hugo de Groot bedoel je? Och, jongen, als je zulke plannen wil uitvoeren, moet je niet alleen staan, zoals die arme Mourand. . . . pas op, daar komen soldaten onder de poort door. Laten we maar even aan den kant blijven.”

Samen stonden ze op den stoeprand, om te wachten, tot de soldaten onder de poort door waren.

„Zo, Scheveninger!” riep een patriot hem toe, „ga je weer Oranjeje never drinken?”

Pronk zei niets. Zijn gezicht hield hij in 'n onverschillige plooi, alsof hij niets gehoord had. De soldaten lachten hem uit, de luitenant keek grimmig.

„Mannen, da's een suspect persoon,” krijste opeens een ruwe stem.

„Wie?” vroeg de luitenant bars.

„Hij daar!” schreeuwde Brouwer, die naderbij kwam, „ik kèn hem, luitenant, en u kent mij, ik ben goed patriot, ik....”

Plotseling zag Pronk, dat de soldaten op hem aandrongen. Onder de poort door ontvluchten, ging niet. Achter zich kijkend, zag hij daar.... Oom Klaas!

„Zo man, nou is 't mijn tijd, hè; ieder vist op zijn getij. Hier, luitenant, ik....” en meteen greep hij Pronk bij den schouder.

„Laat los!” brulde Pronk, en met geweld rukte hij zich los, met zulk een kracht, dat Brouwer, de verrader, over den grond rolde.

„Mannen, grijpt 'em!” bulderde de officier.

„Jan, vlucht!” riep Pronk zijn zoontje toe, die door 't gedrang enige meters van hem was afgeraakt.

„Nee, Vader, o!” huilde Jan.

„Vooruit jij!” riep een soldaat en gaf Jan een schop, dat hij wegtolde.

Tevergeefs trachtte hij tussen de soldaten door zijn vader te naderen.

Een grote oploop van mensen maakte het hem bijna onmogelijk om te zien, wat er met vader gebeurde!

't Enige wat hij zag, toen de mensenkluwen zich wat ontrolde, was, dat zijn beste vader opgebracht werd — naar

't Stadhuis ging 't eerst — daar zag Jan zijn vader voor 't laatst.

Wat gaf dat thuis en in 't dorp een opschudding, toen men hoorde, dat Pronk was gevangengenomen! Toen Jan alleen, buiten adem van 't harde lopen en van angst om vaders lot, thuis kwam, kon hij eerst niets zeggen.

Hij barstte in snikken uit, smeed zijn hoofd op zijn armen op tafel en huilde van woede.

„Jongen, wat is er?” riep zijn moeder, hevig ontsteld.

„Waar is je vader?”

„Weg!” riep Jan. Hij kòn bijna niet praten, moest maar aldoor huilen.

„Weg? Waar dan?” vroeg moeder weer, terwijl ook zij begon te schreien.

„Gevangen! in... de stad,” snikte Jan.

„Wat is er, Moeder?” klonk Jacobs stem, „Jan, waarom huil je zo?”

„Je vader is gevangen,” huilde vrouw Pronk.

„Gevangen? Waarom? Wáár, Jan?”

Jan bedaarde wat.

„Was jij er maar bij geweest!” snikte hij. „Dan was vader niet gepakt.

Die kerels... en Oom Klaas...”

„Wàt? Oom Klaas? Was die er bij?”

„Ja,” snikte Jan. „Die heeft vader verraden, en nou zit vader op 't Stadhuis.”

„Jongen, vertel eerst 's geregeld wat er gebeurd is,” zei Jaap, die goed wilde weten, wat er was voorgevallen, voordat hij maatregelen nam.

Toen nam hij zijn broer op zijn knie.

Jan werd rustig. 't Was tòch wel fijn, zo'n groten, sterken broer te hebben, al was je zelf al dertien.

„O, als jij er bij geweest was...”

„Ja, maar vertel eerst 's, hoe 't kwam, en wáár 't was.”

Toen gaf Jan verslag van de gebeurtenissen, terwijl moeder en Jacob toelisterden. In moeders ogen welden telkens weer de tranen naar boven.

Jacobs gezicht werd hoe langer hoe donkerder. In zijn ogen dreigde de toorn.

Verontwaardigd viel hij uit, toen hij hoorde, welke rol Oom Klaas gespeeld had: „Die lelijke verrader... zo lang vrind geweest... natuurlijk altijd vals spel gespeeld — natúúrlijk!”

Buren kwamen even aan: „Wat is er gebeurd, buurvrouw?”

Even later werd er beraadslaagd, wat hun te doen stond.

Jaap wilde wel direct naar Den Haag, om raad te vragen bij den heer Van Hogendorp of Mr. Bilderdijk, maar moeder vond, dat hij zich nu maar niet in de stad moest vertonen.

Naar Den Haag trekken met een troep bevrijders zou op een nutteloos bloedbad uitloopen. Neen, àls er iets gedaan kon worden, om Pronk vrij te krijgen, dan kon alleen de dominee misschien wat bereiken. 't Was maar 't beste, om hem te vragen, wat er te doen stond. Misschien kon hij iets gedaan krijgen van de Haagse heren.

Na een kort verhoor was Pronk voorlopig voor enkele dagen ingesloten. De heren gecommiteerden hadden nù geen tijd voor zulk een onbetekenende zaak! Ze hadden waarlijk wel andere, zwaardere zorgen.

Was er geen tijding binnengekomen, dat Willem V met troepen van Gelderland een inval zou wagen in Holland, teneinde zijn heerschappij te herstellen?

Of 't precies wáár was, dàt wist niemand te zeggen. Maar in elk geval was 't zaak om maatregelen te nemen!

Soldaten werden gelegerd langs de Utrechtse grens. Een paar vliegende legertjes, die op hun paarden zich snel

konden verplaatsen, moesten de meest bedreigde punten te hulp snellen, waar 't maar nodig was.

Er was gevaar voor de Patriotten, véél meer en véél groter dan één Scheveninger kon veroorzaken, die er bovendien, als man op leeftijd, tamelijk vredelievend uitzag.

Pronk zat dus een paar dagen in hechtenis.

Met den cipier viel nogal te praten.

De man was eerst erg bars geweest, maar toen hij hoorde, hoe Pronk hier verzeild was en toen hij merkte, dat de gevangene een rustig en bedaard man was, werd hij vanzelf anders. Hij spotte zo nu en dan wel met dien visser, maar ruw behandelde hij hem niet meer.

Vrijdags, den 29sten Juni, toen de cipier brood had laten rondbrengen en hij zelf de gevangenen even controleerde, zei hij spottend:

„Nou was je bijna vrij geweest, vissertje.”

„Hoe zo?” vroeg Pronk rustig. Hij wilde niet verraden, hoe zijn hart bonsde.

„Wel, Xantippe had je bijna uit de gevangenis gehaald.”

„Xantippe?”

„Ja, jullie lieve Prinses in eigen persoon.”

„Kwam die om mij te bevrijden?”

„Dat denk ik wel, man! Ze is tenminste gisteren — je weet wel, 't was erg mooi weer — uit Nijmegen komen rijden.”

„Hè?”

„Ja, ze kwam hélemaal uit Nijmegen en ze wou naar 't Haagje. Speciaal om jou, denk ik!”

Hij lachte spottend.

„En toen verder?” vroeg Pronk.

„Ze hebben haar bij de Goejanverwellesluis maar aangehouden — ja, onze Patriotten slapen niet, hè, dat heb je ook ondervonden! Nou, zij ook! Ze hebben haar netjes teruggestuurd; of ze al hoog of laag sprong, 't gaf niks, ze moest terug!”

„Jammer,” dacht Pronk, maar hij zei 't niet.
„Dat zal ze wel niet erg kalm opnemen,” zei hij.
„Moet zij weten. Wij weten, dat we hare Hoogheid niet
nodig hebben, evenmin als haar man. Wij zullen 't hier

wel redden zònder hem.”
„En als de prinses nou 's haar beklag doet in Pruisen?”
vroeg Pronk. „Daar is haar broer koning, geloof ik.”
„Praat je van Pruisen, man? Wij krijgen hulp uit
Frankrijk! De Fransen zijn ònze vrienden. Laat de Pruisen
dan maar opkomen!

Maar kom, ik sta mijn tijd hier te verpraten, gezelligheid vandaag!”

En weg was hij!

Inderdaad had Prinses Wilhelmina, de kordate gemalin van Willem V, den vorigen dag de reis van Nijmegen naar Den Haag willen maken.

Van Gijsbert Karel van Hogendorp had zij vernomen, dat velen in Den Haag haar plan toejuichten, om zich daar ter stede weer te vestigen. Haar aanwezigheid zou de macht der Oranjepartij geducht versterken, hoopten zij.

Vandaar dat ze het plan ten uitvoer bracht, en op den prachtigen 28sten Juni met klein gevolg uit Nijmegen vertrok.

Door de Betuwe ging het naar Tiel, dan naar Geldermalsen en omstreeks twee uur was het gezelschap te Schoonhoven gearriveerd.

Van daar uit werd naar Haastrecht gereden, en dan, zo was 't plan, via Gouda naar Den Haag.

Helaas, een sergeant met drie man van de patriotten hield den stoet aan, en geleid door kapitein Van Leeuwen met enkele manschappen werden de hoge reizigers naar de Goejanverwellesluis gebracht. In 't huis van boer Van Leeuwenhoek werden de Prinses en haar dames en heren bewaakt door enkele ruwe artilleristen.

Daarna werden besprekingen gevoerd met vier leden van de Commissie van Defensie in Holland. Lang werd er over en weer gepraat — de Prinses meende, dat zij 't recht had te gaan en te staan, waar zij wilde, — maar de Patriotten wilden naar geen reden luisteren en het hoge gezelschap moest terug naar Schoonhoven.

Zaterdag 30 Juni keerde men van daar naar Nijmegen terug.

Wat was 't nu eenzaam en stil in de woning van Pronk.

Zo vrolijk en rumoerig als 't in „de stad” was, zo treurig was moeder Pronk en haar gezin. Jacob was nog de dapperste. Hij voer met zijn garnalenboot geregeld uit. Jan was nu zijn knecht en samen deden ze vaders werk. Telkens voeren ze één of twee dagen uit. Dan was 't wel héél stil in huis! Gelukkig dat de dominee nogal eens aankwam. Die kon zo heerlijk troosten. Hij leefde als een trouw herder mee met het lief en leed zijner gemeente. Hij deed ook àl zijn best, om Pronk te hulp te komen. Maar dat moest voorzichtig gebeuren!

De woede der Patriotten laaide hoog op!

Men schold den Prins voor tiran en verrader, men herinnerde elkander telkens aan „de gruweldaden van de prinsen uit den schadelijken en gehaten stam van Oranje”. „Onze heilige woede,” zo schreef een krant, „zal ons aansporen om niet te rusten, voor het Huis van Oranje is ten onder gebracht, zodat er niets van is overgebleven. Blijft verenigd, Patriotten, en zweert bij den hogen God, dat gij niet rusten zult, eer onze grond van het monster en allen die het aankleven, is gezuiverd en hun euvelheden in hun eerloos bloed zijn uitgewassen.”

Dat wilde dus zeggen, dat ook alle vrienden van Oranje met den dood werden bedreigd!

Was het wonder dat menig stil gebed opsteeg tot God, Die alleen redding geven kon uit zó groten nood?

„Hoor je nog wat van je man, buurvrouw?” vroeg vrouw Bal op een avond aan moeder Pronk.

„Nee, mens, niks. 't Is toch zo akelig, als je maar niks hoort of ziet, je weet alleen, dat ie niet dood is, maar dat is ook àl!”

„'t Is toch treurig, zoals ze met een mens tegenwoordig doen! Als je vóór Oranje ben, dan heb je geen recht van spreken meer,” zuchtte de buurvrouw. „Om wat gedaan

te krijgen van de heren in de stad, moet je Kees worden, maar dat kàn je toch zó maar niet!"

„Dàt doet mijn man nooit!" zei vrouw Pronk. „Hij is wel niet zo'n vinnige Oranjeklant als m'n oudste, maar Oranje verraden zal ie vast niet doen. En verder moeten we 't maar overgeven in 's Heeren hand, buurvrouw. 't Is net zoals de dominee Zondag in de kerk zei: „Er geschiedt geen ding bij geval". En dan moeten wij maar stil wezen. 'k Geloof toch, dat mijn man nog vrij komt!"

„Zou je denken? Maar 't is nou al veertien dagen, dat ze 'm vasthouden. Is-t-ie nou al vóór geweest, of nog niet?"

„Nee, dat geloof 'k niet, want dan zou je toch in elk geval wàt horen. Ze laten 'm zitten. Ach, hoorde 'k maar eens wat."

„Zal 'k es gaan vragen, Moeder?"

„Waar, Jan?"

„Nou, bij de Gevangenpoort."

„Als je maar wist, of je vader daar zit. Ze kunnen hem net zo goed ergens anders gebracht hebben."

„'k Kon 't toch proberen, Moe."

„Ach nee, Jan, wie weet, wat jou dan weer overkomt. Je vader is al gevangen, en Jacob kunnen ze ook elk ogenblik komen halen. Nee, blijf jij maar hier en ga geen gevaarlijke dingen doen."

„'k Zou 't niet doen, Jan," zei buurvrouw Bal. „Je moeder kan je niet missen."

„'k Zou 't alléén doen voor m'n moeder," antwoordde Jan. „Moeder wil toch immers zo graag wat van vader horen."

Jan zei niet, dat hij al een plannetje had, om enig bericht over vader te krijgen.

Dat had hij ook al met Kees Knoester, den zoon van lange Huib, besproken.

Samen zouden ze naar de Gevangenpoort gaan en dan vriendelijk praten met den cipier. Och, misschien wou die

dan wel wat zeggen. Dan wisten ze tenminste, hoe 't met vader was. Misschien — ja, dat zou fijn zijn! — misschien mocht hij dan wel even bij vader.

Den volgenden morgen — 't was een Zaterdag en 's Zaterdags voeren ze niet uit — zwierven twee Scheveninger jongens al vroeg in de buurt van de Gevangenpoort.

't Was prachtig weer. De mooie Hofvijver lag als een grote heldere spiegel tussen de bomen aan de ene en de oude, fraaie gebouwen aan de andere zijde.

Rustig en trots zwommen daar enkele zwanen, onbewust van de onrust, die in de wereld der mensen heerste.

Telkens wandelden de jongens onder de mooie, oude poort door, om op te letten, of er ook iemand uit de lage deur van de gevangenis zou komen. Dat zou voor de jongens het bewijs zijn, dat de mensen daar, dus ook de cipier, wakker waren.

Ja, daar zagen ze iemand aan de deur. Een lange, magere heer liet den klopper tweemaal op de deur vallen. Nu optellen! Ja, daar werd de deur opengedaan! De man glipte door de slechts half geopende deur naar binnen en de jongens hoorden de zware grendels er weer voor schuiven. Zouden ze 't wagen, ook aan te kloppen?

„'k Wou, dat 'k een ladder had,” zei Jan.

„En dan?” vroeg Kees.

„Dan klom 'k eens even naar dat raampje daar, misschien zit vader dáár wel achter!”

„Ja, maar dan kwam je 'r zelf ook achter, jò,” zei Kees.

„Zullen we 't maar eens wagen?” hernam Jan. „Vooruit!”

„Bom.” De klopper viel zwaar en strak, en een hol geluid klonk in de gang.

Ze wachtten lang, maar niemand deed de deur open.

„Zou 'k nog 's kloppen?” dacht Jan.

„Bom!”

Ineens werden de grendels aan den binnenkant weggeschoven en een bars gezicht vertoonde zich.

„Wat motten jullie?”

„Meneer . . . heerschap,” begon Jan.

„Nou, vertel op!”

„Weet u ook, hoe 't met m'n vader is?”

„Zit je vader hier? Zo! En kom jij vragen, hoe 't met hem gaat? Zo!” grijnsde de man. „En jij?” vroeg hij aan Kees.

„Ik kwam met hèm mee.”

„Zo, dus jij hebt hier eigenlijk niks te maken? Dan kom je d'r ook niet in, vort! Kom jij maar 's binnen.”

Jan's hart bonsde, toen hij alleen de donkere gang inkwam en de zware deur achter hem dicht ging. Kees moest buiten blijven. Zou hij wachten?

„Ga hier maar in,” gebood de man. „'k Zal 's kijken, hoe 't met je vader is. De cipier is er vandaag niet. Hoe heet je vader?”

„Pronk, van Scheveningen,” antwoordde Jan.

„Van Scheveningen? Dat hoef je er niet bij te zeggen, hondsvot. Ga hier in en wacht.”

Verschrikt keek Jan den man aan, die zó bars tegen hem uitviel. Wat was hij begonnen!

Hij moest in een slecht verlicht kamertje, waar allerlei martelwerktuigen uit den ouden tijd bijeengebracht waren.

Een klein raam, weer met dikke, wit geverfde tralies er voor, gaf uitzicht op een smalle poort.

De deur werd achter hem op slot gedaan. Hij hoorde, hoe de bewaarder den sleutel tweemaal omdraaide en toen nog eens aan de deur voelde, of die wel goed dicht zat.

Een stoel was er niet in 't vertrek. Jan zette zich neer op een dikken balk, die daar op twee kleine schragen lag en lette op elk geluid, dat tot hem doordrong.

Straks zou de deur weer opengaan en dan wist hij, hoe vader het maakte.

En dan vlug naar moeder!

Naar moeder! Die niet wist, waar hij op 't ogenblik zat en wat hij deed.

Buiten floot Kees een bekend seintje. Werd hij al ongeduldig? Jan nog niet. Hij kon toch niet verwachten, dat de bewaarder op stel en sprong deed, wat hij had gevraagd? 't Duurde toch wel lang!

Wat 'n instrumenten hingen hier aan den muur! Vierkante blokjes ijzer met een steel eraan; kijk, daar stond 't Haagse wapen in zo'n blokje. En daar.... een oude hellebaard!

Kwam daar iemand?

Er werd aan de deur gevoeld. Dáár hoorde hij een sleutel in 't slot steken!

Toen.... niets meer.

En weer zakte Jan's hoop, die even opgeveerd was. Wat zouden ze met hem doen? Hem gevangen houden?

Weer zat hij een half uur.

Toen hoorde hij nogmaals iemand bij de deur.

Nu werd 't slot omgedraaid en dezelfde man, die hem hier had gezet, kwam binnen.

„Zo, zit je op de pijnbank?”

„Nee, meneer, nog niet. 'k Heb nog niet zo erg lang gewacht,” zei Jan zo vriendelijk mogelijk.

„Maar je zit er toch op! Weet je wel, dat dat de pijnbank is? Daar hebben ze vroeger de ketters op gemarteld en voor mijn part leggen ze jouw Prins en je vader en jou er ook op.”

Jan werd bleek.

Wat was die man woest!

„Weet jij wel, dat je straf moet hebben, jò?” zei de bewaarder.

„Ik?”

„Ja, jij! Je bent van de Oranjeklanten — da's één! Je komt hier brutaalweg vragen, hoe 't met je vader gaat,

en dat is verboden — da's twee, en je ben natuurlijk een spion — da's drie!"

„Nee, meneer. . . . mijn moeder. . . .”

„Ja, natuurlijk, je moeder heeft je hierheen gestuurd.”

„Nee, echt niet,” antwoordde Jan. „'t Is net andersom. M'n moeder weet niet eens, dat 'k hier ben!”

„Zie je wel, je doet 't in 't geheim, net als alle spionnen! Maar daar weten we raad op, mannetje. Je kan hier kiezen: gebrandmerkt of gezeseld, wat wil je worden?” grijnsde de man.

„O, nee meneer, niks, ik heb toch niks gedaan!”

„Niks gedaan? Niks gedáán?” schreeuwde de bewaarder.

„En 'k heb je net drie dingen opgenoemd! Wou je mij voor leugenaar zetten?”

„Nee.”

„Nou, dus je erkent je schuld? Goed, denk d'r nog maar 's over, welke straf je hebben wil. Daar zie je de brandijzers; dáár de ijzeren staaf voor den genadeslag; dáár de pijnbank. Blijf nog maar een poosje denken over je streken, Oranjeschelm.”

Weg ging de man en sloot de deur weer stevig achter zich.

Nog een paar maal had Jan het fluitje van Kees Knoester gehoord. Even had hij gemeend, dat hij hem hoorde kloppen, maar daarna vernam hij niets meer.

Kees wachtte misschien nog wel buiten, maar hij floot niet meer.

Inderdaad wachtte Kees geduldig.

Telkens nam hij zich voor om weg te gaan, liep soms een eindje; maar keerde dan toch weer terug, als een trouwe schildwacht op zijn post.

Eindelijk begon het hem toch tè lang te vallen. Hij slenterde weg, telkens omkijkend, kwam nog eens terug, floot nog een keer en riep zo hard hij kon: „Jan, 'k ga weg, hoor!” 't Klonk onder de Gevangenpoort hard, maar

Jan zou 't wel niet horen, dacht Kees. Toen ging hij verdrietig en hongerig maar voorgoed weg, naar Scheveningen.

„Vrouw Pronk, Jan komt vanavond, hoor,” meende hij te moeten gaan vertellen.

Hij had onderweg al maar overlegd, hoe hij de boodschap zou inkleden, zó dat moeder Pronk niet al te erg schrok.

„Vanavond pas? Waarom?” vroeg ze met een stem, die angst verried, „waar is Jan dan?”

„O, hij komt wat later. Ik ben maar vast weggegaan.”

„Jongen, zeg op: waar is Jan? Waar zijn jullie geweest?”

„In de stad,” antwoordde Kees. Hij beet zich op de lippen. Huilen wou hij niet, dat was te kinderachtig, maar toch, ol wat vond hij 't naar!

„En is Jan nou nog in Den Haag?”

„Ja, we zijn gaan vragen, hoe 't met Pronk was.”

„Wat? Ben je daar toch naar toe gegaan? En toen?”

„Toen. . . .”

„Nou, zeg je 't dan maar, jongen. Als 't wat ergs is, zeg 't maar.”

Nog even weifelde Kees.

Toen besloot hij 't dan maar te vertellen.

„Die kerel in de Gevangenpoort, die heeft Jan vastgehouden!”

„Wat? Jan ook al gevangen? Waarom dan toch, wat hebben jullie dan toch gedaan?” huilde moeder Pronk.

„Niks, niks, vrouw Pronk, maar die kerel joeg mij weg en Jan mocht er niet meer uit!”

Daar kwam een jongen hard aanlopen en viel de deur binnen.

„Moeder! hier ben 'k!”

„O Jan!” riep moeder en vloog hem om den hals, „waarom heb je me dat aangedaan!”

Jan zei niets. Hij kon niet praten.

Heel den weg over had hij in angstige spanning nu eens hard gedraafd, dan weer snel gestapt. Hij begreep, dat Kees wel thuis zou vertellen, wat er gebeurd was. En nu, doodmoe en rammelend van honger, kwam hij als een opgejaagde vogel in 't veilige nestje bij moeder.

„Wat ben jij nog gauw achter me an gekomen,” fluisterde Kees. „'k Was net bezig, je moeder te vertellen. . . .” Hij praatte maar zacht, om 't verdriet van moeder Pronk.

Toen zijn moeder wat kalmer was geworden, moest Jan vertellen.

Wat een angstigen dag had hij gehad!

Toch was 't in 't eind nog meegevallen.

De bewaarder was na den middag weer gekomen en had gezegd: „Nou, schavuit, nou weet je hoe je vader 't heeft.

Dat wou je immers weten?

Alleen zit hij wat langer dan jij, hè?

Hoor 's, je moet 't niet meer wagen, hier aan de deur te komen, 'k laat je nou maar vrij. Straks komt de cipier thuis. Maar één ding beloof je me: je praat er niet over, wat je hier beleefd hebt. En — o, ja! je vader zit *hier* niet; waar hij dan wel zit, gaat je niks an. Vooruit! en waag 't weer eens te komen vragen naar een Oranjeklant!”

6. BEWOGEN DAGEN

„M oeder Pronk, ik heb hope, dat uw man nu wel spoedig thuis komt,” zei Ds. Van Steeneveld, toen hij het huisje van Pronk binnenstapte als boodschapper van een blijde tijding.

„Wat zeg je, dominee? Zou 't?” juichte vrouw Pronk, terwijl ze de handen in elkaar klapte en van blijdschap niet wist, of ze huilen of lachen zou.

„Zou dat waar wezen, dominee?”

„Ja, dat verwacht ik wel. Nu 't zo lang duurt, voordat de heren in Den Haag de zaak kunnen onderzoeken, — ja, ik heb den indruk, dat ze Pronk voorlopig vrij zullen laten gaan — en dan hebt u uw man gauw thuis.”

„Wanneer, dominee?”

„Ja, dat weet ik u niet precies te zeggen. Ik heb gedaan, wat ik kon en toen ik de toezegging had van voorlopige invrijheidstelling, durfde ik niet op spoed aan te dringen. Dus *wannéér* uw man komt, dat moeten we afwachten.”

„O, dank je, dominee, dank je. U doet toch zóveel voor me.”

„Laten we samen God danken, als uw man terug is. Mij te danken is niet nodig. En hoe is 't met Jan, na zijn avontuur in de Gevangenpoort?”

„O, goed, dominee. Ach, hij meende wat goeds voor mij te doen, en”

„Ja, hij heeft me er iets van verteld op de catechisatie deze week. Hij heeft een paar angstige uren doorgebracht. Zo gaat 't ons ook wel, als we zelfgekozen wegen gaan.”

Even onverwachts als Pronk ingesloten was zonder opgave van redenen, werd hij ook in vrijheid gesteld.

Moeder Pronk was op een middag in haar achterhuisje bezig met een „braadje” vis te bakken en terwijl ze niets anders hoorde dan het gesis van haar pan en vol aandacht juist een visje even oplichtte, om te zien, of 't aan den onderkant al bruin genoeg was, klonk opeens de welbekende stem: „Dag, vrouw!” en Pronk stapte binnen.

Wat was dat een weerzien na zovele weken! Wat een vreugde!

„Ben je maar alleen?” vroeg Pronk eindelijk.

„Ja, de jongens zijn aan 't strand. Ze moeten de schuit in orde hebben voor morgen. Wat zullen ze blij wezen! 'k Zal gauw een boodschap sturen, dat je d'r bent.”

„Da's goed, maar even wachten, vrouw. We zullen eerst 's samen zingen, 't treft nu net zo mooi, dat we alleen zijn, hè.”

„God baande door de woeste baren
En brede stromen ons een pad.”

't Gezang klonk wat beverig en de wijs ging op en neer als de golven der zee. Maar móói was 't, want 't kwam regelrecht uit twee dankbare harten.

— — — — —
„Dat 'k je man niet heb zien komen,” zei buurvrouw Bal, toen 's avonds 't huisje vol mensen zat en er juist even een stilte in 't algemeen geroezemoes was gevallen, „dat 'k je man niet heb zien komen, buurvrouw, daar sta 'k nòg beduusd van. Kwam-d-íe maar zo alleen thuis?”
„Ja, en ik was ook maar alleen, en ik schrok toch zo, hè.”

„Maar 't was een blijde schrik, zuster,” kwam dominee er tussen, — „de Schrift spreekt van een verheugen met beving, maar hier was 't een beven met verheuging, is 't niet?”

„Dat was 't net, dominee,” gaf Pronk ten antwoord. „'t Was zo fijn, alsof we pas trouwden. En daarom hebben we vanmiddag ook gedaan, wat we toen deden. Weet je wel, vrouw, toen we pas in ons huisje trokken, hebben we psalm honderddrie gelezen en daarna 't eerste vers gezongen, hè. 't Was toen nog de ouwe berijming. En vanmiddag, nou, 't trof net zo mooi, dat m'n vrouw alleen was — en ik weer thuis — toen hebben we eerst samen gezongen van: „God baande door de woeste baren en brede stromen ons een pad”. 't Was feest van binnen, dominee.”

„Dat geloof 'k,” zei dominee.

Er viel weer een stilte.

Ieder was vol van zijn eigen gedachten en leefde mee met 't geluk in 't vissersgezin.

„En ben je nou helemaal vrij, van alles af, buurman?” kwam Huib de Jager.

„Voorlopig vrijgesteld. 'k Blijf nog wel onder toezicht, geloof dat maar vrij.”

„Dat zal niet zo lang meer duren, Vader,” zei Jacob.

„Waarom niet, Jacob?” vroeg moeder Pronk.

Ze maakte zich bezorgd, dat vader den een of anderen dag weer opgepakt kon worden. Kwam er nu een eind aan de onzekerheid, dan. . . .

„Och, ik denk, dat we gauw onze Kezen zullen zien rennen als echte keeshonden.”

„Zacht wat, Jaap,” kwam vader tussenbeide. „Je zegt zulke grote dingen.”

„'t Is tòch wat ik verwacht,” zei Jacob. „Ik reken er bijna op. . . . en dan komt Zijne Hoogheid weer — en dan zingen we wéér eens, Vader.”

„Jongen, je laat me schrikken,” zei dominee, zich naar Jacob wendend. „’k Heb altijd wel die hoop in ’t hart gehad, maar dat je ’t nu al zo nabij waant.”

„’t Is geen waan, dominee.

’k Heb. . . . Maar beloof me eerst allemaal. . . .” — alle hoofden bogen naar Jacob toe — „dat jullie niks buiten de deur vertelt.”

„Daar kun je op rekenen, nietwaar mensen?” zei dominee Van Steeneveld.

„Luistert dan. Zoals jullie allemaal weten en dominee ook, is er een broer van de Prinses, die Koning is in Pruisen. Hij heeft een leger gestuurd, dat gisteren — ja, gisteren was ’t 13 September — over de grens gekomen is bij Lobith.”

„Wat zeg je, Jacob?” viel dominee hem in de rede, „komen de Pruisen tòch? En deze week, toen ’k in Den Haag was om voor je vader te pleiten, waren de heren Patriotten vol vertrouwen op Frankrijk en zeiden ze, dat de Pruisen wel nooit naar Holland zouden durven komen.”

„Jongen, is ’t wel wáár?” vroeg vader.

„Secuur, Vader. De generaal of veldmaarschalk rijdt aan ’t hoofd van ’t leger met een grote oranjesjerp om. En ’k heb gehoord, dat voorname Kezen uit Den Haag al hun biezen gaan pakken.”

„Ach, Jacob, ’t is bijna te mooi om te geloven, weet je ’t wel zeker?”

„Ja. Maar zoals ’k jullie gezegd heb, nog een paar dagen mondje-dicht; ’t kon nog gevaarlijk worden, als we te vroeg blij waren.”

Geen twee dagen later kwamen Jan en Jacob dansend en springend van blijdschap ’t huis in.

„Moeder, de vlag!”

„Wat? Jongen, waar praat je van?”

„Van onze vlag, u weet toch, die Oranjevlag.”

„Sst.”

„Nee Moeder, 't is Oranje vandaag! In de „Straat”¹⁾ vlaggen ze ook al. En wij hebben toch ook een mooie.”

„Ja, jongen, maar... denk er toch om!...”

„Moe, wij zijn vrij! 'k Kan wel dansen en springen en huilen tegelijk!” juichte Jacob. „Eindelijk verlost! En nou de vlag uit.”

Hé, wat wist moeder die vlag gauw te vinden! Een lade werd vlug uitgetrokken, de kleren er uit, de bodem even opgelicht met een lepelsteel, ha! daar lag de Oranjevaan, netjes opgevouwen en met wat tabakskruim bestrooid tegen de mot!

„Hier, Jacob! Oranje boven, vooruit!”

In een oogwenk waren de jongens boven en daar ging de vlag aan een stok het raam uit.

„Wat nou?” riep een zware stem van beneden. 't Was vader, die van de werf van baas Hoogenraad kwam.

„Wat nou?”

Jan keek naar beneden.

„Oranje boven, Vader!”

„Jongen, wat zeg je? Wat doe je? Is Jaap daar óók bij? Wat voeren jullie uit?”

„'k Heb 't wel gezegd, Vadertje,” zei Jaap, die gauw naar beneden kwam, „'k heb 't wel gezegd, dat je niet lang onder toezicht zou staan! 't Is nou Oranje boven! Hoezee!”

Hij vulde de straat met blij gerucht.

En nu de vlag bij Pronk wapperde, nù kwamen er meer! Tegen den avond hoorden ze, dat de Staten het verbod van Oranjedragen hadden ingetrokken, en dat men weer 't Wilhelmus mocht zingen, zonder straf op te lopen!

En toen Huib, de lange Huib, uit „de stad” thuiskwam,

¹⁾ De Keizerstraat werd kortweg de Straat genoemd.

vertelde hij, dat de Oranjevlag woei van den Jacobstoren
en dat 't carillon 't Wilhelmus speelde.
Wat een vreugde, wat een blijdschap!
Al de bewoners van de straat groepten bijeen met blijde
gezichten, dankbaar voor de verlossing.
Dáár sprong Jacob op een stoel, dien hij inderhaast uit

moeders keuken gehaald had.
„Luistert, mensen! Nou 't måg, gaan we samen zingen

Wilhelmus van Nassauen
Ben ik van Duitsen bloed.”

Mannenstemmen zetten in, vrouwen zongen bevend mee,
sommigen konden hun tranen niet bedwingen.

„En nou zal ik jullie nog 's wat vertellen,” riep lange Huib, terwijl hij op den stoel sprong.
 Met gerekte halzen hoorden de mensen toe.
 „Lui, luister! De Prins is al in Utrecht.”
 „Hoezee!” riepen allen.
 „En die Van Salm, die Utrecht zo dapper zou verdedigen tegen de Pruisen, is er vandoor gegaan, voordat ie 't puntje van een Pruisenneus zag!”
 Algemeen gelach.
 „En hij heeft de krijgskas van de Kezen maar meteen meegenomen!”
 „De schelm! Goed zo! Zo mogen ze allemaal verdwijnen!” werd er geroepen.
 „En nou heb ik nòg wat. „Lest best” zegt 't spreekwoord. Dat raden jullie nooit!”
 „Nou, wat dan? Zeg maar op, Huib. Jij weet altijd meer dan een ander!”
 „Nou, 'k zal 't jullie zeggen!
 De Staten van Holland hebben” even wachtte hij. . . .
 „nou, wàt denken jullie?”
 „De waterlinie onder laten lopen!” riep er een.
 „Mis, man, dat hadden ze wel gewild, maar dat wouen de boeren niet!”
 „Nou, wat d`n? Zeg op, man! Wij staan te popelen!”
 „Nou, popel dan nog even.
 Wie weet 't? De Staten van Holland hebben. . . . niemand die 't weet? . . . niemand?? — nou, ze hebben onzen Prins uitgenodigd om naar Den Haag te komen!”
 „Hoezee! Leve onze Prins!” werd er gejubeld.
 Jong en oud juichte. Aan de vreugde kwam geen eind. Men trok naar de Keizerstraat, waar 't zwart zag van volk. Overal zag men plotseling Oranjedoek in de winkel-etalages. Ieder tooide zich met een strik of kokarde. Zelfs de oude, grijze toren bomde zijn vreugde uit, omdat er

weer een grote vlag, een echte Oranjevlag van zijn spits woei.

Dat had die oude kerktoren in geen jaren meer onder-vonden!

„k Zou wel met vis naar de stad willen,” zei vrouw Pronk een paar dagen later, „maar je hoort zulke rare dingen, dat 'k bijna niet durf.”

„Niet doen, moeder,” zei Pronk. „'t Is wel aardig, als je er zo een duit of wat bij verdient, maar 't is nou gevaarlijk in de stad.”

„Ja,” zuchtte ze, „de ene keer is 't gevaarlijk door de Kezen en den anderen keer moet je voor je eigen mensen oppassen. Zo kom 'k nooit weer 's in de stad.”

„Maar heus, moeder, 't is te gevaarlijk op 't ogenblik,” was Jacobs mening.

„k Heb vanmorgen nog gehoord, dat ze in den nacht van Maandag op Dinsdag erg bezig geweest zijn in de stad.”

„Wie?” vroeg vader.

„Ja, eigenlijk allerlei lui. Geen fatsoenlijke Oranje-mannen, dat kan ik me tenminste niet voorstellen,” zei Jaap. „Als je hoort hoe ze te keer gaan! Ze slaan bij iederen Patriot de ruiten in, beuken de deuren kapot en soms gooien ze allerlei meubels zo maar op straat en in de grachten. Da's nou vernielzucht, zie je.”

„k Kan d'r wel inkomen,” zei vader, „maar goed is 't niet. Ze nemen nou wraak op de onderdrukkers, maar als wij Oranjemannen nou op onze beurt de Kezen gaan ringeloren....”

„Dan hebben ze niks te klagen,” waagde Jan te zeggen. Hij was in zijn hart blij, dat de Patriotten nou 's aan 't kortste eindje trokken.

„Nee, maar wij ook niet,” antwoordde vader. „Kijk 's, jongen, dat ze jou in de Gevangenpoort hebben vast-gehouden, 't was onrechtvaardig, hoor! Maar als jij dan

later net zo doet, dan ben je niks beter en dan heb je je recht van klagen verspeeld.”

„Ze gaan er met hopen vandoor, Vader,” vertelde Jacob.

„D'r zijn 'r heel wat naar Amsterdam gevlucht en nog veel meer gaan er naar Frankrijk.”

„Goeiemorgen,” kwam lange Huib.

„Ook goeiemorgen. Nog nieuws?”

„Er gebeurt elk uur wat nieuws, mensen! Je kan niet in de stad komen, of iemand tegenkomen die naar de stad geweest is, of je hoort weer wat. Ze hebben vanmorgen weer wat uitgehaald, nou!”

„Vertel 's, Huib,” zei vader nieuwsgierig.

„Ach man, vanmorgen vroeg hebben acht soldaten van de Zwitsers, je weet wel, van de lijfwacht van den Prins, een dertig Kezensoldaten in hun wachtlokaal aan de Kezenpoort overvallen.”

„Wat? Acht tegen dertig?”

„Ja, man. En ze hebben ze op de vlucht gejaagd ook. Och, je moet denken: de schrik zat er al een beetje in. Als je hoort, hoeveel Patriotten er al gevlucht zijn, nou, dan was 't nog dapper van die dertig, dat ze nog bleven!”

„O, dat waren zeker die lui, die de twee kanonnen moesten bewaken?” vroeg Jacob.

„Precies. Die twee kanonnen hebben de Zwitsers meegenomen en in optocht naar den Kneuterdijk gebracht. 'k Geloof, dat ze nog een Patriot bovenop elk kanon hadden gebonden. Die keken erg benauwd.”

„Wil 'k graag geloven,” zei Pronk. „Maar ze hebben ze toch verder niks gedaan? Ik vind dat ruiten inslaan en patriotten kwellen eenvoudig slecht! Dat moest verboden worden. Als de Prins komt, zal die er wel een eind aan maken.”

„En die komt al gauw,” zei Huib.

„Wanneer?” vroeg moeder Pronk nieuwsgierig.

„Donderdag.”

„Dus morgen al?”

„Ja, als 't tenminste vandaag Woensdag is. Een mens raakt den tel kwijt in dezen raren tijd — ja, dan is 't morgen al!”

Donderdag 20 September 1787. Dat werd een dag om nooit te vergeten! Zelfs niet in de zwartste ellende, die de trouwe Scheveningers later nog beleefden. Want Donderdag 20 September haalden ze hun geliefden Prins in. Hun Prins?

Jazeker, want al was Willem V geliefd bij alle vrienden van Oranje, hij was toch echt een vriend van de Scheveningers. Hoe vaak was hij niet op 't strand komen kijken naar hun bezigheden. En hoe gewoon en eenvoudig kon hij dan met hen praten.

En nu kwam hij!

Was 't te verwonderen, dat ze al vroeg op pad waren?

Eerst gingen ze een paar van de mooist versierde straten van Den Haag bekijken.

In de Spuistraat stond een prachtige ereboog. Op andere plaatsen waren versieringen van groen en oranje, en de toebereidselen voor de feestverlichting wekten hoge verwachtingen.

De Prins moest van den kant van Voorburg komen, dus trokken duizenden mensen naar den Boskant.

„Vader, 'k moet 's even op dat hek klimmen, wacht u even?” vroeg Jan.

„Waarvoor, jongen?” Maar Jan klom al.

„'t Is een en al oranje, wat je ziet, Vader! 't Is zo mooi.”

„Ja maar, kom mee. En houd mij maar vast, anders raken we elkaar nog kwijt. Ons hele troepje van daarstraks is al uit elkaar.”

Zo ver mogelijk drongen ze door. Duizenden stonden links en rechts van den weg op de stoepen, maar met enige moeite kwamen Pronk en Jan toch verder.

Zo kwamen ze dicht bij den weg naar Voorburg, op den hoek te staan.

„Daar komen ze!”

Een zware, prachtige karos, begeleid door dragonders en soldaten te voet, kwam uit de richting van Voorburg.

Gejuich steeg overal op. Maar juichen was Pronk niet genoeg! Hij was zo verrukt, dat hij niet op zijn plaats kon blijven. Hij sprong naar voren. „Kom Jan!”

„Halt!” riep hij tot den koetsier.

Dadelijk begrepen tientallen anderen zijn bedoeling.

Het vorstelijke rijtuig kwam tot stilstand. Het volk drong er om heen, om den Prins te zien, toe te juichen en te groeten. Rappe handen maakten 't paardentuij los, de paarden werden weggeleid en een twintigtal sterke Oranjemannen trok aan touwen, die met Oranjepapier omwoeld waren, de zware koets verder. Aan 't gejuich kwam geen eind!

Op de Bosbrug stond de oude schutterij opgesteld en presenteerde het geweer.

Verder ging het, 't Voorhout door, langs den Kneuterdijk, onder de Gevangenpoort door en zo naar het Binnenhof. Daar stapte de geliefde Prins uit en werd hij rondgedragen op de sterke schouders der Oranjemannen.

Eindelijk ging hij zijn vorstelijk verblijf binnen, terwijl de menigte buiten bleef wachten, juichend en zingend.

Reeds daalde de avondzon, toen Pronk en zijn jongen naar huis stapten.

Wat hadden ze een dag meegemaakt! Om nooit te vergeten.

Den Dinsdag daarna werd de Prinses, die ook door de Staten van Holland was uitgenodigd, om naar Den Haag terug te komen, evenzó ingehaald.

Met de beide prinsen en prinses Louise kwam ze, zittend

naast Willem V, die haar tegemoet gereisd was, met grote statie terug in de hofstad.

Zó was 't haar wens geweest. Ze had niet eerder willen terugkeren, dan nadat men het haar eerbiedig gevraagd had. Toen kwam zij.

Zou ze nog weer gedacht hebben aan den smaad van Goejanverwellesluis?

Weer enige dagen later rolde er zowaar nog eens een deftige karos langs denzelfden weg.

En weer zat er iemand in, die genoot van de overwinning van Oranje.

In een koets met vier vurige paarden bespannen kwam daar Mourand, de pruikenmaker, terug.

Met zijn vrouw en enkele vrienden deed ook hij zijn intocht in Den Haag. Want de verheffing van Oranje bracht hem, Mourand, de vrijheid.

Naar Gouda had men hem gevoerd, nadat hij tot „eeuwige gevangenschap” was veroordeeld. Hij was opgesloten geweest, had verfhout moeten raspen, was vaak hard behandeld.

Maar nu! Als een deftig heer werd hij ingehaald in de stad, die hem als banneling had uitgeworpen.

Maandenlang bleef de Oranjevlag van den toren der St. Jakobskerk wapperen. Elken dag weer keken de vrienden van Oranje met dankbare blikken omhoog. Want die vlag vertelde telkens weer van de blijde verlossing op 20 September.

Toen was er aan den moedwil der Patriotten een einde gekomen.

Jammer was 't wel, dat de Oranjemannen daarna wraak hadden genomen en dat er verbittering was gewekt in menig Patriottenhart.

Want die bitterheid begon een goed half jaar na

's Prinsen terugkomst al duidelijk aan den dag te treden. Weer werd er ontevredenheid gezaaid, weer werd er smalend gesproken over 't Oranjehuis en de partijen kwamen al weer scherper tegenover elkaar te staan.

Toen de Prins een jaar in de residentie terug was, kon men, om geen opstootjes te krijgen, den gedenkdag van zijn terugkomst, 20 September, niet eens openlijk vieren. Openbaar feestvertoon werd, terwille van de rust, verboden.

Er werd alleen een bijzondere dienst in de St. Jakob gehouden, opgeluisterd door een mooi groot zangkoor.

Maar verder dan de kerkmuren kwam 't vreugdebetoon der Oranjevrienden niet. Op straat mochten geen erepoorten worden opgericht, geen vetpotje gebrand, geen vuurwerk ontstoken, zó bang was de Overheid, dat de oude vijandschap tussen Oranjemannen en Patriotten tot relletjes of erger zou leiden.

7. DRIE JAAR LATER

Een Zondag van begin October.

In het achteronder van de Scheveningse pink „Johanna” zit de bemanning. Boven is de stuurman en de „jongste”.

't Is al een paar dagen stil weer, en de „Johanna” vordert niet veel op haar thuisreis.

De vangst is goed geweest. Vele tientallen kantjes haring vullen het ruim.

En nu gaat de reis naar Hollands duinen terug, tot daar, waar de grijze toren staat met de kerk van dominee Van Steeneveld.

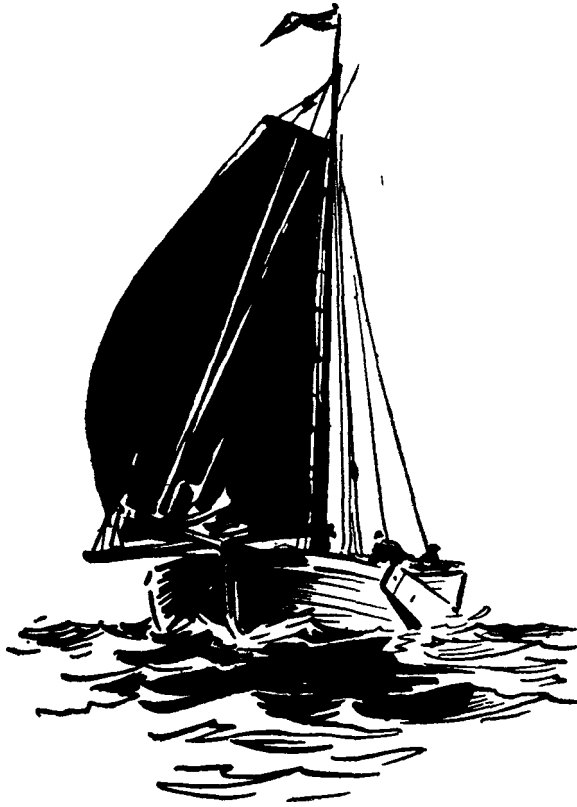
Daar zouden de stoere mannen ook wel willen zijn, nu het Zondag is. Dat is toch nog beter dan hier aan boord.

Zeker, aan boord houden ze ook hun „plicht”. De schipper, Jacob Groen, is een goed lezer. Als hij thuis is, leest hij vaak voor in de kerk. En hier aan boord houdt hij trouw Zondag. Met zijn ringbaardje, zijn grijze haren, zijn vriendelijk gezicht vol rimpels, zou hij best een dominee kunnen zijn, als hij andere kleren aan had en in een andere omgeving was.

Hier aan boord, waar alles ruikt naar vis en teer, is hij alleen maar schipper.

Maar — lezen kan hij goed.

Hij leest den 107den psalm — over den nood, waarin een

zeeman komen kan, en over de blijdschap, wanneer hij de haven zijner begeerte bereikt.

Dan leest hij een korte predikatie en daarna zingen ze, nadat de schipper voorgegaan is in gebed.

O, dat zingen, dat is schoon!

Ze zingen de muziek uit hun psalmboek, ja, maar met golvingen en glijdingen die de zee hun heeft geleerd.

Tegen een hoge noot tornen ze op, zoals hun pink bij woelige zee tegen een „stuk water”.

Boven staat de stuur met den jongste der matrozen, Jan Pronk.

Samen moeten ze daar de wacht houden, terwijl de schuit langzaam voortgang maakt.

„Er zit vuil in de lucht, Jan,” zegt de stuurman en hij wijst met zijn duim achterwaarts, „’t was beter, als we maar thuis waren.”

Jan kijkt met een wijs gezicht naar ’t Zuidwesten, waar nog niet veel te zien is, naar hij denkt.

„’t Zal nog wel gaan, stuur,” meent hij.

„Je zal ’t morgen ’s zien, wie d’r gelijk heeft.

Leer dat van mij, as die zon zo achter een bank kruipt, dan is ’t niet plus.”

Jan zwijgt.

Stil gaat de avond vallen; „dan nog een nacht varen en dan nog een dag, dan zijn we op Scheveningen,” denkt hij. „Als ’t nou vannacht nog maar niet komt.”

Hij hangt tegen de verschansing en kijkt naar ’t water, dat tegen den brede, plompen boeg opspat en dan langs de kanten van de schuit zich verdeelt.

Een paar meeuwen vliegen krijsend om den mast. ’n Stormsein!

Ginds gaat de zon dalen. Een prachtige weg van gouden licht lijkt van het schip naar daar, waar de zon staat, te lopen.

Aan den anderen kant van ’t schip is ’t donkerder.

Jan gaat daar ook ’s kijken. Grauw wordt daar ’t water, donker de lucht. Ziet hij daar in de verte een boot?

Hij tuurt, nee, ’t is toch niks. . . . nou is ’t weg.

Wat nou? Een vlam op ’t water? Daar waar hij dat bootje had gemeend te zien?

„Daar brandt wat, stuur!” roept Jan, „wat kan dat wezen?”

„k Heb 't ook al even gezien, 't lijkt wel vuur op 't water.”

„Ja, maar daar net zag 'k ook een boot,” antwoordt Jan. „Goed kijken, jò,” roept de stuur. „Als 't wat is, moet je den ouwe waarschuwen.”

Scherp tuurt Jan. Zijn jonge ogen zijn beter dan die van den stuurman. Die moet, om veraf iets te zien, altijd zijn kijker er bij halen.

„Stuur, 't is een boot, met mensen d'r in, vast!”

„Zou je denken, jò, dan mot 'k den ouwe even roepen.”

Tweemaal stampst hij met een paal op 't dek, 't teken voor den schipper, dat zijn komst boven gewenst wordt.

Daar komt hij door 't luik en schreeuwt al: „Mot je mijn hebben?”

„Ouwe, d'r is wat te vragen. Zie je daar twee streken van stuurboord geen vuur?”

De schipper kijkt scherp uit en knikt. „Ja, nou je 't zegt, daar is wel wat aan de hand. En 't is op 't water, dus moeten daar mensen wezen.”

„Dan moeten we helpen, schipper, al is 't Zondag,” meent de stuurman.

„Natuurlijk, man, bijdraaien, leg om je roer, dan kunnen we 's effen zien.

Is 't niks, nou dan is 't niks, maar als d'r mensen zijn, die onze hulp nodig hebben, dan mogen we niet voorbijgaan. Maar dat mag niet te lang ophouden, want d'r komt ander weer. 't Weerglaasje aan mijn rechtervoet zegt den helen dag al, dat we wat te wachten hebben.”

„Ahoi!” riep Jan over 't stille water.

Zou er antwoord komen?

En wie zouden daar wel zo eenzaam zwalken op 't wijde water, in zo'n klein vaartuigje?

„Ahoi!”

Geen antwoord.

Nog zag hij wat vuur.

Maar 't scheen uit te gaan. En dan zou 't, als de avond nu gauw viel en zij niet bijtijds de kleine boot bereikten, toch wel heel moeilijk gaan om te helpen.

Hu, wat schoot daar de wind uit.

Zou die stuur nù al gelijk krijgen?

Hij trok zijn dikke jas dicht om zijn stevige lichaam, zette toen weer de handen voor zijn mond: „Ahoi!”

De schipper en de andere mannen, die ook boven gekomen waren, stonden allen te turen en te gissen, wat dat toch wezen kon.

„Ze zwaaien met een witte vlag!” riep Jan, die voor op de schuit stond.

„Waar?”

„Daar!” En Jan wees, maar de schipper zag 't nog niet.

„Ze roeien!” riep Jan weer. „Ik zie ze ook!” riep een twaalfjarige reepschieter, „dáár!”

„Boot strijken!” riep de schipper.

„Een drietal mannen, Jan Pronk op de voorplecht, zo is 't in orde.”

't Is kalm weer. Ze zullen dat karweitje wel even opknappen.

„Ahoi!” galmt Jan over 't water. Hij moet voortdurend uitkijken, 't moet nu gauw gebeuren, anders verliest hij 't bootje uit 't oog. „Ahoi!”

Eindelijk! Daar horen ze antwoord. „Help! hel-lep!”

„Ja, we komen al!” roept Jan terug.

Hij ziet nu niets meer van 't dobberende vaartuigje. Maar als zijn ogen niet meer kunnen helpen, zullen z'n oren 't doen.

„Ahoi! Is daar vollek?”

Hij lacht even om zijn eigen gezegde. 't Lijkt wel of-t-ie in den winkel komt bij Marijtje van der Harst!

„Hallo!” klinkt 't over 't water, „hier! dezen kant!”

De boot van de „Johanna” stuurt recht op ’t geluid aan. Nu moet Jan nog scherper uitkijken. Opletten dat er geen aanvaring komt. Want met hun sterke boot zouden ze die kleine hulk kunnen rammen! En dan was ’t geneesmiddel erger dan de kwaal!

„Ahoi!”

„Ja, hier!” klinken een paar stemmen. „Goed volk!”

„’t Zijn Hollanders,” stelt de stuurman vast. „Helpen, lui!”

„Wie benne jullie?”

„Hollanders — goed volk.”

„Waar vandaan?”

„Uit Den Haag!”

„Wat drommel,” bromt de stuur, „die lui houden ons voor den mal. Uit Den Haag en dan helemaal hier op zee, voor Ostende zowat! Dat kàn niet. Laten we maar ’s kijken, ’t kan toch geen kwaad!”

Een lantaren wordt aangestoken. Goed, dat ze die voor alle zekerheid meegenomen hebben!

„Jan, hou die lantaren vast!

Mannen, langsij!” commandeert de stuurman.

Bij ’t magere schijnsel van de lantaren ontdekken ze een smal vaartuigje, een onttakeld jachtje leek ’t wel, en een drietal mannen daarin, waarvan een tussen de roeibanken lag, alsof hij sliep.

„Overstappen,” commandeerde de stuur den vreemdelingen. „Slaapt die daar?”

„Nee, hij is ziek,” werd er geantwoord. Twee donkere gedaanten stapten aan boord van de roeiboort.

„Haal dien vent d’r ook maar uit!” Jan stapte over en greep den liggenden man bij zijn schouder.

„Hé, word ’s wakker! Mot je verdrinken?” Geen antwoord.

„Aanpakken,” riep de stuurman. „Leg dien kerel hier maar, dan kan ik ’t oog op ’m houden. Dat jachtje achteraan vastmaken!”

Daar gingen ze.

„Wie benne jullie, waar kom je vandaan?”

„Geen praatjes nou,” gebood de stuurman, „eerst maar naar boord terug; we houen ons al veel te lang op. Vooruit.”

Aan boord van de „Johanna” had men de vuren aangestoken.

’t Ging moeilijk om weer aan boord te komen, moeilijk vooral ook met dien zieken man, die maar niet wakker te krijgen was en die in een stuk zeildoek aan boord gehesen moest worden. Maar ’t lukte.

„Dien man in een kooi en geef ’m wat brandewijn te drinken,” commandeerde de schipper.

„En jullie tweeën naar beneden, bij de kachel. Je ziet allebei blauw van de kou, vooruit!”

’t Was nodig, dat die twee wat warmte kregen, ze waren verkleumd. Een nacht en een dag hadden ze in hun open bootje op zee gezwalkt.

Ze waren blij, dat ze ook wat te eten kregen, al was ’t dan maar de harde scheepsbeschuit met wat opgewarmde koffie. ’t Smaakte!

„En nou vertel je me eerst maar ’s, wie je bent en waar je naar toe wilt,” zei de schipper, die met een stuk papier bij hen kwam zitten. Hij moest in zijn journaal melding maken van de redding van de drie vreemde „zeevaarders”.

„Hoe heet je?”

„Piet Velders.”

„En jij?”

„Hendrik van Eyk.”

„En je komt uit Den Haag, allebei?”

„Ja.”

„En die zieke broeder, hoe heet die?”

„Brouwer, Klaas Brouwer.”

„Voorlopig genoeg over hem. En waar komen jullie nou vandaan?”

Een beetje verlegen keek Velders om zich heen. Hij keek de mannen eens aan, die rondom hem stonden. Allemaal rasechte Scheveningers, dus rasechte Oranjeklanten.

„Nou?” drong de schipper aan.

„Uit Noord-Frankrijk, schipper,” kwam Van Eyk. „Ik zal 't jullie maar zeggen, we zijn vluchtelingen.”

„O,” kwam de stuurman tussenbeide, „dan vluchten jullie nou voor den tweeden keer, hè? Dan zijn jullie Kezen.”

„Geweest,” vulde Velders aan. „Geweest, man, maar nou, nooit meer. 'k Heb er genoeg van.”

Zwart stonden de gezichten der zeelui.

Kezen aan boord? Hadden ze zich daarvoor nu zo ingespannen, om Kezen, om verraders, vijanden van Oranje, te redden?

„Waarom nou nooit meer?” informeerde de schipper.

„Ach man,” zei Van Eyk, „kijk nou 's hier. Een mens loopt soms achter een zeepbel an, vat je? We hadden gedacht, dat de boel in Holland slecht op poten stond en dat alles maar 's onderstboven moest.”

„Ja, ja,” viel de schipper in, „en je was d'r in '87 al aardig mee bezig. Of waren jullie d'r toen niet bij?”

„Jawel. Toen dachten we, dat we 't hard hadden onder Oranje en dat die maar 's eerst weg moest, dan zou 't beter worden.”

„En toen liep 't voor jullie mis, hè?” kwam er een. „Gelukkig maar.”

„En toen?” vroeg de schipper verder.

„Toen ben ik, en mijn maats ook, naar Frankrijk gevluht. 't Werd ons te warm in 't Haagje. Maar, ach mensen, wat hebben we in Frankrijk beleefd!”

„Daar hebben ze pas den koning afgezet, hè?”

„Ja,” knikte Velders. „Die arme man wou vluchten en ze hebben 'm nog net bij de grens gepakt!”

„Toen ie zijn hoofd buiten 't portierraampje van zijn

koets stak," vulde Van Eyk aan. „'k Heb 'm zelf nog zien terugbrengen.

Maar wat hebben wij daar in Frankrijk geleden! Gebrek en honger, mensen.

Ach, de revolutie maakt de mensen ook al niet gelukkiger."

„Natuurlijk niet," viel schipper Groen in. „„Men leest geen druiven van doornen en geen vijgen van distels," zegt de Schrift. Dus hoe wou je nou gelukkiger worden door op te staan tegen je Overheid. —

En nou wouen jullie weer terug onder den Oranjeboom?"

„Ja, in elk geval weer naar Holland."

„Om weer te gaan „kezen" zeker?"

Er kwam beweging in de kooi, waarin de derde vluchteling lag.

„Waar ben ik? Waar — waar lig 'k nou toch in?" mompelde zijn slaperige stem.

Toen, zich vastgrijpend aan een zijplank, richtte hij zich op, maar stootte fiks zijn hoofd tegen de lage zoldering.

„Au! Waar ben ik toch? Mensen. . . .!"

„Ja, kom d'r maar uit, als je beter bent," riep de stuurman, en stapte naar de kooi, om den man een handje te helpen.

Tegelijkertijd werd er wat bijgelicht en met moeite worstelde hij zich uit de nauwe slaapplaats.

„'t Ruikt hier naar Scheveningen," bromde hij, „vis en teer en netten."

„Nou, daar kan je gelijk in hebben," lachte de stuur.

„Kom d'r maar uit, ouwe baas."

„Stuur, ga 's even kijken, of de vuren nog branden en. . . . eh. . . . Leen, ga jij Jan nou 's aflossen. De stuurmansmaat kan wel boven blijven," commandeerde de schipper.

„Nou, ouwe heer, moest jij ook nog Kezen?" spotte de schipper. Hij was een beetje boos op die lui, die in een ander land eigenlijk hun vaderland gingen verkopen en

verraden. Maar hij had ook meelij met de dwalenden.
„Dat jij nou niet verstandiger was,” zuchtte de schipper.
„Ga daar maar 's zitten. Kom je weer een beetje op je verhaal?”
„Ja,” knikte Brouwer. „Maar wat hebben ze me gegeven? 'k Ruik naar drank! En hoe kom 'k hier eigenlijk?”
„Denk daar maar 's even over,” antwoordde de schipper.
„Maar vertel eerst 's, hoe je heet.”
„Hoe ik heet? Klaas Brouwer, Nicolaas op z'n Zondags.”
„Je komt al aardig bij,” lachte de schipper. „En waar woon je?”
„Vroeger in Den Haag. Maar de laatste jaren was ik zwervende. 'k Heb armoe geleden, mensen!”
Even hield hij op. Een jonge matroos kwam 't kleine trapje af, dat van 't dek naar 't achteronder voerde.
„Ga verder,” gebod de schipper.
Maar de man ging niet verder. Hij stond op. Stom verbaasd keek hij dien jongen aan, die in 't flauwe schijnsel van de lamp trad.
„Wel heb ik van mijn leven! Ben jij dat, Jan?”
„Oom Klaas!” schreeuwde Jan. „Bèn je 't, of ben je 't niet?”
„Ja, dat bèn ik,” antwoordde Brouwer.
„Maar „oom” hoef je me niet meer te noemen. Dat heb 'k aan jullie niet verdiend.”
„Dat heb je zeker niet,” riep Jan, „mannen, dat is de verrader, die mijn vader in de gevangenis bracht, onschuldig!”
„Hij?” vroeg de schipper, opstaande.
„Was jij dat, kerel?” schreeuwde de stuurman, die Brouwer ruw bij den schouder greep.
„Man, wat heb je op je geweten!”
„Kalm, mannen,” gebod de schipper, „laat Jan eerst vertellen.”
En Jan vertelde. „Kerel,” voegde hij Brouwer toe, „was

'k toen zó sterk geweest als ik nou ben, dan was je er niet zo best afgekomen!" en hij duwde den verbleekten man z'n vuist onder den neus.

„Nou wat rustiger, Jan," maande de schipper. „Denk aan

wat je vader zelf doen zou, als die hier was. Je vader is een Christen, en jij moet dat ook tonen te wezen. Hoor 's. . . . ja, ik begrijp, dat je nog kwaad wordt, als je er aan denkt. . . . maar misschien wil Brouwer 't onrecht ook nog wel goed maken, zoveel hij kan."

„Dat kàn toch niet meer," meende Jan.

„'k Zal 't toch proberen, Jan, dat belooft ik je. Op m'n woord.”

„Wat is 't woord van een verrader waard?” smaalde Jan.

„Je was ook altijd de vriend van mijn vader, en hoe heb je 'm behandeld?”

„Slecht,” erkende Brouwer. „Maar, je kunt me geloven of niet, ik zal tonen, dat mijn berouw niet alleen in woorden bestaat.”

„'k Hoop 't,” bromde Jan. „Maar 'k moet het eerst zien.”

Wat hadden de oud-patriotten veel te vertellen over de toestanden in Frankrijk!

Ach, ze waren naar Frankrijk getogen met bitterheid in 't hart tegen Oranje en de regenten in Holland.

„'k Heb wat op den Prins gescholden, toen 'k nog in Den Haag woonde,” erkende Velders eerlijk. „Ik dacht, dat 't nergens slechter was dan in Holland en nergens beter dan in Frankrijk.”

„Waarom dacht je dat dan?” vroeg Jan, toen Velders zat te vertellen.

„Wel jò, je weet toch ook wel, dat er veel aan mankeerde. De regenten hadden alles te vertellen en de gewone burgerman niets. Dat kon niet langer geduld worden. En de Prins, nou, die was te bang om tegen de regenten in te gaan. Je weet zelf wel, dat hij voor hen opzij ging, in '85 nog, toen hij naar Nijmegen trok, in plaats van met kracht voor zijn recht op te komen.”

„Daar waren jullie óók schuldig aan,” viel schipper Groen in, „jullie hebben niks anders gedaan met je krantjes en vliegende blaadjes dan 't gezag van den Prins omlaag halen.”

„'t Is waar,” erkende Velders, „maar — als je de dingen nu eenmaal zo ziet, als wij ze toen zagen, hè — verdrukking en onrecht — en de enige man, die er wat tegen had kunnen doen, deed niks, — nou, dan luister je al gauw

naar „Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap”.”

„Als je tenminste niet bij de Schrift leeft,” viel Groen in, maar Velders vervolgde:

„Ik was tenminste toen blij, dat er vrijheid kwam in één land van Europa, dat was Frankrijk — dáár werd vrijheid uitgeroepen, en dat stond mij best aan.”

„Maar wat kwam er van terecht?” vroeg de schipper.

„Treurig weinig, schipper. In 't eerst werden we met een klein steungeld vanwege den Koning onderhouden. 't Was mager, maar we hadden zelf ook nog wat, je neemt natuurlijk mee wat je kan. Maar later, toen moesten we maar zien, hoe we aan den kost kwamen, en dàn leer je je vrienden kennen, als je in nood zit.

Jullie hebben al gehoord, hoe we gezworven hebben, om hier of daar werk te vinden. Weinig kans op in een vreemd land met revolutie! En dan, onder onze eigen mensen voortdurend gekibbel, soms vechtpartijen, ach, van de vrijheid hebben we genoten, maar net als een kanarie, die uit z'n kooitje vliegt en voor de poes is. . . .! Eindelijk — we zijn mekaar een tijd kwijt geweest — toen we elkaar weervonden een paar weken geleden, namen we 't besluit om, 't kostte wat 't wilde, naar Holland terug te gaan.”

„Als de verloren zoon, arm en berooid,” zei schipper Groen.

„Zeg dat wèl! We maakten een plan, om bij gunstigen Zuidwestenwind gauw de Belgische kust te passeren — over land kòn niet — 't is daar in België ook al niet pluis.”

„Hù,” rilde Brouwer, „als 'k er nog aan denk, hoe koud ik werd in dat open bootje.”

„Hoe kwam je daaraan?” informeerde de stuurman.

„Meegenomen.”

„Gestolen, bedoel je!”

„Nou ja, maar wat moet je, als je nou eenmaal weg wilt naar Holland.”

„En had je eten aan boord?”

„Ja, een klein beetje provisie hadden we vergaard, maar die zeelucht maakt je zó hongerig. En de wind wou niet, zoals wij wouen, 't is maar goed, dat we jullie zagen.”

„Dus je wou niet terug naar jullie broeders?”

„Hou d'r van op, man. In Frankrijk is 't precies 't omgekeerde van broederschap. Je moest maar 's gezien hebben, hoe 't in Parijs ging in '89, — om van te ijzen, al ben je nou helemaal niet kleinzerig.”

„En die koning, hoe gaat 't daarmee?” informeerde Groen.

„Dien hebben ze nou zowat afgezet; ja, dat noemen ze geschorst, maar hij is zijn macht kwijt en wie weet, waar 't nog met hem op uitloopt.”

„Op 't schavot,” viel Klaas Brouwer in. „Op 't schavot, man. Als je de revolutie in Frankrijk gezien hebt, zoals wij die gezien hebben, dan ben je van je rare denkbeelden wel genezen. Ik „kees” tenminste nooit meer!”

Een paar dagen later stond de schuit zover mogelijk op 't strand getrokken en 't open bootje van de vluchtelingen lag er naast in 't zand.

De drie Hagenaars hadden onderdak gevonden bij familie.

Maar hoewel er weer een sterke patriottenbeweging in Den Haag en in héél Holland gaande was, véél sterker dan vóór 1787 nog, ze deden er niet meer aan mee. Ze hadden te goed gezien, wat de revolutie bracht!

Op een mooien dag stapte Brouwer naar Scheveningen. Geel en bruin kleurde de herfst den Ouden Scheveningen weg. — „Wat is die toch altijd mooi,” dacht hij.

Even over de Kerkwerf kijken naar de zee.

Nee, lang niet zo bekoorlijk als in de zomermaanden. Dan maar naar Pronk.

„Goeiendag samen!”

Pronk en zijn vrouw keken op. Verbaasd keken ze Brouwer aan.

„Mag 'k nog binnenkomen?” vroeg Brouwer, die op den drempel bleef staan.

„Kom d'r in,” zei Pronk.

Hij had wel gehoord, dat Brouwer terug was in 't land, maar nog helemaal niet naar zijn bezoek verlangd.

Brouwer zette zich.

„Je bent ouder geworden, Pronk.”

„Nou, jij ook. 'k Zou je niet herkend hebben, als 'k niet geweten had, dat je weer in Holland was.”

„Dat heeft Jan je natuurlijk verteld.”

„Ja.”

't Gesprek stakte.

Pronk had niet veel lust in een hartelijk spreken met zijn vroegeren vriend.

En deze voelde heel goed, dat de baan niet vlak was. Hoe kon 't trouwens ook anders? Er was te veel gepasseerd!

Peinzend zat Brouwer een poos op den grond te staren, met beide handen op den groten benen knop van zijn wandelstok.

Hij doorleefde nog eens de jaren, die achter hem lagen, sinds hij hier ook eens gezeten had.

Pronk zei niets, ook vol van gedachten.

Moeder stopte kousen en keek zo nu en dan naar de twee mannen, die zo dicht bij elkaar zaten en die toch zo ver van elkaar waren verwijderd.

„Wat kan de zonde 'n gaten slaan in 't leven,” dacht ze.

Eindelijk verbrak Brouwer de stilte, die benauwend werd.

„Je hebt me eenmaal je huis uitgejaagd,” begon hij.

„Gejaagd? Gejáágd?” herhaalde Pronk vragend.

„Nou ja, gestuurd dan. En je hadt gelijk, dat moet ik nou achteraf eerlijk bekennen.”

„O!”

„Ja, ik was op 'n verkeerden weg. 'k Had 't toch beter kunnen en moeten weten. Maar als je eenmaal in zo'n beweging zit als ik toen, dan is 't net of je blind bent.”

„Verblind, ja, dat was je. Maar hoe kon je mij zó haten, dat je me onschuldig in de gevangenis bracht?”

„Dat was niet, omdat 'k je haatte.”

„Waarom dan?”

„Omdat — ja, hoe zal 'k het zeggen — omdat ik jouw beginsel haatte en Oranje en den helen boel.”

„Je was toch geen jonge kerel meer, die zich laat meeslepen?”

„Dat ook niet.

Maar neem dit in elk geval van me aan, dat ik jou als persoon niet haatte. Onze ouwe vriendschap....”

„Mag die nog genoemd worden?”

„Dat kwam ik juist vragen. Van mijn kant wou 'k de ouwe vriendschap herstellen. En verder wou 'k mijn zonden tegen jou en jullie allemaal weer goedmaken.”

Brouwer's stem beefde wat.

Weer was 't een poos stil.

Toen stond hij op en stak Pronk zijn hand toe.

„Pronk,” zei hij, „ik kom als de verloren zoon, die ook tegen zijn vader zei: „'k Heb gezondigd.” Wil je 't me vergeven?”

Pronk stond op. De pijp, die uitgegaan was, legde hij op tafel neer met den kop tegen 't komfoortje. Recht keek hij oom Klaas in de ogen, waaruit oprecht berouw hem toesprak.

„Man, Brouwer,” zei hij, terwijl hij de toegestoken hand greep, „d'r is veel gebeurd tussen ons, maar om Gods wil zal 'k je alles vergeven.”

„Dank je,” zei Brouwer geroerd.

„En is moeder 't daarmee eens? Een mens kan zo ver weg-raken.”

„Ja,” zei moeder Pronk, „als 't met mijn man weer goed

is, dan met mij ook. Maar gemakkelijk valt 't niet. D'r is nog zoveel gebeurd, daarna. En onze Jan heeft ook nog gevangen gezeten."

„Dat weet ik, dat heeft ie me aan boord verteld. De arme kerel."

Weer was 't stil.

„'k Zou graag goedmaken, wat ik jullie aandeed," begon Brouwer toen weer.

„Dat kan niet," antwoordde Pronk, „gedane zaken nemen geen keer."

„Nou, 'k zal het toch proberen. Denk jullie er 's over, hoe 'k je van dienst kan wezen. 'k Ben wel niet meer de ouwe Oom Klaas, maar..."

„Jawel, dat ben je nou voortaan wèl."

„Ja, dat geloof 'k wel van jullie. Maar ik bedoel — 'k heb niet zoveel meer. Dat avontuur naar Frankrijk heeft heel wat gekost, maar zie je, als 'k je nou 's ergens mee helpen kan, je hebt 't maar te zeggen."

„Vader, de baas vraagt... o, is er bezoek?"

't Was Jan, de stevige zeventienjarige, die in zijn werkpak binnenstapte.

„O, bent u dat?"

„Ja, de schipbreukeling is weer aan wal. En 'k heb hier weer 's mijn anker mogen uitwerpen."

„Zo." 't Was alles wat Jan zei.

„En 'k ben oprecht blij, dat 'k hier weer mag zitten. Maar hoor 's, Jan."

Half onwillig luisterde Jan toe.

„Wat er tussen je vader en moeder en mij zat, hebben we uit den weg geruimd. En nou wou 'k jou vergeving vragen. Jij hebt door mijn schuld ook nog een angstigen dag gehad."

„Wel meer dan één," viel Jan in.

„'k Heb je aan boord beloofd, dat 'k zou doen wat ik kon om 't leed te doen vergeten," vervolgde Brouwer, terwijl

hij met zijn linkerhand een pakje uit zijn jaszak haalde.
„En dit wou 'k jou geven, als je 't tenminste van me aannemen wilt. Jan, vergeef je me?”

Een beetje bedremmeld nam Jan de hand aan, die hem toegestoken werd en daarna 't pakje.

„'k Wil 't wel vergeven, en misschien wel helemaal vergeten ook. Laten we 'r maar niet meer over praten. -- Wat zit dáár in?”

„Maak maar 's open, jongen.”

„Een horloge!” riep Jan, opeens opgetogen.

„Ja, een horloge. Je weet, dat 'k jou op mijn horloge heb laten zien wat er achterop stond, dat staat er nou niet meer op, hoor! Voor jou heb 'k een oranjehorloge gekocht; ja, kijk maar 's, met den Prins en de Prinses op de wijzerplaat.”

„'t Is mooi,” zei Jan, „maar eigenlijk veel te mooi!”

„Niet *te* mooi,” viel Brouwer in, „ik vind 't héél mooi, als jij me vergeeft, wat ik misdaan heb. Doe je 't?”

„Ja,” antwoordde Jan, nu hartelijker, en dankbaar drukte hij Oom Klaas nogmaals de hand.

8. 'T LAND IN NOOD

Dof en droevig bomde de klok van de Oude Kerk op Scheveningen zijn nodigenden roep aan de kerk-gangers. En stil begaven velen zich naar de kerk. Want ieder was onder den indruk van den ernst der tijden.

Wat ging 't toch droef in Europa! En wat dreigde er weer 'n leed over Nederland te komen. Ieders gezicht toonde bezorgdheid. En dat, terwijl de vissers en hun vrouwen toch waarlijk voor geen klein geruchtje vervaard waren! Zagen de mannen niet menigmaal den dood in de ogen, wanneer hun scheepjes, notedoppen op de onmetelijke zee, werden heen en weer geworpen in den storm? En droeg niet menige stoere vissersvrouw de weduwenkap, omdat haar beste man naar zee vertrokken, maar nooit teruggekomen was? Al dat gevaar, dat het gewone, dagelijkse leven meebracht, drukte 'n stempel van ernst op de gezichten.

Maar nù, nù was er wel in 't bijzonder reden voor angst en zorg.

Stil stapten ze de mooie, oude kerk binnen, die in tijden van blijdschap altijd hun lofzangen hoorde, maar in droeve dagen mee scheen te klagen.

Dominee Van Steeneveld, die al zovele jaren de Scheveningse gemeente leidde, als een vertrouwd vriend en een

vader voor zijn gelovigen, had 't moeilijk nu.

Hij had moeite gehad, om te geloven, wat eerst een gerucht was geweest en later droeve zekerheid was geworden: er kwam oorlog!

Vrijdag, den 1sten Februari '93, was de oorlogsverklaring van Frankrijk gekomen.

O neen, Frankrijk verklaarde niet den oorlog aan Nederland, maar aan den Prins. Evenals het een oorlogsverklaring had gezonden aan den Engelsen Koning, niet aan het volk!

Maar zóveel begreep ieder wel, dat een oorlogsverklaring aan den Stadhouder toch een oorlog met Nederland zou meebrengen. En dat, terwijl Nederland zelf verdeeld was in elkaar heftig bestrijdende partijen.

Op een van de achterste banken zat Jan Pronk, de stoere jonge visser, die ook al van gevaar wist te spreken.

Hij wist ook, dat er oorlog kwam!

En hij begreep, dat 't er spannen zou.

Maar bang was hij niet. 't Vaderland en de Prins konden op hem rekenen. Als hij maar wist, hoe hij helpen kon.

Met zuchten en klagen, zoals de oude mensen deden, kwam je niet verder, dacht hij. De handen uit de mouw steken en den Prins te hulp komen! Als 't aan hem lag, o, dan zou niemand ter wereld den Prins verjagen. Laten die Fransen maar opkomen!

„Wat is 't stil in de kerk, hè?” bromde hij zacht tot Kees Knoester, die naast hem zat.

„Ze zijn allemaal bang, jò,” fluisterde Kees terug.

De deur van de kerkeraadskamer ging open en plechtig traden de broeders binnen, de laatste van hen leidde den predikant naar den preekstoel.

Ernstige stilte lag over alle mensen. Zelfs durfde bijna niemand te hoesten, wat anders hun gewoonte niet was.

„God is een toevlucht voor de Zijnen”, gaf dominee op te zingen.

Dat werd ook zijn tekst, dat was zijn preek: een troostwoord.

„Eergisteren, geliefden, is de oorlog aan ons land verklaard. En morgen zal 't veertien dagen geleden zijn, dat het Franse volk zijn Koning op 't schavot bracht. Het hoofd van den Zestienden Lodewijk is gevallen onder de scherpe bijl van de guillotine.”

't Werd nog stiller in de kerk. Vrouwen keken elkaar aan met bleke gezichten en schudden 't hoofd, alsof ze zeggen wilden: „'t Gaat vèr tegenwoordig!”

„En de revolutiemannen hebben den oorlog verklaard aan de groten der aarde, aan de vorsten in de eerste plaats,” vervolgde de dominee. „'t Is alsof nu gaat gebeuren, wat er in onzen 46sten psalm geschreven staat, dat de aarde hare plaats verandert en de bergen verzet worden. Alles wordt verzet en verwrongen in deze tijden van opstand tegen den Allerhoogste.

Maar God kan ook nù nog Zijn stem verheffen en de oorlogen doen ophouden. Laat ons daarom onze toevlucht tot Hem nemen. Zijn kerk zal misschien door diepe wegen moeten gaan, ook vanwege ònze zonden, maar de Kerk des Heeren zal niet òndergaan.”

Lang sprak de grijze leraar. In een vertrouwend gebed bracht hij aller angst en nood tot God. En rust kwam er in menig hart.

„Dat was een woord, dat we net nodig hadden, dominee,” zei Pronk, toen de predikant 's Maandags in den namiddag even aankwam.

„Dat hadden we allemaal erg nodig, Pronk. De tijden zijn donker. Van uitvaren voor de grote visserij zal in dit voorjaar wel niet veel komen. Armoe en ellende staan voor de deur.”

„Kunnen we daar niks tegen doen, dominee?” vroeg Jan, die stil geluisterd had.

Hij vond, dat de oude mensen teveel den donkeren kant van de dingen zagen. D'r was toch ook nog wel een beetje licht! Waren er geen flinke jongens en mannen genoeg, om tegen de Fransen op te trekken?

„Wat dacht je te doen, Jan? Ons leger is verwaarloosd, onze vestingen zijn slecht bewapend, wat kunnen we?”

„Dominee schijnt niet veel moed te hebben,” dacht Jan. Nou, hij wel!

En hij zei: „Ja, wat dacht je te doen? Zou ons leger nou zó slecht wezen, dat 't helemaal niks kan? En was ons leger in 1672 dan zoveel waard, dominee? Toen is d'r toch ook nog uitredding gekomen?”

„Zo mag ik 't horen,” antwoordde de predikant. „Je geeft me waarlijk nog een lesje.”

Jan kleurde. En hij zei: „Vindt u nou ook niet, dat 't nog best in orde kan komen? Als wij maar aanpakken. Als 'k mag van vader. . . .”

„Nou, wat dan?” vroeg Pronk.

„Nou, dan wou 'k wel dienst nemen. Ik ben nou zowat negentien.”

„En wou je dan soldaat worden, jongen?” viel moeder in.

„Da's geen best leven.”

„Je paste beter op een schip,” vond dominee. „Maar, hoor 's Jan, denk nog 's goed over die dingen na, en denk ook aan 't geval, dat je komt te vallen. Hoe is 't dan voor de eeuwigheid?”

Jan zweeg. Op een dergelijke vraag was hij niet voorbereid. O ja, hij dacht veel over de eeuwige dingen, maar of alles in orde was? Of hij durfde sterven? Dat waren vragen, waarop hij nog geen antwoord had. En toch had dominee gelijk, hij kòn wel doodgeschoten worden!

De deur werd geopend en Jaap trad binnen. Die was nu getrouwd en woonde een paar huizen van zijn ouders af. „Goeienmiddag samen. . . . Dominee!

Vader, d'r komt werk aan den winkel. We moeten hier vijf en twintig schuiten klaarmaken.”
„Wat zeg je, Jaap?” — Pronk sprong op — „wàt zeg je, vijf en twintig schuiten? Waarvoor?”
„Wat moeten die doen?” vroeg dominee.
Jaap ging even zitten.
„De Fransen zijn in België,” vertelde hij.

„Dat hebben ze ingelijfd bij Frankrijk,” vulde de dominee aan.
„Ja,” knikte Jaap. En hij ging voort:
„En nou beginnen ze met ons land. Brabant vallen ze al gauw binnen.”
„Jongen, je laat me schrikken. Ach, wat 'n tijd,” zuchtte moeder.
„En nou moeten we met vijf en twintig van onze stevigste bommen naar 't Hollands Diep en die andere wateren

daar in de buurt. Ze trekken een ring om 't Noordwesten van Brabant."

„Wie?" vroeg Jan.

„Wel, onze troepen. De regenten steunen den Prins, ze zijn bang voor de koningmoordenaars."

„Ze zijn bang voor hun eigen hachje," verbeterde Pronk.

„Dat ook," zei Jaap.

„En nou wordt 't land van Altena onder water gezet en 't land rondom Gorkum."

„Dus d'r komt toch 'n beetje moed in 't volk?" vroeg de dominee.

„Jawel," antwoordde Jaap. „Overal worden korpsen opgericht. De wreedheden van de Fransen hebben hier de mensen opgeschrikt."

„En wat moeten onze pinken dan doen?" vroeg Jan opgewonden.

„Elke pink wordt met een paar stukken bewapend. Langs de rivieren en 't Hollands Diep en de Zeeuwse stromen komen overal batterijen, en wij moeten dan heen en weer varen en overal een oogje in 't zeil houden, dag en nacht natuurlijk. Zo vormen we een keten om Brabant heen, en dan zullen we 's zien, of ze d'r dóór komen. Als we nou maar genoeg flinke kerels hebben."

„Vader, mag ik méé?" smeekte Jan.

Nou kòn hij op een schip komen, kòn hij 't land helpen verdedigen. Als 't maar mòcht van vader en moeder.

Vader keek hem glimlachend aan, maar gaf geen antwoord. Moeder zuchtte.

„Dat Jacob zou gaan, dat was wel zeker," dacht ze. „Hij is altijd 'n vurige Oranjeman, maar Jan, hij is nog zo jong."

„Ben jij niet wat jong?" vroeg ze.

„k Zou toch graag willen; màg ik, Vader?" drong Jan aan.

„Te jong ben je, denk ik, niet," zei Jaap. „Vader, als hij

van u mag, zal 'k aan onzen commandant vragen, of 't goed is."

„Wie is je commandant?" viel dominee in.

„De heer Bentinck van Rhoon," antwoordde Jaap.

„Dat is een vertrouwde van Zijne Hoogheid," wist dominee.

„Moeder Pronk," vervolgde hij, „'t zal je zwaar vallen, om je twee zonen te zien wegtrekken. Ik denk aan vader Jacob, die moest zeggen: „Ben 'k dan van kinderen be-roofd, zo bèn ik beroofd". Die liet ook zijn Benjamin gáán, met een bezwaard hart. Maar God heeft hem daarna grotelijks verblijd. Denk daar ook 's aan, als 't vaderland je zonen roept."

Moeder veegde een traan weg. Ach ja, ze wilde wel, dat haar jongens hun plicht deden, ook omdat 't voor Oranje was, maar 't zou haar moeilijke dagen geven.

In allerijl werden de schuiten klaargemaakt. 't Was een vreemde voorbereiding voor de afvaart dezen keer. Anders werden de pinken in 't voorjaar geteerd, gekalefaterd en voorzien van touwen, vaten en netten en de nodige levensmiddelen.

Nu, ja, proviand kwam er genoeg aan boord, maar in de plaats van netten en tonnen kwam oorlogstuig.

Op 't dek zouden een paar kleine kanonnen gemonteerd worden, zodra de schuiten in 't Hollands Diep kwamen. Dan kwamen er ook wat soldaten aan boord en zouden de andere schepelingen onderricht krijgen in 't behandelen van kanon en snaphaan.

Wat een nieuw leventje stond hem te wachten, vond Jan. Gelukkig maar, dat de Heer Bentinck toestemming had gegeven, dat hij meeging. 't Zou hem aan zijn hart ge-gaan zijn, als hij de pinken had moeten zien wegvaren, terwijl hij als een jongetje thuis moest blijven.

't Was moeilijk, van moeder weg te komen. Toen 't er op

aan kwam, voelde hij toch, hoeveel hij van zijn moeder hield.

„Ik zal veel voor je bidden, jongen, en voor Jaap ook,” fluisterde ze hem in 't oor, toen hij op 't strand afscheid nam.

Toen klom hij aan boord.

't Was een mooi gezicht, zoveel pinken tegelijk te zien uitvaren.

Zo lang hij kon stond Jan, tegen de verschansing geleund, naar 't strand te kijken, waar vrouwen en kinderen en oudere mannen samengegroept stonden. Daar wist hij vader en moeder ook. Ze zwaaiden nog met zakdoeken en mutsen, — toen was er niets meer te onderscheiden.

Met rustigen gang voeren de „eigengemaakte oorlogschepen” naar de Zeeuwse zeegaten. En binnen weinige dagen waren 't Hollands Diep, de Kil en de Merwede in staat van verdediging gebracht.

Zondagmorgen, 17 Februari. De dagen verschillen niet veel van elkaar, vindt Jan, als hij na 't commando „Rijzen!” uit zijn smalle kooi kruipt. Alleen zal er vandaag een korte godsdienstoefening aan boord zijn, maar overigens „dienst”. De wachten zullen elkaar aflossen als elken anderen dag, boden zullen gestuurd worden en komen, 't werk van de landsverdediging rust niet.

„Hu, 't is fris,” denkt Jan, als hij even op dek komt om zich te wassen.

Bloedrood komt de zon op achter een gordijn van mist. Haar matte licht schijnt over Brabant als uit betraande ogen.

Hoe zal 't gaan?

Vandaag — èn morgen?

„De Fransen komen vandaag binnen, Jan,” zegt Kees Knoester, z'n vrind sinds lange jaren.

„Hoe weet jìj dat? Heb je bericht gehad?” bromt Jan. Hij heeft nog niet veel lust om te praten. 't Is nog te vroeg.

„'k Hoorde 't daar straks,” vertelt Kees, „toen je broer en onze schipper aan 't praten waren. En Jaap kan 't toch zeker wel weten?”

„Zou 't wáár zijn?” vraagt Jan.

„Wat? Dat Jaap 't weten kan?”

„Nee, dat die Fransozen komen? Dan hebben we ze gauw hier. Dan moeten ze maar 's proberen, hier over te komen!”

En Jan strekt zijn lenige jonge lichaam en balt de sterke vuisten. „'k Wil ze wel 's zien!”

Rustig vaart de pink in 't nu al vertrouwde vaarwater. Jan kent de omgeving al. Daar ginds Willemstad, — daar ver weg Dorcht... tjonge, als die Fransen 't land van Altena onder water vinden, dan moeten ze haast wel dadelijk naar den Moerdijk komen.

„Zou alles nou maar zó overgegeven worden?” vraagt Jan.

„Wat bedoel je?” informeert Kees.

„Nou, dat Brabantse land. Als die Fransen maar zó binnen kunnen komen, da's een slecht teken.”

„Ho, ho, Breda ligt nog in hun weg, èn Klundert. En wij zullen ze wel niet zien, voor ze bij Willemstad in de buurt zijn.”

„Hoor je die klokken daarginds?” zegt Jan. „'t Is biddag vandaag. De Heren Staten hebben een biddag uitgeschreven, omdat 't land in nood is.”

„'t Was beter,” meent Kees, „dat ze wat meer soldaten hadden.”

„Bidden is éérst nodig,” vindt Jan. En dan zegt hij:

„Er zijn twaalf Engelse kanonneerboden gekomen. Heb je ze gezien? Stevige schuiten, jò.”

„Waar gingen die heen?”

„Naar de rivieren, de Waal en zo. Als je die gezien had,

kerel, 't was zo'n mooie vloot. De Fransen moeten knap wezen, als ze d'r door komen."

Binnen enkele uren hoorden ze 't kanon bulderen. En de ene ramptijding kwam al gauw na de andere.

„Konden wij er ook maar op los trekken,” denkt Jan. „Wat doen we hier aan boord? Niets. We wachten maar en we letten op, en daarginds vechten onze broeders.”

„Zou jij ook niet wèg willen, hier vandaan?” vraagt hij aan Kees.

„Weg? Naar huis? Je wordt toch niet bang?” antwoordt Kees.

„Bang! bang? 'k Wou dien anderen kant op, en hier van die vervelende schuit af! Daar ginder is wat te beleven. 'k Wou naar Willemstad of zo.”

„Daar zal je wel geen toestemming voor krijgen. Jaap is nou zoveel als je vader, en die houdt je vast hier.”

„'n Vervelende boel,” bromt Jan. „'k Wil wat doen, en 'k kàn niet. 'k Ben hier net een gevangene aan boord.”

„Jan en Kees en eh, jij daar, Piet! aantreden,” riep de schipper.

„Present!” antwoordden alle drie tegelijk.

„Zo vlug mogelijk klaar en in de boot.

Jan is commandant. Jullie gaan met nog een man, dien 'k dadelijk zal aanwijzen, op patrouille. Je inspecteert zo vlug als je kan den helen oever aan den Brabantsen kant, zover je hier links en rechts zien kan. Je vaart elk bochtje en haventje in en je pikt in, wat daar aan vaartuig ligt. Begrepen?”

„Jawel, schipper!”

„Valt iemand je lastig, dan zeg je in naam van den Prins te handelen, maar, of ze 't toestaan of niet, elk vaartuig,

dat je vindt, neem je mee. Pistolen meenemen. Snaphanen in je boot. Verstaan? Vooruit dan!"

„Waar zou dat voor zijn?" peinst Kees.

Maar hij vraagt niets. Gehoorzamen is 't parool.

Vlug springen ze in de boot, laten zich de strook, die ze doorzoeken moeten, nog even aanduiden en daar gaan ze.

't Is Zondag, dus de meeste schuitjes liggen in rust.

Naar 't meest noordelijke punt, vlak bij den Moerdijk, gaat eerst de tocht.

Er is haast bij 't werk, heeft de schipper gezegd, dus opschieten is de boodschap.

Aan den overkant mag geen bootje zo groot als een schelp overblijven.

Kijk, daar ligt een kleine vlet.

„Daarheen, stuurman!" commandeert Jan.

De vlet blijkt groter te wezen dan hun roeiboort. Maar 't ding is leeg.

Aanstands springen twee man over op 't ranke schuitje, trekken het ankertje, waaraan 't vast ligt, uit den grond en duwen de vlet af.

„Vastmaken achteraan," zegt Jan kortaf.

Ha! nu is hij in zijn element! Nu is er wat te doen!

„Naar de schuit, Jan?" vraagt Piet.

„Ben je mal, kerel, da's veel te ver weg. Hier direct naar den overkant en daar leggen we 't ding weer vast. 'k Ge-loof, dat 'k de bedoeling van onzen commandant begrijp."

Haastig wordt de vlet vastgemaakt, de twee roeiers springen terug op hun plaatsen, grijpen weer de riemen en met krachtige slagen brengen ze den buit weg.

„Hei daar, wat mot dat? Zijde gij raozend?" roept een schelle stem.

Een klein pofdik Brabants vrouwtje met haar mooie Zondagse kap op, komt toelopen. Ze ziet haar mans vlet wegkopen! „Johannes! Dingeman! kom 's gauw, man! man! je boot!"

De jongens trekken aan de riemen, zo hard ze kunnen. Ze moeten vlug 't kleine haventje uit zijn en op stroom. Dat is 't veiligst!

„Roeien, mannen!” commandeert Jan en hij tikt met een stok op den rand van de boot. „Eén, twee. . . één, twee!” „Hela!” schreeuwt een zware stem, „hier met mien boot!” Jan doet, of hij niets hoort. De jongens aan de riemen grinniken.

„Hier m'n boot, geef hier!” brult de man, die op den oever meeloopt en niet weet wat hij doen zal, om hun den pas af te snijden.

Jan draait zich om, zet zijn beide handen voor zijn mond als een trompet en roept: „Vandaag niet, vader — morgen!”

„Kom hier, lelijke rakkers!”

„'t Is voor den Prins,” roept Jan.

„Kom hier, zeg ik je! Wat hè 'k met den dikken Willem van doen? Dieven, dat jullie benne!”

„Da's een patriot, vast! Da's een Kees,” meent Kees Knoester.

„Dat ben jij ook!” lacht Piet.

„Wat? Een Kees?”

„Ja, natuurlijk, Kees is een Kees!”

„Doorroeien,” beveelt Jan. „Laat dien vent maar razen. Zijn schuit krijgt ie wel 's een keer terug, maar vandaag niet.”

„Wat doen we nou met die vlet?” informeert de stuurman.

„Naar den overkant brengen,” zegt Jan.

„We zullen dat ding voor alle zekerheid maar onder bewaking stellen van de eerste batterij daar. Aanpakken, mannen!”

Weldra schuurt de boot langs den groenen oever aan den Beierlandsen kant.

Jan springt aan land en gaat zich melden bij den commandant van de batterij, wier kanonnen dreigend naar den Brabantsen oever hun monden heffen.

Een schildwacht wordt opgedragen, de vlet in 't oog te houden.

„Wat zou de bedoeling nou wezen?” vraagt Kees Knoester.

„Snap je 't nog niet?” lacht Jan. „We moeten op dien helen Brabantsen kant geen bootje laten liggen, al wat varen kan, moet hierheen, en als dan de Fransen komen, moeten die maar 's proberen om over te steken. Ha, ha!”

„Zwemmend misschien!” spot Kees.

„In elk geval een goed ding, dat al die vaartuigen dézen kant op komen,” meent de stuur.

„Nou weer voort, mannen, aan de riemen!” beveelt Jan.

Elke inham, elke inlopende greppel wordt daarna verkend.

„Kijk daar 's,” mompelt Jan, die rechtop in de boot staat. „Waar?” vraagt Kees en wil zich omkeren op z'n roei-bank.

„Doorroeien,” commandeert Jan, „niets bizonders laten merken.”

Alleen de man aan 't roer ziet, wat Jan opgemerkt had.

„Stuur dien kant wat op,” zegt Jan zacht tot hem. „Een Zondagsvisser, jongens,” legt hij uit. „Hij gaat fuiken lichten, heeft nogal een flinke boot. Die is voor ons natuurlijk.”

Een paar honderd meter verder komt een flinke roeischiuit, langs den oever varend, hun richting uit.

„Voorzichtig aan,” zegt Jan. „Niet roepen, niet laten merken, dat 't op hem gemunt is. Rustig vooruit.”

Regelmatig plassen de riemen in 't water. Overal rondom hen is 't rustig en stil. Alleen in de harten van deze jonge Oranjemannen niet. Ze zien jachtbuit! 't Moet er op los! Wat zou 't voor een kerel wezen, die daar vaart?

Langzaam komen ze nader. De man roeit door, zit met zijn rug naar hen toe.

„Doorroeien mannen, een beetje vlugger,” zegt Jan. „Anders glipt ie daar die bocht in, daar zal wel weer zo'n inham wezen. 't Is beter als we 'm op stroom hebben!”

Heeft die kerel hun stemmen gehoord?

Hij kijkt om en roeit intussen verder met zijn rechter roeispaan. Zijn boot zwenkt.

Zal hij nu nòg ontsnappen?

„Zet an!” vuurt Jan zijn roeiers aan.

„Vlak langs den kant, stuur!”

Net voor den ingang van een greppelmond varen ze dwars in zijn weg.

„Halt!” commandeert Jan.

Verbaasd kijkt de visser op. Dan wil hij verder roeien.
„Halt! zeg 'k!” schreeuwt Jan. De stuurman laat de boot nu recht op den visser aan varen.
„Is dat tegen mien?” vraagt de man grijnzend.
„Ja, tegen jou.”
Rechtop springt de visser in zijn boot en schreeuwt: „Wat mot dat?”
„We nemen je boot in beslag!”
„Mien boot? Dà za' 'k weten!”
Bom — aanvaring!
„Luister, kerel,” zegt Jan. „Je vaart mee naar den overkant.”
„Ik? Ik mot naor uus! Za 'k mie laoten zeggen wat 'k doen mot deur zo'n snotneuze?”
„Nog één keer, — luister dan, kerel — je gaat mee naar den overkant! Gaat 't niet goedschiks, dan maar met geweld,” roept Jan en hij neemt een pistool op, dat vlak voor hem ligt.
„Nou kiezen of delen.”
„Wat! Benne jullie zeerovers?” brult de man, en hij grijpt een roeispaan om er mee van zich af te slaan.
„Pang!”
Jan heeft in de lucht geschoten.
„Nou voor 't laatst,” zegt hij.
„Neerleggen die riem, — nou, doen of niet?”
„Vooruit dan,” bromt de visser en smijt zijn riem neer.
„Veur de overmacht mot je bukken. Maor wat wil je?”
„Denk er om,” dreigt Jan, „nou geen spatsjes meer. Wij werken voor den Prins, en 't gaat er dóór als 'k raak mot schieten. Je gaat mee naar den overkant, òf je kan ons je boot laten en zelf aan wal stappen. Wat wil je?”
„Ben 'k dan mien boot kwiet?”
„Voor een paar weken — voor een paar dagen misschien — maar je krijgt 'm terug, of je wordt er voor betaald. 't Is voor den Prins. Wat wil je?”

„Geef me dan 'n bewies, dat je mien boot genomen heb.”

„Goed. Ga zitten en doe geen gekke dingen,” beveelt Jan.

„Je naam?”

„Hannes van der Slikke.”

Uit zijn zakboekje scheurt Jan een blaadje, waarop hij den naam noteert en hij schrijft er bij, dat Hannes van der Slikke zo nodig recht zal hebben op vergoeding.

„Luister,” zegt hij en leest voor. „Is 't zo in orde?”

„Jao.”

„En wat wil je nou, meevaren of hier aan wal?”

„Naor uus, natuurlijk.”

„Maak die boot even vast, Piet,” beveelt Jan.

„Kom maar hier langs, dan kun je je papier in ontvangst nemen. Maar denk er om, bij de minste verdachte beweging lig je!”

Drie dagen later zagen de mannen van Oranje, hoe goed 't was geweest, dat alle vaartuigen van den Brabantsen oever waren weggenomen. Elk oogenblik kon de vijand verwacht worden.

Breda werd al belegerd — en slecht verdedigd — binnen een week viel het den Fransen generaal Dumouriez in handen.

Een groten buit behaalde hij aan kanonnen en mondvoorraad.

Er werd scheepsraad gehouden.

Jacob Pronk was van verlof teruggekomen. Een reisje naar Scheveningen had hij gemaakt, een opdracht in Den Haag vervuld en nu was hij terug met bijzondere berichten.

„We moeten extra goed opletten, mannen,” begon de schipper. „De berichten die Jaap Pronk, onze boodschapper, heeft meegebracht, zijn ernstig.

Daendels, de beruchte Patriot uit Hattem, zal wel gauw aan den overkant verschijnen."

„Wie is dat?" vroeg Kees.

„Dat is één van de felste Kezen, een uit Hattem in Gelderland. Die is uitgeweken in '87."

„Net als oom Klaas dus," bromde Jan.

„En nou komt ie met een legertje van Hollanders met Dumouriez, den Fransen generaal, mee."

„Volgens de laatste berichten," vulde Jaap aan, „loopt hij zelfs de Fransen vooruit! Hij wil het eerst Holland binnen."

„Dat mot ie dan maar 's proberen!" werd er geroepen.

„En," vervolgde Jacob, „hier heb 'k een papier, zoals er in heel Holland duizenden verspreid zijn — hoor 's, een Proclamatie aan de Bataven — tegen „den wreden Nassau, barbaars genoeg om in zijn bedrijf te volharden, met zijn verfoeilijke echtgenote. . . ."

„Is dat in Holland verspreid? En wordt daar niks tegen gedaan?" viel Jan in.

„Aan 't verspreiden is niet veel meer te doen, dat is gebeurd," zei Jaap, „maar als we nou ons land goed willen dienen, dan zorgen wij met Gods hulp, dat die verfoeilijke Daendels hier niet over komt."

„Schipper!" werd er boven geroepen.

Twee man stonden daar op wacht.

„Ja!" riep de schipper terug en snelde naar boven, gevolgd door Jacob Pronk.

Ze kruisten ter hoogte van den Moerdijk.

„Wat is er?" vroeg de schipper.

„Kijk daar 's!" antwoordde de wachtsman, „wat zijn dat voor lui?"

„Alle hens aan dek!" schreeuwde de schipper door 't nog openstaande luik van 't achteronder. „En ieder op zijn post!"

Ogenblikkelijk waren ze boven. Wat was er aan de hand?

Op den Brabantsen oever, een paar honderd meter 't land in, kwam een kleine troep aanmarcheren.

Jacob nam een kijker en na enige ogenblikken zei hij: „Hier, schipper, kijk 's goed. 'k Geloof, dat 'k me niet vergis, als 'k zeg, dat dat vijandig volk is.”

„Dat zou 'k menen,” antwoordde de schipper, nadat hij den kijker had genomen, „en ik geloof haast — ja 't is zo, 'k weet haast wel zeker, dat dat soldaten van Daendels zijn — hier en daar een rooie muts. . . . een bandelier over de borst. . . . 'n rommeltje wat kleding betreft. . . .” en hij liet den kijker zakken.

„Nou opgepast, mannen!

Jacob los kruit in 't stuk op den voorstevan — en brand los. Dat is 't afgesproken waarschuwingsteken voor de anderen.”

Bom!! bromde het kanon en even daarna werden op alle andere pinken in het vaarwater, zo ver ze zien konden, vlaggen gehesen en weer gestreken, ten teken, dat men 't signaal had gehoord en op zijn hoede was.

„Wat zullen ze zoeken naar boten,” grinnikte Jan. „Kerels, wat 'n mop, dat daar geen notedop meer ligt. Ze komen er nooit over!”

„Zeg dat nog niet,” vermaande de schipper. „Ik ben pas gerust, als die kerels daar weer weg zijn. Maar wat hebben we dáár? Een boodschapper!”

Een roeiboot van den Hollandsen kant kwam langs zij — een touw werd uitgehangen en een rappe matroos werkte zich aan boord.

„Schipper! de commandant meldt, dat Daendels op weg is naar hier met achthonderd man.”

„'k Heb er al wat van gezien, koerier. Zeg onzen bevelhebber, dat wij wakker zullen blijven. Versterking kan ik hier nog wel een beetje hebben.”

„'k Zal 't melden.” En weg ging hij weer.

„Hoe zouden ze dat nou zo gauw weten?” denkt Kees hardop.

„Snap je dat niet?” lacht Jan Pronk. „We hebben onze spionnen aan dien kant, en die horen wel wat en — nou, dan weet onze baas 't ook gauw.”

Inderdaad zagen ze enige weken lang troepen van Daendels, die 't grote Franse leger, dat bij Breda en daarna bij Klundert en Willemstad werd opgehouden, vooruit gestreefd was.

Ze zagen, hoe de Patriotten langs de Brabantse oevers liepen, kilometers ver, op zoek naar vaartuigen.

Maar niets was er te vinden, waarvan ze gebruik konden maken.

Nacht en dag waren de Oranjemannen in touw, altijd waakzaam, in weer en wind op 't water. Een tijd van spanning!

Dag aan dag hoorden ze 't kanon bulderen voor Willemstad, dat dapper verdedigd werd door baron Van Boetzelaeer met zijn mannen.

En — werkelijk, daar kregen ze de Franse troepen zelf ook nog te zien!

„Ze komen er toch niet over,” dacht Jan. „Wij hebben alles wat varen kan, weggehaald.”

Hij stond tegen de verschansing geleund te kijken naar de bewegingen der Franse troepen.

„Hallo! is de schipper daar?” riep een gedempte stem, die wel van onder het schip scheen te komen.

Jan keek op. „Jawel!” riep hij, „kom d'r maar op.”

„Nee, laat de schipper 's even komen, aan bakboord, -- de Fransen behoeven 't niet te horen.”

„Schipper!” riep Jan. „D'r is volk voor je.”

„Hier ben 'k al, wat is er?”

Een kort fluitsignaaltje — dat kende de schipper — 't

was weer een koerier van den bevelhebber.

„Ja?” vroeg hij gedempt, „wat is er?”

„Schipper, er moet dubbel opgelet worden, de Fransozen hebben wat in den zin.”

„Willen ze 'r overkomen?”

„Waarschijnlijk zullen ze 't proberen. Merkt u wat, dan seint u de anderen en dan moet er onmiddellijk tegenstand geboden worden.”

„In orde,” zei de schipper kort.

't Werd boos weer.

De Noordooster stormwind deed de brede wateren golven, dat de Scheveningse pinken zich haast konden verbeelden op de Noordzee te varen. In den nacht van Vrijdag acht op Zaterdag negen Maart was 't begonnen te spoken.

Diep in hun jassen gedoken stonden de wachten boven, met den zuidwester op en de oliejasen aan. Wonderlijk uitgedoste soldaten, die Scheveningers, maar dat was alleen maar de buitenkant. In hun hart waren ze echte, flinke, trouwe krijgslieden.

„'t Kan gaan waaien, Jan,” meende Kees.

„'t Waait al, bedoel je.”

„Ja, maar 't kan ook van den anderen kant beginnen. We zullen nou misschien 's met den oorlog kennis maken.”

Bom!

Van den overkant kwam een vuurstraal, een kogel floot door 't want, ver over 't schip heen sloeg dien in den kleibodem neer.

„Schipper, ze schieten! Allen aan dek!”

„Opletten, mannen,” zei de schipper, „ze zullen met schieten beginnen, en dan vlotten en boten in 't water brengen en terwijl ze op ons schieten, varen andere lui naar den Hollandsen kant.

Denkt er om, we hebben beloofd er geen muis door te laten. Kan 'k op jullie rekenen?"

„Ja! Leve de Prins!" werd er geschreeuwd, en ieder nam zijn plaats in, bij de verdediging hem aangewezen.

't Ging er van langs, dien 9den Maart.

't Kanon bulderde over en weer. Vloten en kleine vaartuigen met Franse manschappen probeerden onder bescherming van hun artillerie over te komen. — De storm loeide en zweepte 't water op, sloeg soms een vlot, dat net bemand en afgestoten was, weer naar land terug, of omver. 't Was een verwarring, zoals de wateren daar nooit hadden gekend, maar . . . Dumouriez moest terug.

Hij kon Holland niet binnenvallen.
En veertien dagen later was hij wèg.

Voor ditmaal was de aanval afgeslagen en Holland nog
gered.

9. THUIS

Toen de pinken, die nu weer oorlogsschip-af waren, voor Scheveningen wachtten op den vloed — ze moesten met den vloed op strand gezet worden — kwam er een roeiboot naar 't schip, waar Jacob en Jan op voeren.

Jacob stond uit te kijken naar 't strand. Daar stond de oude, vertrouwde kerk met haar mooien toren, daar had je 't Kalhuis, waar de nieuwtjes van den dag behandeld werden. . . . je kon daar babbelen en naar zee kijken — maar wat kwam die boot doen?

Scherper keek Jacob toe.

Stond daar zijn vader niet?

Dan was er zwaarigheid aan den wal.

Daar zwaaide vader al! Hij had Jaap ontdekt. Jaap zwaaide terug, maar hij voelde, dat vader iets had, en geen vrolijke boodschap.

„Jaap!” riep vader toen de boot naderbij kwam.

„Wat is er, Vader?”

„Roep Jan ook even.”

Rap was Jan present.

„Komen jullie thuis? Je moeder is niet goed en ze wil jullie zien.”

Hè, wat schrokken die twee!

„Even tegen den schipper zeggen!” riep Jacob terug.

Enkele minuten daarna voer de roeiboort terug met drie stille mannen, die ieder wel veel te vragen en te zeggen hadden, maar die met hun gedachten in 't kleine huisje vertoefden.

„Stil naar binnen komen, als 'k je roep,” zei Pronk. „'k Zal je moeder even zeggen, dat jullie d'r bent. Je vrouw is er ook, Jaap.”

„'k Heb de jongens gehaald, moeder,” zei Pronk tegen zijn oude vrouw, die in de bedstede lag.

Een klein blosje vloog over haar vermagerde, ingevallen wangen.

„Ik dank u, Heere,” was haar antwoord, en ze richtte zich wat op, om haar twee flinke zoons te begroeten.

Ach, wat voelden die twee zich nu ineens weer klein.

„Ben je zó ziek, Moeder?” vroeg Jacob.

„Ja, jongens, 't is de laatste dagen erger geworden.”

„Och,” viel Pronk in, „je begrijpt wel, we konden jullie niet waarschuwen — we wisten niet, waar je precies zat. Maar nou is 't toch goed, hè moeder?”

„Ja, ik ben blij... dat ik... jullie nog zien mag. God... is goed,” zei de oude vrouw moeilijk en ze zakte terug in haar kussen.

Dat was een droeve thuiskomst voor de beide jongemannen.

Jan had zich dien terugkeer in huis heel anders voorgesteld! Vertellen zou hij zijn moeder, al wat hij beleefd had. Maar nù, nu had hij er totaal geen lust in, om van zijn soldatenwerk te spreken. Hij was enkel maar stil. En hij bad veel voor zijn moeder.

„Jan,” zei ze een paar dagen later, „waarom ben je zo stil? Heb je... niet eens wat... te zeggen?”

„Nee Moe, 'k weet niks. 'k Weet alleen maar, dat 'k graag wou, dat je beter werd.”

Ze glimlachte.

„Bid je daar ook om?”

„Ja,” knikte Jan.

„Kom 's dicht bij me, Jan.

Ik heb veel voor jullie gebeden. . . . en voor je vader. . . .”

Jan knikte maar stil. Hij wist niet, wat hij zeggen moest. De grote jongen was hier weer zijn moeders jochie van vroeger.

„En voor ons land. . . . en voor onzen Prins ook,” vervolgde moeder.

„'t Is nou weer veilig, moeder,” waagde Jan te zeggen.

„Ja. . . . en jullie. . . . hebben flink geholpen.”

Ze wachtte een poos.

„'k Wou, dat 'k beter. . . . kon praten,” begon ze toen weer. „Maar die borst. . . .”

Vader kwam binnen en zette zich op zijn gewone plaats voor de bedstee, waar hij al een paar nachten óók gezeten had, vóórdat de jongens thuis waren.

Nù zouden ze ieder op hun beurt bij moeder waken.

„Hoe gaat 't, vrouw?” vroeg Pronk.

„Welletjes. . . . 'k mag niet klage. . . . de Heere maakt 't goed.”

Stil zat Jan op een nacht voor 't bed. Niets werd er gehoord.

In de kamer was 't donker, alleen op de tafel een klein eilandje van licht, rondom 't brandende kaarsje.

De bedstede vol schaduw; één deurtje half dicht, 't andere wijd open.

Jan knikkebolde. Hij vocht tegen den slaap. Hij stond eens op, om den strijd niet te verliezen en rekte zich uit.

Plotseling sprak moeder met vreemd-luide stem. 't Was alsof ze tegen iemand lag te praten.

Jan was ineens klaar wakker.

„Wil 'k vader roepen, Moe?”

„Ja,” zei ze, „en Jacob ook en. . . .”

Daar was vader al, door 't luide spreken gewekt.

„Wat is er, vrouw? Ken 'k wat voor je doen?”

„Dominee halen,” gaf moeder ten antwoord.

„Jan,” zei vader, „klop den buurman even en vraag, of-t-ie den dominee haalt. Jij mag niet weg.”

Stil stonden vader en Jacob en Jan bij de bedstede, toen dominee Van Steeneveld binnenkwam; tegelijk met Willempje, Jaaps vrouw, die ook gehaald was.

„Wel, moeder Pronk, gaat de grote reis beginnen?” vroeg dominee deelnemend.

„Ja, dominee. Ik heb den loop voleindigd....”

„En 't geloof behouden?”

„Gelukkig, ja. Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid.... dat mag ik den apostel wel nazeggen, al is 't uit de verte. Want ik ben maar een ellendige zondares.”

Plechtig stil was 't enige minuten lang.

Toen begon moeder weer zelf te praten:

„D'r komen zware tijden, man, voor jullie allemaal.”

Ze zat bijna geheel rechtop. Haar ogen staarden, als lazen ze in de verre toekomst.

„'t Zal voor ons land en volk benauwd worden.”

Eerbiedig luisterden allen daar voor de bedstede.

„En 't volk zal als in ballingschap gaan.... net als de kinderen Israels.... maar ik geloof vast, dat 't daarnà weer echt vrij wordt.

En Oranje zal weg moeten trekken, net als eenmaal Koning David voor Absalom. Maar.... de Absaloms zullen niet de baas blijven in Holland — Oranje komt weer terug — als jullie maar op God blijven hopen.

Jongens.... verlaat God niet.... èn laat Oranje niet in den steek....”

Weer viel een pauze in.

„Dominee, nog wel bedankt voor alles.... voor àlles....

En nou wil 'k nog wat rusten.”

Zacht liet ze zich terugvallen op 't hoofdkussen en sloot de ogen.

Alleen vader Pronk bleef bij 't bed zitten. De anderen gingen eerbiedig stil en bedroefd achteruit. Jan klemde de tanden op elkaar om niet in huilen uit te barsten.

Wat 'n wondere voorspellingen deed moeder toch. Zouden dat nu echte profetieën wezen, dacht hij. Of zou moeder koorts hebben en ijlen? Maar nee, daar was ze toch ook veel te kalm en helder voor.

't Was wonderlijk.

Hij zette zich aan de tafel, waar de dominee ook zat te wachten op 't ogenblik, dat moeder Pronk zijn bijstand nodig zou hebben. De dominee zat peinzend te staren in 't kleine, stil omhoog wijzende kaarsvlammetje.

Aan den anderen kant zat Jacob met de hand onder 't hoofd. Het viel hem hier in de stille kamer moeilijker dan in 't gevaarvolle leven, dat hij de laatste weken had geleefd. Willempje kwam naast hem zitten, zwijgend.

„Dominee,” fluisterde Jan, „wat wàs dat nou, dat moeder begon te praten over de toekomst? Was dat profetie of wat anders?”

„'k Weet niet precies, Jan, maar 't komt wel meer voor bij mensen, die op hun uiterste liggen. Ze zien dan dingen, die wij niet zien. En soms, ja, dan zou 'k haast zeggen, dat ze profeteren.

Je moeder is altijd een stille vrouw geweest, maar met een helder verstand. Ze heeft veel nagedacht. . . . en ze heeft God lief.”

„Je zou haast zeggen, dat 't een openbaring was, dominee,” zei Jacob zacht. „Hoe moeten we zoiets anders verklaren?”

„Ik heb er geen verklaring voor,” antwoordde de predikant. „'k Heb vroeger ook één geval meegemaakt, toen werden er ook dingen gezegd, die later zijn uitgekomen. 't Is vreemd.”

„Ben je wakker, moeder?” hoorden ze Pronk vragen.

„Ja,” zuchtte de zieke.

Voorzichtig stonden de dominee en de anderen op en naderden zachtjes de bedstede.

„Daar is dominee Van Steeneveld nog,” zei Pronk zacht.

„’t Is goed,” fluisterde moeder.

„Zullen we samen bidden?” vroeg de predikant.

„Ja,” knikte moeder en ze vouwde haar magere handen samen.

„Dank je, dominee,” fluisterde moeder Pronk, toen ’t gebed gedaan was. „God stelle je ook verder... tot een zegen.”

Toen bewoog haar hand zich in de richting waar Pronk zat. Deze nam de hand en drukte ze zacht.

Daarna zocht ze haar beide jongens.

Eerst trad Jacob naderbij en toen Jan en Willempje.

Voor ’t laatst gaven ze hun moeder de hand en wachtten stil, bedroefd, of moeder nog iets zeggen zou.

Een langen tijd lag ze stil.

Toen opende ze haar ogen; een glimlach van stil, groot geluk gleed over haar gelaat.

„Dag Jacob... Dag Jan! Dag Willempje!” Toen luider:

„Dag vader... ’t is voor eeuwig vrede.”

Een zucht — en moeder Pronk was tot de eeuwige zaligheid ingegaan.

Verslagen stonden ze daar, de oude Pronk met zijn twee forse jongens.

Was dat nu sterven? peinsde Jan.

Dominee nam ’t eerst ’t woord en zei:

„Laten we God bidden en danken.”

Met hun vijven zaten ze rondom de tafel. En ze lazen eerst een hoofdstuk uit den ouden Statenbijbel.

Wat kon dominee plechtig en mooi lezen! En wat klonken

die woorden nu eigenaardig, midden in den nacht, in een rouwkamer.

't Was of Jan nu veel beter begreep, wat er stond: Wij treuren niet als degenen, die geen hoop hebben. Moeder was gestorven — èn zij leefde. Ze was weg — èn ze was er nog, maar bij God in den heerlijken hemel!

Twee dagen na de begrafenis kwam Oom Klaas op bezoek.

„Pronk, ik heb gehoord, dat je je lieve vrouw hebt moeten missen. Ik kom je mijn deelneming betuigen, man, in je droevig verlies, jou en de jongens.”

„Dank je,” antwoordde Pronk. „'t Is me alles nog zó vreemd, dat ik het eigenlijk nog niet geloven kan.”

„'k Kan 't me indenken,” zei Brouwer. „Je zal wel veel aan haar missen. Zo'n flinke vrouw, zo'n goeie moeder.”

't Gesprek stokte. Pronk voelde, nu de drukte van de begrafenis en de rouwbezoeken was afgelopen, meer en meer, hoeveel hij in zijn vrouw had verloren.

„Maar ze is bóven!” zei hij plotseling, als antwoordde hij op zijn eigen gedachten.

„Dat denk ik ook wel,” stemde Oom Klaas toe, „zo'n brave vrouw, na zo'n deugdzaam leven — die heeft den hemel wel verdiend.”

„Verdiend niet, dat weet je wel beter, Klaas,” zei Pronk.

„Het Woord zegt, dat we uit genade zalig worden, en dat was ook háár verwachting.”

„Ze was toch in elk geval een vrome vrouw, daar heb ik ze altijd voor gehouden,” vervolgde Brouwer.

„Dat was zo.”

„En wie weet, waarvoor ze bewaard is gebleven. De tijden zijn donker tegenwoordig.”

„De Fransen zijn toch maar weer wèg,” meende Jan te mogen zeggen. Nu 't gesprek een andere wending nam, kon hij meepraten.

Oom Klaas keek hem glimlachend aan.

„Maar ze komen terug,” verzekerde hij. „Ze hebben 't nu alleen maar te druk in België en ze hebben de handen vol, om 't eigen land te verdedigen tegen de Oostenrijkers, maar, help maar 's toezien, we zullen 't misschien wel gauw beleven, dat ze weer invallen.”

„Dan slaan we ze wéér af,” meende Jan.

„Dat weet ik nog zo net niet,” hield Brouwer vol. „Wat zeg jij, Jaap?”

„k Ben er bang voor,” zuchtte Jaap.

Hij wist meer dan Jan.

„Als 'k zie, hoe de Patriotten hier durven optreden en hoe zwak de regering is.”

„O, zo,” viel Brouwer in, „daar heb je 't. Een zwakke regering en een verdeeld volk — en dan een buitenlandse vijand — nee, ik zie de toekomst donker in.”

„En tòch komt 't goed,” zei Jan.

„Wat?” vroeg Brouwer.

„Nou, met ons land. Moeder heeft 't gezegd.”

Verbaasd keek Brouwer op.

„Heeft je vrouw dat gezegd, Pronk?”

„Ja,” antwoordde Pronk, „vlak voor haar sterven.”

„Maar,” viel Jacob in, „je moet niet vergeten, Jan, dat moeder voorspeld heeft, dat 't eerst door de diepte zou gaan, en dat geloof ik ook.”

„Wat heeft je moeder dan voorspeld, Jaap?” informeerde oom Klaas nieuwsgierig.

Toen vertelde Jacob, hoe moeder Pronk als een profetes had gesproken over wat Nederland zou beleven.

„Vreemd,” zei Brouwer. „Vreemd. Juist vorige week hoorde ik net zo'n geval in Den Haag. Dat was een oude heer, die sterven ging en als 't ware in de toekomst zag. En die voorspelde ook, dat ons volk „door lijden tot verblijden” zou komen, zoals hij 't zei. Maar zouden we aan zulke dingen nou veel geloof mogen slaan?”

„Ik voor mij, 'k geloof het wèl,” zei Pronk.
„Vàst,” viel Jan bij, „ik geloof, dat 't zó gaat, als moeder gezegd heeft.”
„En als ze Oranje nou 's verjagen, of op 't schavot brengen?” zei Brouwer.
„Hè?” zei Jaap, geschrokken.
„Ja, d'r zijn al mensen hier in Den Haag, die er over praten, dat de Stadhouder maar net als de Franse Koning onder de guillotine moest.”
„Da's gemeen!” viel Jan in.
„En geloof je dan nòg, dat 't goed komt?” vroeg oom Klaas verder. Hij kon zich 't geloof van deze vurige Oranjemannen niet goed voorstellen.
„'k Weet 't niet, hòe 't gaan zal,” gaf Jacob ten antwoord.
„Maar wij zullen — dat hebben we moeder beloofd — Oranje trouw blijven... als 't nódig is, voor hem vechten... en desnoods sterven.
En hoe 't dan goed komt, weet ik niet. Maar 't kòmt goed. Nederland komt er later weer bovenop.”

10. EN ORANJE VERTROK

'n **T**reurige Oudejaarsavond was 't, toen 1794 in 1795 overging. Stormachtig was 't in de natuur en 't stormde over Europa. Woest sloegen de golven bij vloed tegen de duinen en 't schuim vloog over de Kerkwerf soms de Keizerstraat in.

En even wild als de wind en de golven, waren ook de mensen.

Hevig woedde de revolutiestorm vanuit Frankrijk. En het schuim vloog tot in Holland toe!

In het kleine huisje van Pronk was 't een druk gesprek, heel den avond.

„Moeders voorspelling zal nog uitkomen,” zuchtte Pronk.

„Ons volk gaat aan zijn verdeeldheid ten onder, en Oranje....”

„Helaas ja,” viel Jacob in, „ook den Prins zullen we nog zien vertrekken.”

„Wat?” zei Jan, „mòet dat dan?”

„Ik heb gehoord, dat er vandaag al een en twintig pinken gehoord zijn.”

„Waarvoor?”

„Om de familie van onzen Stadhouders over te varen, misschien den Stadhouders zelf ook.”

„Is dat waar?” vroeg vader Pronk, „ach, ach, wat een tijd, wat een tijd.”

„Ja, 't is verschrikkelijk,” zuchtte Jacob.
„En wij hadden beloofd, Oranje trouw te blijven, maar wat moeten we? Er valt niks te vechten.”
„En nou heeft de Prins laten vragen, of de Scheveningers hem helpen willen, als 't nodig is.”
„Bij wie?”
„Nou, bij baas Hoogenraad en anderen. En hij heeft de pinken al in huur, die moeten klaargehouden worden.”
„Zouen we nou helemaal niks kunnen doen tegen die lelijke Fransen?” vroeg Jan driftig. Hij voelde 't als een vreselijke kwelling dat er zóveel onrecht gebeurde, en hij, de sterke, vurige Oranjeman, hij kon er niets tegen doen!
„Wat wil je beginnen?” zei Jacob.
„De Staten praten alleen maar over onderhandelen met den vijand.”
„Kunnen we dan niet weer de zaak afsluiten, daar in de Zeeuwse wateren en op de rivieren, net als twee jaar geleden?” vroeg Jan.
„'t Zal weinig helpen,” antwoordde Jaap. „Ik heb gehoord, dat Daendels over de Maas is gekomen. Hij is nou slimmer dan in '93. Nou heeft ie allerlei schuiten en aken onderweg meegepikt — en komt ie aan een rivier, dan is-t-ie er zó over.”
„Die verrader,” bromde Pronk, „z'n eigen land zó aan te vallen.”
„Dus d'r is niks aan te doen?” vroeg Jan spijtig.
„Voorzover ik zien kan, nee,” antwoordde Jaap. „We kunnen den Prins helpen, zolang hij hier nog is, maar verder. . . .?”
„Dan zullen we wachten op zijn terugkomst,” viel Jan in.
„Of op die van zijn zoon,” vulde vader aan. „Want 't is niet gezegd, dat déze Prins terugkomt.”
„In elk geval komt Oranje eens terug,” dacht Jan.

De toestand was inderdaad treurig. Onze troepen, — 't

was maar een treurig en moedeloos legertje — trokken voortdurend terug. En de vijand kwam er achteraan.

De Prins had de Staten-Generaal nog een keer bijeengeroepen, om ze te bewegen tot dappere verdediging van het vaderland. Hij had ze herinnerd aan 1672; den inval van Fransen en Engelschen, van Munstersen en Keulsen; hij had beloofd, evenals Willem III indertijd gezegd had, te willen sterven bij de verdediging van de laatste schans, maar *niets* hielp.

't Leek wel, of de Oranjevrienden met lamheid waren geslagen.

En dat terwijl de Patriotten alles deden, wat ze maar konden, om ons land den vijand in handen te spelen!

In Amsterdam hadden ze meer dan twee duizend burgers op hun hand, die bij 't eerste teken tot revolutie zouden overgaan!

In Juli '94 hadden ze zelfs een grote vergadering gehouden in den Haarlemmerhout, zó maar in 't openbaar, waar ze over de komst van de Fransen praatten, alsof 't een groot geluk zou zijn, als die kwamen!

En niemand deed er iets tegen!

Ze scholden op den Prins, ze zetten de boeren in 't land van Altena en rondom Gorkum tegen de regering op, ze haalden ze over, om nooit toe te laten, dat 't land onder water werd gezet! Alles tegen Oranje en tegen de regering.

Was 't nu te verwonderen, dat de Oranjemannen zuchtten en dat de Stadhouder dagen van zware zorgen beleefde?

't Was een wonderlijke aanblik, dien het Scheveningse strand bood in de tweede en derde week van Januari 1795.

Wat bijna nooit gebeurd was, gebeurde toen! Een ijsdam vormde zich zover men zien kon links en rechts langs de

kust. Gelukkig, dat de een en twintig pinken, die de Prins gehuurd had, aan de laagwaterlijn, dus voor den ijssdam lagen.

Met man en macht moest er een breed pad worden gehakt in den dam van ijs, zodat de scheepjes bereikbaar waren. Want de Prinselijke familie kon elk oogenblik weg moeten! Met spaden en houwelen, met kruiwagens en karren werd er gewerkt, och, de trouwe vissers hadden 't voor hun Prins over. Ze zouden alles gedaan hebben, wat hij vroeg, maar ze werkten met pijn in hun harten, want hùn Prins ging vertrekken!

Zondagmorgen 18 Jan. '95 was 't koud en guur.

Jan Pronk ging al vroeg eens kijken, of 't pad, dóór den ijssdam gemaakt, nog begaanbaar was. 't Was vreemd stil, zo vroeg in den wintermorgen. De Keizerstraat lag leeg en verlaten. Alleen op 't strand en in 't Kalhuis waren wat mensen.

„Hallo, Jan,” klonk een bekende stem, „ook al wakker?” 't Was Kees Knoester, die natuurlijk in 't Kalhuis nieuws kwam halen.

„Morgen,” zei Jan. „Nog wat gehoord?”

„'k Hoor daar net, dat de Prinses komt met de Erfprinses en haar kleinen jongen. Die gaan vast vooruit.”

„Zal 't dan tòch zo wezen?” Jan stampvoette van drift.

„Dat we daar nou niks aan kunnen doen! 't Is ellendig.”

Wèg liep hij. Hij wou niet verder praten, met niemand.

Hij wou alleen zijn met zijn verdriet.

Toch zou hij vader even op de hoogte brengen.

Vader Pronk was ook opgestaan, al was 't voor den Zondagmorgen wat vroeg.

„En?” vroeg hij, „nog wat vernomen?”

„Ja,” antwoordde Jan, „de Prinses gaat straks weg.”

„Alléén?”

„Nee, met den kleinen Willem en zijn moeder.”

Moedeloos zette Jan zich neer.

„Is Jacob nog niet op?” informeerde hij.

„Die is d'r ook al op uit gegaan,” gaf vader ten antwoord.

„Hij is net hier geweest.”

Stil zat Jan, vol van treurige gedachten.

„k Ga maar weer naar buiten, vader,” zei hij dan en weg stapte hij.

Was dat paardengetrappel in de straat?

„Vader,” riep hij, gauw naar de deur van zijn huis teruglopend, „Vader, 'k geloof, dat ze daar al komen!” En wèg was hij.

Ja, daar kwam een zware koets, door twee fiere paarden getrokken, aanrollen. Het geratel van de wielen daverde door de stille straat.

Dadelijk gingen de deuren open en mannen en vrouwen holden de straat op en 't rijtuig achterna. Een grote troep mensen stond er huiverend van de kou, bleek en stil van ontroering bij, toen de Prinsessen uitstapten.

Géén gejubel steeg er op uit de menigte.

Toen de stoet zich in beweging zette, leek 't wel een begrafenis, zó bedroefd waren de mensen.

Plotseling schoot een oude vrouw op de Erfprinses toe. Ze stak haar magere armen uit naar den kleinen Willem en riep: „Och, mag ik hem een kusje geven? och, màg ik?”

De Erfprinses Frederika Louise stak haar den kleinen tweejarigen prins Willem toe en de oude vrouw kustte hem, alsof ze voorgoed afscheid van hem nam, onder een vloed van tranen.

Schipper Chiel den Heyer zou 't voorrecht hebben, het hoge gezelschap over te brengen naar Engeland. Hij nam het prinsje over en droeg het in zijn sterke armen vooruit. Even moest hij stilstaan.

De oude Simon Berkenbosch Blok, een der trouwste Oranjevrienden, wenkte hem.

Zegenend strekte de oude man, diep ontroerd, zijn handen boven den kleine uit en smeekte God voor zijn behoud. „De Heer zal u steeds gadeslaan,” bad zijn hart. Enkele planken met kleden er over leidden tot aan den waterkant.

Schipper Den Heyer, met zijn hoge waterlaarzen aan, plaste door 't water heen, om zijn schuit te bereiken en daar gaf hij zijn kostbaren last, den kleinen Willem van Oranje, den lateren Willem II over, zodat die behouden aan boord kwam.

Jan stond er bij.

De koude Noordoostenwind blies scherp en fel langs het strand.

Jan voelde het niet.

Hij keek met zijn ogen niet alleen, maar met heel zijn hart!

„Wie zal de beide Prinsessen aan boord helpen?” dacht hij. Hij had 't wel willen doen. Maar hij durfde zich niet aan te bieden voor dat werk.

Daar kwam Janus Betting, de grote, gespierde kastelein uit „Het Jagertje”, aan.

Beleefd boog hij voor de Prinses, wisselde een paar woorden met haar en toen nam hij haar op, alsof ze als een kind zo licht was, en eerbiedig en voorzichtig droeg hij haar door 't water naar de pink.

Een ander droeg de Erfprinses aan boord.

Zwijgend, sommigen wenend, stonden de trouwe Scheveningse Oranjeklanten op 't koude strand.

Ze voelden wel, dat, als Oranje wegging, de ellende pas ècht kwam.

En menig gebed vergezelde het scheepje van schipper Den Heyer, toen het even later door den opkomenden vloed zee kon kiezen en weldra uit 't gezicht was verdwenen.

„k Heb de Prinses zien weggaan,” vertelde Jan, toen hij thuiskwam. „Waar zat jij, Jacob?”

„Ik was bij Huib. Die had berichten ontvangen over den Prins.”

„En?”

„De Prins met de beide prinsen vertrekken vandaag ook, denk ik.”

„Dan zal d'r wel niet veel volk in de kerk wezen vandaag,” meende Pronk.

„Misschien niet. 't Is zo'n rare tijd. 't Is vandaag Zondag, maar je vergeet 't haast. En nou kan de Prins elk ogenblik komen. Ik heb tenminste gehoord, dat 't niet veilig meer voor hem is in Den Haag. D'r zijn vier Patriotten aan 't paleis geweest, om te vertellen, dat ze den Prins niet zouden beschermen, als de Fransen soms plotseling kwamen opdagen!”

„Wat gemeen!” viel Jan uit.

„Ja, nog sterker!” vulde Jacob aan.

„Ze zeiden er bij, dat ze den Prins zouden tegenhouden, als de Fransen dat eisten!”

„Wat 'n kerels! Dat zijn nou Hollanders! Wat 'n verraders!” schreeuwde Jan kwaad.

Dien middag tegen twee uur nam Willem V afscheid van zijn vrienden en dienaren.

Een ontroerend ogenblik was 't, toen de Prins, die zijn afscheidswoord op papier gesteld had en aan de voorlezing er van begonnen was, door zijn gevoel overmand, niet verder kon. Een der hovelingen moest verder lezen. Daarna nam de Stadhouder, zwijgend, met een ferm handdruk, afscheid, om zich naar de buiten wachtende karos te begeven.

• Wit lagen de straten onder de vers gevallen sneeuw.

Een ijskoude wind blies uit het Noordoosten. Donkere dreigende wolken voeren langs de lucht. Op den toren

van de St. Jakobskerk woei de Oranjevlag halfstok!
Voor 't laatst!

De Oranjevlag moest wijken voor de rode vaan der revolutie!

Geen andere uitweg was er voor den Stadhouder dan heengaan uit zijn lieve vaderland.

De Franse generaals hadden bericht gezonden, dat ze met de Staten pas wilden onderhandelen, als de Stadhouder wèg was.

Prins Willem kreeg dus 't gevoel, dat hij de belangen des lands in den weg stond. Daarom besloot hij te vertrekken en hij schreef aan de Staten:

„Niet willende een obstakel ¹⁾ zijn voor den vrede, so hebben wij geresolveert, ²⁾ ons voor een tijd met onze geheele Familie van hier te retireeren.” ³⁾

Een zwijgende menigte stond voor het paleis en langs de straten, die de Stadhouder met zijn beide zoons zou passeren.

Een gedrukt stilzwijgen overal.

Hoeden en steken werden afgenomen, hier en daar boog een dame, snikken werden gesmoord in zakdoeken, maar geen geroep werd er vernomen.

Deftige heren en dames stonden in zwarte rouwkleren voor hun huizen, waarvan de gordijnen waren neergelaten, alsof er een dode te betreuren viel.

Overal was de droefheid merkbaar.

Velen liepen vooruit naar Scheveningen, om daar door hun aanwezigheid te laten zien, hoe het vertrek van den Stadhouder hun speet!

Op de Kerkwerf te Scheveningen wachtte een zwijgende menigte.

¹⁾ obstakel = hindernis.

²⁾ besloten.

³⁾ heen te gaan.

Daar stond ook Jan Pronk, alleen, een eindje de Keizerstraat in. Hij wou alleen zijn met zijn gedachten.
Toen hij het rijtuig van den Prins zag aankomen, bedekte een hoogrode kleur zijn gelaat.
Zo had hij zo vaak den Prins zien uitrijden!
Toen hij nog maar een kleine jongen was, vond hij dat altijd al zo prachtig.
Ha, hoe had hij van harte „Oranje Boven!” geroepen, zelfs in een tijd, dat 't wat gevaarlijk was!
En hoe fijn was 't geweest, toen de Prins eens, op 't strand wandelend, hem bij zich had geroepen en hem een hand had gegeven!
Hoe heerlijk had hij mee helpen trekken in '87, toen Zijne Hoogheid in Den Haag terugkwam!
Wat hadden ze toen gejuicht!
Ha! toen was 't een mooie tijd. Maar nu?
Nu schaamde Jan zich.
Geen geroep, geen enkel geluid wilde door zijn keel! Hij stond met de handen in de zakken, hij kneep zijn handen tot vuisten, tot sterke vuisten, maar machteloos om iets te doen voor den geliefden Prins.
Zwijgend keek hij toe, zoals alle mensen daar op de Kerkwerf, stil en bedroefd.
Daar stond het rijtuig stil en Willem V en Erfprins Willem en prins Frederik stegen uit, deftig en waardig.
Zwijgend week de menigte, die voor den vuurtoren oopengepakt stond en den ijzigen wind trotseerde, uiteen, toen het hoge gezelschap naderde.
De koude wind snerpte en deed de gezichten verbleken, — maar was 't alléén van de koude, dat sommige ogen traanden?
In zee lagen de pinken, die den Prins zouden overbrengen. Daar lag de „Johanna Hoogenraad” van reder Gerrit Hoogenraad. Dat scheepje zou den Stadhouder en zijn zonen aan boord nemen.

Jan wist 't wel: Straks wordt 't vloed en dan zullen de schepen het zeil hijsen en zee kiezen, ze zullen Oranje dragen naar Engeland. „Maar Oranje komt ééns weer!” zong het stil in zijn hart.

Jacob was druk in de weer om te zorgen, dat Zijne Hoogheid droogvoets aan boord kon komen.

Den Prins dragen ging niet.

Maar Jaap wist raad!

Een brede plank legde hij van den ijsdam naar de roeiboort, waarmee de prinsen aan boord van de „Johanna Hoogenraad” gebracht zouden worden.

De boot werd in bedwang gehouden door vier stevige Scheveningers, die met hoge laarzen aan in 't water stonden.

En Jaap wachtte bij 't begin van de loopplank.

Velen kwamen den Prins nog eenmaal de hand drukken.

Ach, hoe goed kenden ze hem! Kwam hij vroeger niet vele malen naar 't strand, om vrij en ongedwongen met de vissers te praten?

Zonden ze niet vaak een „zootje” van de beste vis naar het paleis?

O, ze waren goede vrienden, die vissers en hùn Prins.

Vandaar dat het afscheid nu zo zwaar en moeilijk viel!

Toen de Prins eindelijk in de boot zou gaan, nodigde Jacob Pronk hem uit, over de brede, stevige plank te lopen.

Zelf liep hij naast de plank, terwijl hij den Prins een hand gaf en hem steunde. Dat hij daarbij door 't water moest lopen, door 't ijskoude water, dàt voelde hij niet eens! Als zijn Prins maar droog in de boot kwam! 't Was zijn laatste liefdedienst aan Oranje.

Toen de beide prinsen ook in de boot waren, werd deze van wal gestoten. Jacob sprong er nat en koud ook in en zette zich naast de anderen aan de riemen.

De Prins stond rechtop in de boot en wuifde met zijn zakdoek naar de mensen op het strand.

Verdrietig stond Jan te kijken. Kon hij nu maar iets doen! Maar wàt? De Fransen werden ingehaald, en Oranje uitgeworpen! Wat een toestand.

Daar kwam de roeiboot bij de pink.

Jacob hielp den Prins aan boord — kijk dan toch, Jan! — de Prins staat op 't dek en geeft Jaap een hand!

't Wàs zo! Jacob drukte de hand van Willem V, of hij hem nooit zou loslaten.

„Zo ik weder mijn vaderland betreed, zal ik aan u denken,” sprak de Prins dankbaar ontroerd.

En Jacob nam wenend afscheid.

Toen daalde hij weer in de roeiboot en op zijn tanden bijtend, om de tranen terug te houden, roeide hij terug.

„Dat heb je *goed* gedaan, Jacob!” klonk het, toen hij 't strand opstapte. 't Was vader Pronk, die trots was op zijn jongen. „Maar nou vlug naar huis, je waagt misschien teveel. Kijk 's an, je kleren zijn bevroren. Gauw maar. Ik heb Willempje al een paar warme kruiken laten maken. Vlug, want 't kan om je leven gaan.”

Fel snijdend blies de wind. Jacob voelde zich in zijn natte pak van onder tot boven stijf worden. Zijn kleren waren als planken. Hij huiverde.

Toen liep hij, de grote man, als een kleine jongen hard naar huis.

Zijn kleren moesten hem van 't lijf geknipt worden, gewoon uittrekken ging niet meer.

Toen dook hij een paar uur onder de wol.

Nòg wachtte de Prins aan boord van de „Johanna Hoogenraad” op de laatste berichten.

Eindelijk, tegen twaalf uur in den nacht, bomde de klok als voor een rouwstoet.

Bom.... bam.... bom.... bam. En de pinken kozen zee.
Oranje moest Nederland verlaten.

Vijf dagen later, Vrijdag 23 Januari, stond Jan met Kees Knoester en nog enkele jongelui op straat te wachten.

„Daar heb je ze,” bromde hij tegen Kees, „kijk me dat zaakje 's an! Dat zijn nou de vrinden van de Kezen.”

„Van mij niet,” gromde Kees.

„Van mij nooit!” verzekerde Jan.

Daar kwamen ze.... rataplan.... rataplan.... „ze hadden geen kousen of schoenen an”.

Zo zongen de kleine jongens later.

Maar 't was ook werkelijk zo.

„'n Rommeltje, Kees. Kijk zo'n vent er nou 's bij lopen.

Een gescheurde, vuile deken om z'n lijf, een gezicht, dat in geen vier weken gewassen is.”

„Die muts heeft ie zeker ergens gevonden,” grapte Kees.

Dat was de komst van een Franses troep op Scheveningen. Zo kwamen de vrienden en bevrijders aan!

Vrienden?

Ach, de Scheveningers waren hun vrienden niet. En ze zijn 't nooit geworden.

De Scheveningse vissers waren en bleven Oranjeklanten. Al moest de vlag weer in vader Pronks oude kabinet be-
waard worden in de geheime bergplaats, ze wàs er tòch nog!

En al moest de liefde voor Oranje diep in 't hart ver-
borgen worden, ze wàs en ze bleef er tòch nog.

Jacob Pronk, de vurigste Oranjeman, dien men op Sche-
veningen vinden kon, weigerde den eed van trouw aan
het revolutionnaire nieuwe bewind.

Hij wou en zou geen Kees zijn.

Had hij moeder niet beloofd, trouw te blijven aan
Oranje?

De nieuwe regeerders dreigden hem met straf.
Hij onderwierp zich niet!
Toen straften ze hem met inkwartiering van Franse soldaten in zijn kleine huis, een jaar en zes weken lang!
Maar hij *bleef* Oranjeman!

En toen op den 17den November van het jaar 1813 het bekende Haagse Driemanschap voor 't eerst Oranje durfde dragen in de hofstad, toen droegen Jacob en Jan het als de allereersten van de Scheveningse bevolking.
Hij en zijn familie waren trouw gebleven.
Moeder had 't zó immers gezegd:
„Jongens, verlaat God niet en laat Oranje niet in den steek.”
Toen werd 't weer „Oranje Boven”!

I N H O U D

	Blz.
1. Oranje neer!	7
2. Dagen van spanning!	17
3. Helaas mislukt	29
4. In verdrukking	46
5. Nog dieper	59
6. Bewogen dagen	76
7. Drie jaar later	89
8. 't Land in nood	107
9. Thuis	129
10. En Oranje vertrok	138

„TOT ORANJE VERTROK”

is bewerkt naar *historische gegevens* uit:

J. C. Vermaas: *Gesch. v. Scheveningen*. Kon. Bibl.

J. Smit: *Den Haag in den Patriottentijd*. Kon. Bibl.

Prof. P. J. Blok: *Gesch. des Vaderlands*.

Joha. Naber: *Prinses Wilhelmina*.